

LAMK

Lahden ammattikorkeakoulu
Lahti University of Applied Sciences

VARHAISEN PUUTTUMISEN JA HUOLIENTEN PUHEEKSIOTTAMISEN KEHITTÄMINEN PÄIVÄHOIDON VARHAISKASVATUKSESSA

Repo Katja

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin
turvaaminen
Sosionomi (YAMK)
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Katja Repo

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosionomi, Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

REPO, KATJA:

Varhaisen puuttumisen ja huolien
puheeksiottamisen kehittäminen
päivähoidon varhaiskasvatuksessa

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen, 82 sivua, 41 liitesivua

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen aihe on varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen kehittäminen päivähoidon varhaiskasvatuksessa. Hankkeen aihe nousi työelämän tarpeista ja se osoittautui ajankohtaiseksi myös yhteiskunnassamme erityisesti sosiaalialalla.

Hankkeen tarkoituksena on kehittää päivähoidon varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa lapsen ja hänen perheeseensä kohdistuvaa varhaista puuttumista ja huolien puheeksiottamista. Hankkeen tavoitteena on sekä tutkia varhaiskasvattajien ja päiväkodissa asiakkaina olleiden huoltajien kokemuksia varhaisesta puuttumisesta ja huolien puheeksiottamisesta että laatia tutkimustulosten perusteella opas päivähoidon varhaiskasvatukseen. Hankkeen kohteena ja toimeksiantajana on kunnallinen päiväkotitoimi Itä-Helsingissä, Kontulassa. Hanketta koskevat tutkimukset toteutettiin syksyllä 2011 ja keväällä 2012. Tutkimus tehtiin puolistrukturoiduin kyselyin. Avointen kysymysten vastaukset analysoitiin teemoittelu -menetelmällä.

Saatujen tutkimustulosten mukaan huoltajat olivat hyvin tyytyväisiä päiväkodin varhaiskasvattajien toimintaan huolien puheeksiottamisessa. Huoltajat kokivat, että he olivat saaneet tarvittavaa tukea. Parannusehdotuksina huoltajat toivoivat enemmän aikaa sekä rauhallisen paikan mahdollistamisen yhteisille keskusteluille. Päiväkodin varhaiskasvattajien mielestä huolien puheeksiottaminen lasten vanhempien kanssa oli toiminut hyvin. Tärkeimmiksi asioiksi varhaisessa puuttumisessa ja huolien puheeksiottamisessa koettiin rohkea varhainen puuttuminen ja auttaminen. Jotta varhainen puuttuminen ja huolien puheeksiottaminen olisi entistä toimivampaa, varhaiskasvattajat kaipaavat erityisesti uusia menetelmiä varhaiseen puuttumiseen ja huolien puheeksiottamiseen.

Asiasanat: päivähoito, varhaiskasvatus, varhainen puuttuminen, subjektiivinen huoli, huolen puheeksiottaminen, dialogi, moniammatillinen yhteistyö.

Lahti University of Applied Sciences
Master's Degree in Social Services

REPO, KATJA:

Promoting early intervention and
addressing of concerns in early
childhood education in day care

Master's Thesis in Protection of Children and Youth Well-being, 82 pages,
41 pages of appendices

Spring 2015

ABSTRACT

The topic of this research and development project is the promoting early intervention and the addressing of concerns in early childhood education in day care. The topic answers the needs of today's working life as significant issue. It is contemporary in our society in social sector.

The aim of this project is to promote early intervention and addressing of concerns for children and their parents in the early childhood education in day care. The aim of the project was to study how the early childhood educators and the guardians of the children, who were day care customers, experienced the early intervention and the addressing of concerns, and based on the results of this research to prepare a guide book on the early intervention and addressing concerns in the early childhood education in day care. The client and target organization was a municipal day care centre in Kontula, Eastern Helsinki. The research was carried out in semistructured form questionnaire during autumn 2011 and spring 2012. The responses to the open questions were analyzed using thematising method.

The research results showed that the children's guardians were very pleased with the early childhood educators' actions in bringing up concerns in the day care centre. The guardians felt that they had received support. As to the improvement proposals the guardians hoped for more time and quiet place for the discussions. The early childhood educators in the day care centre considered that bringing up concerns with the children's parents has worked well. Early intervention and help were considered most important. To make it smoother and more workable to address concerns, the early childhood educators needed new ways to encounter different kinds of parents and to meet various challenges in the interactive situations.

Key words: Day care, early childhood education, early intervention, subjective concern, addressing concerns, dialogue, multi-professional cooperation.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	4
2.1	Työelämälähtöisyyden näkökulmat aiheen valinnassa	4
2.2	Yhteiskunnalliset näkökulmat aiheen valinnassa	6
2.2.1	Hallitusohjelmat	6
2.2.2	Kaste-ohjelmat	7
2.2.3	Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmat	9
2.3	Kehittämishankkeen aiheeseen liittyvät aikaisemmat hankkeet ja tutkimukset	10
2.4	Hankkeen tarkoitus ja tavoite	14
2.5	Hankkeen kohdeorganisaatio	15
2.5.1	Helsingin varhaiskasvatusvirasto päivähoitopalvelujen tuottajana	15
2.5.2	Mellunkylän varhaiskasvatusalue ja päivähoitoyksiköt	17
2.5.3	Päiväkotikissat "Kissankello"	17
3	KEHITTÄMISHANKKEEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	19
3.1	Subjektiivinen huoli	19
3.2	Varhainen puuttuminen	20
3.3	Huolen puheeksiottaminen	22
3.4	Dialogi	24
3.5	Moniammatillinen yhteistyö	25
3.6	Päivähoito	27
3.7	Varhaiskasvatus	30
4	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	36
4.1	Laadullinen toimintatutkimus hankkeen tutkimus- ja kehittämismuotona	36
4.2	Hankkeen aikataulu	38
4.3	Hankkeen tutkimuksellinen osuus	40
4.4	Hankkeen tutkimusten aineiston keruu	41
4.4.1	Lasten huoltajille suunnattu puolistrukturoitu kysely	42
4.4.2	Päiväkodin varhaiskasvatustajille suunnattu puolistrukturoitu kysely	43
4.4.3	Kyselyjen aineistoanalyysit	44
5	KEHITTÄMISHANKKEEN TUTKIMUSTULOKSET	46

5.1	Lasten huoltajilta saadut vastaukset	46
5.2	Päiväkodin varhaiskasvattajilta saadut vastaukset	52
5.3	Tulosten yhteenveto	63
6	KEHITTÄMISHANKKEEN KONKREETTINEN TUOTOS: VARHAINEN PUUTTUMINEN JA HUOLI PUHEEKSI -OPAS	65
7	POHDINTA	66
	LÄHTEET	71
	LIITTEET	77

1 JOHDANTO

Tämän kehittämishankkeen aihe on varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen kehittäminen päivähoidon varhaiskasvatuksessa.

Hankkeen tarkoituksena on kehittää tätä käytännön toimintaa entistä toimivammaksi ja palkitsevammaksi.

Hankkeen toimeksiantajana on päiväkotiki ”Kissankello” (peitenimi) ja yhteistyökumppaneina päiväkodin varhaiskasvattajat. Hankkeen työstämisen aikana olen työskennellyt ”Kissankellon” palveluksessa yhtenä varhaiskasvattajana, lastentarhanopettajana.

Hankkeen aiheen valinta nousi työelämän tarpeista ajankohtaisena ja puhututtavana aiheena. Päiväkodin varhaiskasvatuksen arjessa olin huomannut, että varhainen puuttuminen ja huolien puheeksiottaminen koettiin haasteelliseksi käytössä olevilla resursseilla. Varhaiskasvattajien kanssa käymissäni keskusteluissa esiintyi epävarmuutta omasta roolista huolien puheeksiottamisessa. He pohtivat, mikä on päivähoidon varhaiskasvattajien velvollisuus huolien puheeksiottamisessa? Miten huoliin tulisi puuttua, jotta perheitä pystytään auttamaan? Mihin omien resurssien tulee riittää? Lisäksi hankkeen yhteistoimintakeskusteluissa varhaiskasvattajat kaipaivat uusia menetelmiä huolien puheeksiottamiseen sekä ylipäättään yhtenäistä linjausta, kuinka huolia tulisi lähteä purkamaan. Varhaiskasvattajat toivoivat myös ohjausta, kuinka voisi havainnoida ongelmia ja mihin palveluihin voisi ohjata asiakkaan esiin nousseen huolen mukaisesti.

Toteutin hankkeeseen liittyvän kehittämistoiminnan laadullisen toimintatutkimuksen avulla. Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan ensin todellisen elämän nykytilannetta, josta pyritään löytämään tai paljastamaan asioita. Tiedon keruun kohteena suositaan erityisesti ihmisiä, joita tutkitaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Nykytilanteen kartoituksen jälkeen toimintatutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa käytännön kehittämiseksi päämääränä saada jo olemassa olevat

käytännöt entistä toimivammiksi (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161; Hannu, Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 16.)

Kartoitin varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen nykytilanteen toimivuutta haastatteleamalla ”Kissankellon” päiväkodissa asiakkaina olleita lasten vanhempia ja päiväkodissa samoihin aikoihin työskennelleitä varhaiskasvattajia. Toteutin molemmille puolistrukturoidun kyselytutkimuksen. Tutkimusten kautta hain erityisesti hankkeen aiheeseen liittyvää problematiikkaa sekä kehittämisehdotuksia.

Tutkimuskysymykset olivat:

- Kuinka huolien puheeksiottaminen on toiminut?
- Mihin asioihin huolien puheeksiottamisessa on koettu tarvittavan tukea?
- Millaisia kehittämisehdotuksia lasten huoltajilla sekä päiväkodin varhaiskasvattajilla on huolien puheeksiottamisessa?

Kun olin toteuttanut tutkimuksen, analysoin tulokset ja kehitin Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -oppaan helpottamaan ja yhtenäistämään päiväkodissa varhaiskasvattajien toimesta tapahtuvaa varhaista puuttumista ja huolien puheeksiottamista.

Varhaiseen puuttumiseen liittyvän toiminnan kehittäminen on ajankohtainen ja puhututtava aihe erityisesti sosiaaalialalla. Se on keskeisesti esillä sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisissa kehittämisohjelmissa sekä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmissa samoin kuin monissa tutkimuksissa. Aihetta käsitellään erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisissa kehittämisohjelmissa (Kaste) 2008 - 2011 ja 2012 - 2015 sekä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmissa 2007 - 2011 ja 2012 - 2015. Aihe on esillä myös hallitusohjelmissa vuodesta 2007 lähtien.

Haarakankaan (2011, 244) mukaan päiväkotiarjessa varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen huomioiminen, niiden

kehittäminen ja niihin panostaminen ovat tärkeässä asemassa, jotta voidaan varmistua siitä, että jokaiselle lapselle laaditut oikeudet toteutuvat.

Harrikari toteaa (2008, 258) osuvasti, että jo vuodesta 2008 lähtien on ollut nähtävissä, että Suomen yhteiskunnassa hyvinvoinnin edistäminen on kääntynyt lisääntyneen pahoinvoinnin kanssa painimiseksi. Olemme siirtyneet kohti riskipolitiikkaa. Hyvinvointipolitiikkaan pohjautuvat ennaltaehkäisevät koko väestölle tarkoitetut palvelut vaihtuvat jo syntyneiden ongelmien aktiiviseen kontrollointiin. Nyt ja tulevaisuudessa tarvitaan varhaista puuttumista. Puuttua tulee varhain, nopeasti ja tuntuvasti kaikissa lasten, nuorten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

Tämän kehittämishankkeen aihe on varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen kehittäminen päivähoidon varhaiskasvatuksessa. Hankkeen aiheen valinta nousi työelämän tarpeista ajankohtaisena ja puhututtavana aiheena. Perehdyttyäni hankkeeni teoriaviitekehykseen ja aikaisempiin aiheeseen liittyviin tutkimuksiin ja hankekokonaisuuksiin nousi esiin, että varhainen puuttuminen ja siihen liittyvä toiminta on ajankohtainen ja puhututtava aihe myös yhteiskunnassa erityisesti sosiaalialalla.

2.1 Työelämlähtöisyyden näkökulmat aiheen valinnassa

Aloitin hankkeen valinnan suunnittelun syyskuussa 2010 aloittaessani Lahden ammattikorkeakoulussa Sosiaali- ja terveysalan lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen (YAMK) -opinnot. Työskentelin tällöin päiväkotia ”Kissankellosssa” yhden lapsiryhmän lastentarhanopettajana. Aiheen valinta, varhainen puuttuminen ja huolien puheeksiottaminen nousi työelämän tarpeista. Olin kuullut päivähoidon arjen varhaiskasvatuksessa, että ”voisitko sinä ottaa sen ja sen vaikean asian puheeksi”.

”Kissankellon” päiväkodissa lasten ja heidän perheidensä monikulttuurisuus tuo oman lisähaasteensa huolien puheeksi ottamiselle. Esimerkiksi jos työntekijällä ja lapsen vanhemmalla tai huoltajalla ei ole yhteistä kieltä, on huolien puheeksi ottaminen hyvin haastavaa. Tällöin on aina tilattava apuun tulkki, jonka saaminen päiväkotiin voi välillä kestää pitkäänkin, riippuen tulkattavasta kielestä ja sitä puhuvasta käytettävissä olevasta tulkista.

Valittuani kehittämishankkeeni aiheen, esittelin sitä ensimmäisen kerran ”Kissankellon” päiväkodin henkilökunnalle talokokouksessa syksyllä 2010. Kävi ilmi, että aiheeni oli todella ajankohtainen ja tärkeä. Varhainen puuttuminen ja huolien puheeksiottaminen koettiin haasteelliseksi käytössä olevilla resursseilla. Varhaiskasvattajat kaipaivat uusia menetelmiä huolien puheeksiottamiseen sekä ylipäättään yhtenäistä

linjausta, kuinka huolia tulisi lähteä purkamaan. He toivoivat myös ohjausta, kuinka ongelmia voisi havainnoida ja mihin palveluihin voisi ohjata asiakkaan esiin nousseen huolen mukaisesti. Lisäksi keskusteluissa nousi esiin varhaiskasvattajien epävarmuus omasta roolista huolien puheeksiottamisessa. Mikä on päivähoidon varhaiskasvattajien velvollisuus huolien puheeksiottamisessa? Mihin omien resurssien tulee riittää?

Keväällä 2010 sain vahvistusta hankkeeni aiheen valinnalle päiväkodin yhteistyötaholta, lastensuojelulta. Lastensuojelun ja päivähoidon yhteisessä palaverissa lastensuojelun työntekijät kertoivat, että heidän asiakkaikseen tulee nykyisin yhä enemmän päiväkodin piirissä olevia lapsia, joiden perheillä on jo kasaantunutta moniongelmaisuutta. Lastensuojelun työntekijät toivoivat päivähoidon varhaiskasvattajilta varhaisempaa huoliin puuttumista. He korostivat, että mitä varhemmin ja rohkeammin lasten ja heidän perheidensä huoliin puututaan sitä helpommat ja laajemmat olivat auttamismahdollisuudet. He painottivat myös yhteistä verkostoitumista tarvittavien päivähoidon yhteistyötahojen kanssa.

”Kissankellon” päiväkodin yhteistyötahon varhaisen tuen työntekijät ovat myös päiväkodin ja Varhaisen tuen yhteisessä Huolen häivä -tiimeissä toivoneet vuodesta 2010 lähtien samaa rohkeampaa, tarpeeksi varhaista puuttumista huoliin. Tärkeää on myös verkostoituminen huolien puheeksiottamisessa ja käsittelyssä.

Varhaisen tuen palvelut toimivat Helsingin sosiaaliviraston alaisuudessa. Palvelut eivät kuulu lastensuojelullisiin palveluihin. Ne ovat ns. ensisijaisia matalankynnyksen palveluja, joiden avulla tuetaan lapsiperheiden hyvinvointia, esimerkiksi lasten vanhempien jaksamista.

Varhainen tuki tarjoaa apua mm. päiväkodin yhteiskeskustelussa lapsen huoltajan sekä päivähoidon varhaiskasvattajan ja varhaisen tuen työntekijän kanssa, mikäli lapsen vanhemmat suostuvat siihen vapaaehtoisesti. He ovat toivoneet myös yhteistyön lisäämistä päiväkodin,

erityispäivähoidon, lastensuojelun ja Varhaisen tuen kanssa huolien puheeksiottamisessa ja purkamisessa. Sekä lastensuojelu että Varhainen tuki tarjoavat myös konsultatiivista apua päivähoidon työntekijöille huolien puheeksiottamisessa ja käsittelyssä.

2.2 Yhteiskunnalliset näkökulmat aiheen valinnassa

Varhainen puuttuminen on ollut ajankohtaista suomalaisessa yhteiskunnassa erityisesti sosiaalialalla vuodesta 2007 lähtien. Varhainen puuttuminen ja siihen liittyvä toiminta on esillä hallitusohjelmissa 2007–2011, 2011–2015 ja 2014–2018 sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisissa kehittämisohjelmissa (Kaste) 2008–2011 ja 2012–2015. Tätä toimintaa käsitellään lisäksi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmissa 2007–2011 ja 2012–2015.

2.2.1 Hallitusohjelmat

Pääministeri Matti Vanhasen 2. hallituksen ohjelmassa (2007, 55) todetaan hyvinvointipolitiikan perheiden hyvinvointiosuudessa, että hallitus sitoutuu vähentämään lasten, nuorten ja perheiden pahoinvointia ja syrjäytymiskehitystä. Lapsiperheiden köyhyyttä vähennetään ja eriarvoistumiskehitykseen puututaan parantamalla lapsiperheiden taloudellista asemaa. Lisäksi kyseisellä hallitusohjelmakaudella käynnistetään lapsia, nuoria ja perheitä koskettava erillinen heidän hyvinvointiaan parantava politiikkaohjelma.

Tässä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointipolitiikkaohjelmassa varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ on nostettu painopisteeksi, sillä pitkällä aikavälillä näiden tekijöiden on todettu vähentävän myös syrjäytymisen aiheuttamia kustannuksia. Lasten ja perheiden ongelmiin tulee puuttua nykyistä aikaisemmassa vaiheessa. On vähennettävä korjaavien erityispalveluiden tarvetta ja rakennettava uusi lapsiperheitä tukeva palvelujärjestelmä, joka luo lapsille ja nuorille hyvinvointia edistävän yhtenäisen verkoston (Pääministeri Matti Vanhasen 2. hallituksen ohjelma 2007, 76.)

Myös pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa 2011 todetaan, että sosiaali- ja terveystalouden keskeinen tavoite on väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, jossa perustaloudet ja ennaltaehkäisevä työ ovat avainasemassa (Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011, 7, 56).

Uusin pääministeri Alexander Stubbin hallitusohjelma 2014 perustuu edelliseen pääministeri Kataisen hallituksen rakennepoliittiseen ohjelmaan sekä sen toimeenpanoa ja julkisen talouden sopeuttamista koskeviin linjauksiin. Hallitus saattaa loppuun sekä aikaisemman hallitusohjelman että nykyisen hallitusohjelman vaalikaudella asetetut tavoitteet ja tehdyt päätökset sekä sitoutuu edellisen pääministeri Kataisen hallituksen yhdessä oppositiopuolueiden kanssa tekemään linjaukseen, jonka mukaisesti suomalaisten keskeiset hyvinvointipalvelut turvataan toteuttamalla perusteellinen sosiaali- ja terveystalouden uudistus sovittamalla yhteen sosiaali- ja terveydenhuolto.

Tässä hallitusohjelmassa todetaan, että sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuslain valmistelua jatketaan suunnitellusti. Hallitus jatkaa työtä köyhyyden, syrjäytymisen ja eriarvoisuuden vähentämiseksi kiinnittäen lainsäädäntötyössä ja päätöksenteossa erityisesti huomiota lapsiperheiden asemaan. Osallistavaa sosiaaliturvaa kehitetään. Päämääränä on erityisesti syrjäytymisen tehokas ennaltaehkäisy. Hallitus painottaa matalan kynnyksen sekä lasten ja nuorten tarpeista lähteviä palveluita. Kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olevia lapsia ja nuoria tuetaan tehostamalla lapsille ja nuorille kohdennettuja sosiaali- ja terveydenhuollon, perhetyön sekä kuntouttavia palveluja. (Pääministeri Alexander Stubbin hallitusohjelma 2014, 1, 2, 5.)

2.2.2 Kaste-ohjelmat

Varhaiseen puuttumiseen liittyvä toiminta korostuu Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisissa kehittämisohjelmissa Kaste 2008–2011 ja Kaste 2012–2015.

Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste). Ohjelma perustuu sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annettuun lakiin (733/1992). Siinä määritellään sosiaali- ja terveydenhuollon keskeiset uudistustyön tavoitteet sekä toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Ohjelmassa on koottu yhteen käynnissä oleva hallitusohjelma sekä sosiaali- ja terveysministeriön (STM) strategian mukainen säädös-, resurssi- ja vuorovaikutusohjaus (Kaste 2012 - 2015, 4.)

Kasteohjelmien ensimmäisellä kaudella, Kaste 2008 - 2011, päätavoitteina olivat kuntalaisten osallisuuden lisääntyminen ja syrjäytymisen vähentyminen, hyvinvoinnin ja terveyden lisääntyminen, hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen sekä palveluiden laadun, vaikuttavuuden ja saatavuuden paraneminen. Koko väestön kohdalla keskeisiä kustannustehokkaita ja vaikuttavia, kaiken ikäisten ihmisten elämänlaatua parantavia toimintatapoja ovat terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävien olosuhteiden ja palveluiden vahvistaminen, ongelmien ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen (Kaste 2008 - 2011, 24.)

Kaste-ohjelmassa 2008–2011 todetaan varhaisesta puuttumisesta, että kyseisellä ohjelmakaudella kuntiin oli tarkoitus luoda pysyviä johtamis- ja yhteistyörakenteita, joilla varhaisen puuttumisen ote saadaan osaksi koko kunnan päätöksentekoa, jotta ongelmiin pystyttäisiin vastaamaan vieläkin varhemmin. Lisäksi sosiaali- ja terveysjärjestöjen kanssa jatketaan yhteistyötä hyväksi todettujen työmenetelmien levittämiseksi, jotta näitä työmenetelmiä voitaisiin soveltaa sosiaali- ja terveydenhuollon kaikissa eri asiakasryhmien kanssa tehtävässä työssä. Samalla tähänastiset kokemukset varhaisesta puuttumisesta lasten ja nuorten ongelmiin laajennetaan koskettamaan myös muita ikäryhmiä (Kaste 2008 - 2011, 24, 29 – 30, 32.)

Uusimmassa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa (Kaste 2012–2015) päätavoitteita ovat hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden ja palvelujen järjestäminen asiakaslähtöisesti. Erityisinä

tavoitteina on vähentää eriarvoisuutta ja estää lasten ja nuorten syrjäytymistä sekä vahvistaa ehkäisevää lastensuojelua sekä vähentää huostaanottojen tarvetta. Tämän kauden toimenpiteinä käynnistetään ensimmäisellä ohjelmakaudella luotujen lasten ja nuorten hyvinvointia, somaattista terveyttä ja mielenterveyttä tukevien menetelmien ja toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen. Varhaiseen puuttumiseen liittyen todetaan, että tavoitteena on vahvistaa hyvinvointia edistävää ja ongelmia ehkäisevää toimintaa sekä lisätä palvelujen kustannusvaikuttavuutta. Tässä perhekeskeisyyttä edistävä ja ongelmia ehkäisevä työote korostuu erityisesti. (Kaste 2012 - 2015, 4, 22.)

2.2.3 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmat

Varhaista puuttumista käsitellään myös Suomen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmissa 2007–2011 ja 2012–2015 perustana vuonna 2006 voimaan tullut nuorisolaki (72/2006). Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Ohjelma sisältää valtakunnalliset lapsi- ja nuorisopolitiittiset tavoitteet alle 29-vuotiaiden lasten ja nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseksi.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa 2007- 2011 todetaan, että tehokkainta syrjäytymisen ehkäisyä on lapsiperheiden arjen tukeminen ja avun tarjoaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Uutena toimenpiteenä kunnat veloitetaan laatimaan lastensuojelun suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Ohjelmassa todetaan, että on huomioitava, että riskioloissa elävien lasten hyvinvoinnin turvaaminen vaatii moniammatillista yhteistyötä ja tarvittaessa lastensuojelun toimia, jotta huostaanottoja sekä niiden tarpeeseen johtaneita kehityskulkuja voidaan ehkäistä. Lastensuojelun puitteissa tapahtuvaa moniammatillista yhteistyötä on kehitettävä ja tämän lisäksi kunnissa tarvitaan sosiaali- ja terveystoimen, nuorisotoimen sekä koulutoimen nykyistä tiiviimpää yhteistyötä (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007- 2011, 2,7-8, 48.)

Valtioneuvosto hyväksyi 8.12.2011 uudemman Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuosille 2012- 2015. Se perustuu pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa tehtyihin lapsi- ja nuorisopolitiikan linjauksiin ja asetettuihin tavoitteisiin köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Taustalla vaikuttavat kansainväliset sopimukset, edellisen kehittämisohjelman (2007–2011) toimeenpanosta valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan tekemä arviointi, tutkimustieto sekä nuorilta kerätyt mielipiteet.

Tässä ohjelmassa todetaan, että lapsiin ja nuoriin liittyvät näkökohdat otetaan huomioon erityisesti lasten ja nuorten kasvun kannalta. Ohjelman valmisteluun vaikuttaa käynnissä olevan hallitusohjelman strateginen toimeenpanosuunnitelma voimassa olevine kärkihankkeineen. Pohjana ovat lisäksi EU:n, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä muiden ministeriöiden lasten ja nuorten kehittämisohjelmat ja strategiat. Ohjelma toteuttaa omalta osaltaan hallitusohjelmaan kirjattua tavoitetta vähentää lasten, nuorten ja perheiden pahoinvointia ja syrjäytymiskehitystä.

Ohjelmassa todetaan myös, että ennaltaehkäisevillä toimilla ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä. Lisäksi lasten, nuorten ja perheiden asioita tulee hoitaa osaavasti ja hyvässä yhteistyössä tarvittavien yhteistyötahojen kanssa. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012- 2015, 4,15, 44,47.)

2.3 Kehittämishankkeen aiheeseen liittyvät aikaisemmat hankkeet ja tutkimukset

Varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen -hanke

Nurmijärvellä valtion rahoituksella toteutetuissa varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen hankkeissa vuosina 2003–2005 ja 2006–2007 oli tavoitteena kehittää kunnan palvelujärjestelmän kykyä vastata lasten, nuorten ja heidän perheidensä tuen tarpeisiin aiempaa varhaisemmassa vaiheessa. Malli oli saanut alkunsa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kehittämänä 2007 - 2009. Tavoitteena oli luoda lasten, nuorten ja

perheiden palvelutyöntekijöiden ja asiakkaiden sekä eri alojen työntekijöiden välille avointa yhteistyötä varhaisessa vaiheessa silloin kun toimintamahdollisuuksia on vielä paljon. Toiminnan lähtökohtana olivat Nurmijärven kunnan strategiset linjaukset: ennaltaehkäisevyys, yhteisöllisyys, kuntalaisen omatoimisuus, henkilöstön osaaminen ja toimialarajat ylittävän yhteistyön lisääminen sekä valtakunnalliset varhaisen puuttumisen tavoitteet. (Varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa 2007, 3-4.)

Hankkeen aikana luotu ”Varhainen puuttuminen peruspalveluissa” -toimintamalli ohjaa asiakaslähtöiseen ja moniammatilliseen verkostomaiseen yhteistyöhön sekä aitoon avoimesti kunnioittavaan ja luottamusta synnyttävään vuoropuheluun eri osapuolten välillä. Kyseinen malli on ollut Nurmijärven ja Rovaniemen kaupunkien käytössä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa työntekijän ja asiakkaan välisessä työskentelyssä vuodesta 2006 vuoteen 2009 asti. THL on kouluttanut henkilöstöä toimimaan tämän mallin mukaan. Malliin on sisältynyt mm. kunnallinen varhaisen avoimen yhteistyön ylisektorinen pysyvä ohjausryhmä sekä verkostotyön koordinaattori. Marraskuussa 2006 hankkeen kanssa tekemisissä olleelle henkilöstölle suunnatun kyselyn perusteella hanke tunnettiin melko hyvin ja siitä oli koettu olevan hyötyä. Hanketta ohjannut työryhmä piti tärkeänä, että ennaltaehkäisevä toiminta ja sen johtaminen kiinnitetään pysyvästi organisaation rakenteisiin (Varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa 2007, 4, 11–14.)

Positiivisella diskriminaatiolla varhaista tukea -hankekokonaisuus

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Positiivisen diskriminaation hankekokonaisuuden (2001–2004) loppuraportissa todetaan varhaisen puuttumisen tarkoittavan joko lapsen ensimmäisiin vuosiin kohdistuvaa toimintaa tai sellaista toimintaa, jossa tartutaan mahdollisimman varhain ongelmaan heti kun ongelma on havaittu. Varhaisen puuttumisen todettiin olevan myös toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään ja helpottamaan riittävän aikaisessa vaiheessa riskitilanteissa olevien lasten, nuorten ja

perheiden ongelmia. Näiden riskitekijöiden tunnistamista pidetään tärkeänä. (Positiivisella diskriminaatiolla varhaista tukea 2005, 13,18.)

Hankkeen loppuraportin (2005, 3, 45, 48, 81) mukaan hankekokonaisuudessa varhaisen puuttumisen hankkeita on ollut yhteensä 18. Ne ovat toimineet kymmenellä helsinkiläisellä asuinalueella: Myllypurossa, Itäkeskuksessa, Kontulassa, Kivikossa, Meri-Rastilassa, Kallahdessa, Jakomäessä, Maunulassa, Itä-Pasilassa ja Länsi-Herttoniemessä. Hankkeiden toteuttamisesta ovat vastanneet alueelliset toimistot, sosiaalipalvelutoimistot ja päivähoitotoimisto. Kohderyhmänä ovat olleet alle kouluikäiset lapset ja pikkulapsiperheet. Erityistä huomiota on kiinnitetty maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden kotouttamiseen. Hankkeen työn luonne on ollut ennaltaehkäisevää. Hankkeissa kehitettiin Helsingin kaupungin työntekijöille työvälineitä asiakastyöhön varhaisen puuttumisen ja huolen jäsentymisen. Hankkeiden avulla aloitettiin tai vahvistettiin lisäksi olemassa olevia yhteistyörakenteita päivähoidon, lastensuojelun, lastenneuvolan ja perheneuvolan välillä.

Hankekokonaisuuksista saatujen tutkimustulosten mukaan varhaisen puuttumisen hankkeiden toimintatavat olivat vahvistaneet henkilöstön tietoa ja ymmärrystä varhaiseen puuttumiseen liittyvistä toimintatavoista ja monikulttuurisuudesta. Ne olivat tarjonneet konkreettisia työvälineitä maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelyyn. Hankkeissa kehitettyjen perhetyön toimintatapojen avulla perheet olivat rohkaistuneet hakemaan itselleen apua. Tuki ja ohjaus olivat olleet asiakkaita lähellä ja helposti saatavilla. Lisäksi hankkeiden myötä henkilöstö oli saanut konsultaatiotukea ja konkreettisia työvälineitä varhaiseen puuttumiseen liittyvään työskentelyyn perheiden kanssa. Hankkeissa oli tarjottu asiakkaille ja asukkaille toimintamahdollisuuksia keskinäiseen verkostoitumiseen ja vertaistukeen. Hankkeissa oli erityistä se, että varhaisen tuen työmuotoja kehitettiin samanaikaisesti ja rinnakkain asuinalueiden asukkaille, työntekijöille ja verkostolle. Ne ovat olleet asuinalueilla merkittäviä toimijoita asukkaiden, viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyön käynnistäjinä. Kehittämistyön

aikana alettiin puhua varhaisesta tuesta. Se vakiintui terminä varhaisen puuttumisen rinnalle. (Positiivisella diskriminaatiolla varhaista tukea 2005, 3-4,13,18,45,48, 81.)

Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat - tutkimusartikkeli

Mirja Satkan artikkeli toi varhaiseen puuttumiseen hieman toisenlaisen näkökulman. Hän tuo artikkelissaan esille sen, että varhainen puuttuminen tunnettiin käsitteenä preventio jo professori Arvo Ylpön toimeenpanemina pikkulasten neuvolakokeiluina, jotka laajenivat koko maan kattavaksi äitiys- ja lastenneuvola-verkostoksi. Ideana oli koko ikäluokkaa koskeva ehkäisevä terveysohjelma, jota ei rajattu vain ongelmatapauksiin. Lisäksi hän pohtii artikkelissaan, että julkinen valta on sysännyt ehkäisevää hyvinvointivastuuta muualle, vaikka olisi inhimillisempää ja halvempaa toimia ennen kuin ongelmat ilmenevät. Satkan mukaan varhainen puuttuminen voi olla samaan aikaan rikosentorjuntaa, lastensuojelua, ehkäisevää sosiaalipolitiikkaa, dialogista asiakaskohtaamista tai kontrolloivaa vastuuttamista. (Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat 2009, 1-2, 13 – 14.)

“A Training Program to Improve IFSP/IEP Goals and Objectives Through the Routines-Based Interview” artikkelissa kuvataan koulutusohjelmaa Yhdysvalloissa, joka parantaa varhaiskasvattajien varhaisen puuttumisen taitoa päivähoidossa. Yhteenvedossa korostetaan koulutuksen tärkeyttä varhaisen puuttumisen toiminnan omaksumisessa. Itse koulutuksessa huomiota kiinnitetään erityisesti laadullisten päämäärien merkitykseen sekä lähiopetus- ja seurantajaksoihin koulutuksessa, jotta osallistujat sisäistäisivät mahdollisimman hyvin varhaiseen puuttumisen toimintaan liittyvät oleelliset asiat. (Topics in Early Childhood Special Education 2014)

Partnership Patterns: “Addressing Emotional Needs in Early Intervention” nimisessä Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa selvitettiin perheenjäsenten ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten tunteiden merkitystä tunneperäisesti

merkittävän kumppanuuden muodostumisessa. Yhteenvedossa todetaan, että perheiden ja ammattilaisten tunnetarpeisiin vaikuttavia tekijöitä ovat: aikaisen puuttumisen tärkeys, onko lapsella toivoa, lasten moninaiset vaatimukset ja vanhempien ylikuormituksen tunne. Osallistumisen laatu (sitoutuminen) riippuu siitä, miten vanhempien ja ammattilaisen tunteet sopivat / eivät sovi yhteen. Tukea antavan perhekeskeinen osallistumisen rakentamisessa tulee korostaa perheen ja ammattilaisen tunnesitovuuden tarvetta. (Topics in Early Childhood Special Education 2010)

2.4 Hankkeen tarkoitus ja tavoite

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen tarkoituksena on kehittää päivähoiton varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa lasta ja hänen perhettään koskettavaa varhaiseen puuttumiseen ja huolien puheeksiottamiseen liittyvää käytännön toimintaa, jotta se olisi entistä toimivampaa ja palkitsevampaa.

Hankkeessa tavoitteena on tutkia toimeksiantajani päiväkotia ”Kissankellon” varhaiskasvattajien sekä päiväkodissa asiakkaina olleiden lasten huoltajien kokemuksia, kuinka varhainen puuttuminen ja huolien puheeksiottaminen on toiminut heidän kohdallaan ja mitä ajatuksia heille on noussut huolien puheeksiottamisesta.

Kehittämishankkeen tutkimustehtävät ovat:

- Kuinka varhainen puuttuminen ja huolien puheeksiottaminen on toiminut päiväkotia ”Kissankellossa” varhaiskasvattajien sekä päiväkodissa samaan aikaan asiakkaina olleiden lasten huoltajien näkökulmista?
- Mihin asioihin huolien puheeksiottamisessa on koettu tarvittavan tukea?
- Millaisia ajatuksia ja kehittämis ehdotuksia varhaiskasvattajilla/lasten huoltajilla on varhaisesta puuttumisesta ja huolien puheeksiottamisesta?

Tutkimuksen toteuttamisen jälkeen hankkeen tavoitteena on rakentaa Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opas helpottamaan ja yhtenäistämään päiväkodissa varhaiskasvattajien toimesta tapahtuvaa varhaista puuttumista ja huolien puheeksiottamista. Oppaassa otetaan huomioon tutkimuksista saadut tulokset.

Oppaan avulla päiväkotit ”Kissankellon” sekä mahdollisesti myös muidenkin päivähoiton työyhteisöjen varhaiskasvattajilla on käytössään konkreettisia ohjeita ja menetelmiä varhaiseen puuttumiseen ja huolien puheeksiottamiseen. Oppaan avulla askarruttavia huolia pystytään nostamaan rohkeammin esille tarpeeksi varhain samoin kuin vastaamaan niihin yhtenevillä, toimivilla tavoilla.

2.5 Hankkeen kohdeorganisaatio

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen toimeksiantaja on Itä-Helsingin Kontulassa sijaitseva kunnallinen päiväkotit ”Kissankello”. Hankkeen yhdyshenkilönä toimii päiväkodin johtaja. Hankkeen työstämisen aikana olen työskennellyt itse yhtenä varhaiskasvattajana, lastentarhanopettajana toimeksiantajan palveluksessa toimintatutkimuksen edellyttämien perusteiden mukaisesti.

2.5.1 Helsingin varhaiskasvatusvirasto päivähoitopalvelujen tuottajana

Suomenkielisen päivähoiton organisaationmuutos valmistui vuonna 2012 osana Helsingin sosiaali- ja terveystoimen uudistusta. Suomenkielistä päivähoitoa organisoimaan perustettiin Varhaiskasvatusvirasto vuoden 2013 alusta lähtien. Helsingin varhaiskasvatusvirasto ja sen toiminnasta päättävä varhaiskasvatuslautakunta korostavat päivähoiton ja varhaiskasvatuspalveluiden merkitystä Helsingissä.

Varhaiskasvatusviraston nimi tuo esiin lapsen varhaisvuosien arvoa, ääntä ja osallisuutta. Viraston perustehtävänä on tarjota Helsingin alueella alle kouluikäisille lapsille päivähoitoa sekä mahdollistaa lapsen kasvua ja kehitystä tukevan suotuisan hoitoympäristön. Viraston toiminta-ajatuksena

on edistää lapsen turvallista kasvua ja vaalia lapsuuden unelmia.
(Helsingin Varhaiskasvatusviraston toimintakertomus 2013, 3.)

Suomessa perheet voivat valita kunnallisen päivähoidon, yksityisen hoidon tuen tai alle 3 -vuotiaalle lapselle kotihoidontuen. Helsingin varhaiskasvatusviraston mahdollistamana lapsen päivähoitopaikka voi olla päiväkotiki, perhepäivähoito, ryhmäperhepäiväkotiki tai kolmiperhepäivähoidon ryhmä. Varhaiskasvatusvirasto järjestää myös perusopetuslain mukaista esiopetusta sekä leikkipuistoissa leikkitoimintaa.
(Helsingin Varhaiskasvatusviraston toimintakertomus 2013, 4.)

KUVIO 1. Helsingin varhaiskasvatusviraston organisaatiokaavio

Helsingin varhaiskasvatusviraston organisaatiokaavion mukaan (kuvio 1) viraston johtajana toimii Helsingin apulaiskaupunginjohtaja ja toiminnasta päättää varhaiskasvatuslautakunta. Varhaiskasvatusviraston käytännön toiminnasta vastaa varhaiskasvatusjohtaja. Johdon alapuolelta löytyy 13 varhaiskasvatusaluetta, joiden palvelukokonaisuudet muodostuvat tietyn maantieteellisen alueen päivähoitoyksiköissä toteutettavasta varhaiskasvatuksesta päiväkotihoidon, perhepäivähoidon, ryhmäperhepäivähoidon ja esiopetuksen muodossa. Varhaiskasvatusvirasto järjestää myös leikkipuistotoimintaa, joka koostuu leikkipuistoyksiköissä toteutettavasta leikkipuistojen avoimesta toiminnasta, kerhoista ja koululaisten iltapäivätoiminnasta sekä

perhetalojen toiminnasta ja kehitysvammaisten koululaisten iltapäivätoiminnasta. Varhaiskasvatusviraston organisaatiossa varhaiskasvatuksen ja leikkipuistotoiminnan rinnalle kuuluu Varhaiskasvatusviraston hallinto, jolla on kolme toimistoa: kehittämis- ja viestintätoimisto, hallinto- ja henkilöstötoimisto ja taloustoimisto. Kyseiset toimistot tuottavat organisaatiolle hallinnon tukipalvelut. Lisäksi hallinnossa huolehditaan kotihoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen Helsinki -lisän kehittämisestä sekä yksityisen päivähoidon ohjauksesta ja valvonnasta (Helsingin Varhaiskasvatusviraston toimintakertomus 2013, 4-5).

2.5.2 Mellunkylän varhaiskasvatusalue ja päivähoitoyksiköt

Helsinki on jaettu 13 varhaiskasvatusalueeseen. Päiväkoti ”Kissankello” kuuluu Itäisen Helsingin Mellunkylän varhaiskasvatusalueeseen. Toiset kaksi Itä-Helsingissä olevaa varhaiskasvatusaluetta ovat Vartiokylä - Myllypuro ja Vuosaari - Östersundom. Varhaiskasvatusalueen päällikkö vastaa alueen varhaiskasvatuspalveluista, joihin kuuluvat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, esiopetus ja kerhotoiminta. Helsingin kaikki päiväkodit kuuluvat tiettyyn päivähoitoyksikköön. Mellunkylän varhaiskasvatusalueella toimii kaikkiaan 11 päivähoitoyksikköä, joihin kuuluu 2-3 päiväkotia. Päivähoitoyksiköitä johtavat päiväkodin johtajat ja perhepäivähoidon ohjaajat. Asiakkaat voivat hakea päivähoitopalveluita koko Helsingin alueelta. Perheen asioita hoitaa se päiväkodin johtaja, jonka vastuulla olevasta toimipisteestä perhe ensisijaisesti hakee palvelua. (Varhaiskasvatusalueet, Helsingin kaupunki 2015)

2.5.3 Päiväkoti ”Kissankello”

Päiväkoti ”Kissankello” on kunnallinen päiväkotia Itä- Helsingin Kontulassa. Se kuuluu samaan päivähoitoyksikköön naapurissa sijaitsevan ”Mustikkakello” -päiväkodin kanssa. ”Kissankello” on musikaalisesti painottunut päiväkotia. Musiikki kuuluu joka päivä olennaisena osana lasten varhaiskasvatukseen. Päiväkodissa lauletaan ja lorutellaan usein. Lisäksi

lapset pääsevät osallistumaan joka viikko päiväkodin yhteiselle lauluhetkelle päiväkodin laulusaliin.

”Kissankello” päiväkodissa oli syksyllä 2014 hoidossa 86 lasta viidessä ryhmässä. Yksi päiväkodin ryhmistä on erityisryhmä. Neljässä tavallisessa ryhmässä työskentelee yksi lastentarhanopettaja ja yksi tai kaksi lastenhoitajaa. Yhdessä ryhmässä toimii lisäksi erityisavustaja.

Viidennessä erityisryhmässä työskentelee kaksi erityislastentarhanopettajaa, lastenhoitaja sekä erityisavustaja.

”Kissankello” päiväkodissa on paljon maahanmuuttajataustaisia, suomea toisena kielenä puhuvia lapsia. Päiväkodissa on myös monia erityistä tukea tarvitsevia lapsia.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen teoreettinen viitekehys koostuu varhaiseen puuttumiseen ja huolien puheeksiottamiseen liittyvistä keskeisistä käsitteistä: subjektiivinen huoli, varhainen puuttuminen, huolen puheeksiottaminen, dialogi, moniammatillinen yhteistyö, päivähoito ja varhaiskasvatus. Teoreettinen viitekehys ohjaa hankkeen kehittämistoimintaa.

3.1 Subjektiivinen huoli

Subjektiivisella huolella tarkoitetaan subjektiivista tunnetta, joka työntekijällä syntyy asiakassuhteessaan. Subjektiivinen huoli (syntynyt huoli) on tärkeä työväline lasten, nuorten ja perheiden avun tarpeen sekä työntekijän omien toimintamahdollisuuksien tunnistamisessa (Eriksson & Arnkil 2005, 21). Se kertoo työntekijälle myös, milloin tilanteeseen tarvitaan verkostojen tukea. Huolten kartoittaminen luo uskottavaa toiveikkuutta, koska huolten ja huojentavien seikkojen kartoittamatta jättäminen jättää ohueksi työntekijän suunnitelmien omakohtaisen uskottavuuden. (Lammi-Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 187; Seikkula & Arnkil 2005, 72.)

Eriksson & Arnkil toteavat (2012, 20, 22), että lasten ja perheiden kanssa tehtävässä psykososiaalisessa työssä huolen lähtökohtana on jokin lapsen tai perheen pulma. Huolen taustana on työntekijän kokonaisvaltainen kuva tilanteesta. Se rakentuu tiedosta, tunteista ja velvoitteista. Aihe huoleen syntyy työntekijän tekemien havaintojen pohjalta, joita hän tarkastelee suhteessa aikaisemmin oppimaansa, kokemuksiinsa ja tietoihinsa. Asiakassuhteessa avautuu ymmärrys ja toiminta intuitiivisena kuvana yhdistelmästä kognitiivisuus, emotionaalisuus ja moraalit. Kognitiivinen elementti tarkoittaa vuorovaikutussuhteessa ja tilanteessa syntyviä havaintoja, mielikuvia, ajatuksia ja assosiaatioita, joita säätelevät työntekijän koulutustausta, työkokemus ja elämänhistoria.

Emotionaalinen elementti tarkoittaa työntekijässä heränneitä vuorovaikutustunteita tilanteesta, joka on työntekijälle henkilökohtainen, subjektiivinen ja kontaktiin sidottu. Moraalinen elementti puolestaan sisältyy työntekijän ajatukseen siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Lisäksi työntekijän on arvioitava moraalisesti, mikä häntä velvoittaa. (Eriksson & Arnkil 2012, 22.)

Huoli koskee aina tulevaisuutta ja on luonteeltaan subjektiivista ennakkointia suhteiden kehittymisestä sekä omista toimintamahdollisuuksista. Työntekijän huoli lapsen ja perheen tilanteesta on aina sidoksissa siihen, millaiseksi hän kokee omat auttamismahdollisuudet. Huoli kasvaa sitä mukaa kun omat auttamiskeinot vähenevät. Toisaalta, jos kenttään ilmestyy uusia voimavaroja, huolet voivat myös huojentua. Kuitenkin aina kun huoli kasvaa, tarvitaan muita. (Eriksson & Arnkil 2005, 22.) Koskimies & Pyhäjoki (2009) kiteyttävät, että huolen kasvaessa tarvitaan yhteistyötä, verkostoitumista muiden sosiaalialan tahojen kanssa. (Lammi –Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 187).

3.2 Varhainen puuttuminen

Koskimiehen & Pyhäjoen mukaan (2009) Suomessa varhainen puuttuminen käsitetään osallisuutta ja avoimuutta painottavana yhteistoiminnan tapana, jossa keskeistä on varhainen vastuun ottaminen omasta toiminnasta toisten tukemiseksi. Käytännössä varhaisen puuttumisen toiminta ymmärretään eri tavoilla lasten, nuorten tai perheiden kohdalla. Se voidaan ymmärtää esimerkiksi toimintana, jossa perheen kanssa huolet otetaan varhain ja kunnioittavasti esiin toimivaan yhteistyöhön pyrkien. Toimintakäytäntöjen ja menetelmien kehittämisen taustalla on ajatus pirstaloituneiden, asiantuntija- ja ongelmakeskeisten palveluiden ja palvelukulttuurin muuttamisesta aidoksi avoimeksi yhteistyöksi kansalaisten ja heidän läheisverkostojensa kanssa. (Lammi – Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 186.)

Lastensuojelulaki määrittää, että lasten kanssa työskentelevien on toimittava varhaisen puuttumisen periaatteiden mukaan.

Lastensuojelulaissa (417/2007, 2§) todetaan, että lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava lapsen vanhempia tai huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarvittavaa apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia.

Heinämäen (2005, 13) mukaan kansainvälisessä keskustelussa varhaisesta puuttumisesta käytetään termiä ”Early Intervention”. Käsite viittaa tuen tarpeen varhaiseen havaitsemiseen ja tarvittavan tuen varhaiseen järjestämiseen. Kansainvälisessä keskustelussa Early Intervention liitetään käsitteenä myös käytännön toimintaan. Kyseinen termi nähdään lisäksi palvelujärjestelmän haasteena. Useissa Euroopan maissa termi Early Intervention viittaa pyrkimykseen saada lapset kattavasti palveluiden piiriin, kun käytössä ei ole yhtenäistä ja kattavaa neuvola- ja päivähoitojärjestelmää. Koskimies & Pyhäjoki (2009) toteavat myös, että kansainvälisessä keskustelussa varhaisella puuttumisella Early Intervention tarkoitetaan usein lasten ja nuorten varhaista auttamista ja rajoittamista, jotta syrjäytymisriskien kasautumista voidaan ehkäistä. (Lammi –Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 186).

Heinämäki jatkaa (2005, 14), että käytännön toimintana varhainen puuttuminen liitetään yleisesti Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Lastensuojelun keskusliiton Varhainen Puuttuminen (Varpu-hankkeen) kehittämiin huolen tunnistamisen ja puheeksiottamisen menetelmiin ja käytäntöihin. Varhainen puuttuminen työtapana ohjaa sosiaalialan ammattilaisia tunnistamaan lasta, nuorta tai hänen perhettään koskeva huoli esimerkiksi huolen vyöhykkeistön avulla ja tämän jälkeen ottamaan asia puheeksi lapsen/nuoren vanhempien tai huoltajien kanssa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Varhaisen puuttumisen

puheeksiottaminen perustuu dialogiseen lähestymistapaan, oman huolen kunnioittavaan kuvaamiseen ja vanhempien tai huoltajien kuulemiseen.

Koskimies & Pyhäjoki (2009) toteavat lisäksi, että varhaiseen puuttumiseen liittyvän toiminnan ytimenä on perheiden aito osallisuus ja tuen tarpeen mukainen joustava, sektorirajat ylittävä yhteistyö tarvittavien sosiaalialan yhteistyötahojen kanssa. Olennaista on toimia varhain, silloin kun mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on vielä runsaasti. Asioiden puheeksi ottaminen tapahtuu lapselle ja hänen vanhemmilleen tai huoltajilleen tukea tarjoten ja eri vaihtoehtoja luoden. Tavoitteena on, että työntekijän ja lapsen vanhempien tai huoltajien voimavarat yhdistetään lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa, jolloin varhainen puuttuminen toimii myös ehkäisevänä lastensuojeluna. Tarvittaessa sosiaalialan työntekijä kutsuu koolle moniammatillisen yhteistyöpalaverin, johon pyydetään mukaan perhe ja tarvittavat yhteistyötahot ja mahdollisesti myös perheen kanssa jo työskentelevät yhteistyöverkoston asiantuntijat. Yhdessä sovitaan, kuinka lapsen ja perheen tarvitseman tuen tarpeen/tarpeiden kanssa edetään. Tärkeää on myös kirjata muistiin lasta ja hänen perhettään koskevat huolen aiheet sekä ne toimenpiteet, joilla huoliin on tartuttu. Selkeä kirjaaminen ja dokumentointi toimivat työskentelyn apuvälineinä (Lammi – Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 187.)

3.3 Huolen puheeksiottaminen

Huolen puheeksiottaminen on olennainen osa kunnioittavaa varhaista puuttumista. Huoli ilmaisee, että asioiden ennakoidaan menevän lapsen kannalta huonoon suuntaan, ellei muutosta saada aikaan. Työntekijän on heti tartuttava esiin nousseisiin huoliin ja lähdettävä ratkaisemaan huolia tarpeeksi varhain (Eriksson & Arnkil 2012,7.)

Päivähoidossa kumppanuusperusteisessa yhteistyössä lapsen perheen kanssa käydään säännöllisesti keskusteluja hoidossa olevan lapsen elämästä ja tämän varhaiskasvatuksesta. Erityisen tärkeää on tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen erityisen tuen tarve, kertoa esiin nousseista huolista ja yhdessä vanhempien kanssa etsiä sopivat

toimintatavat lapsen ja hänen perheensä tukemiseksi. Päivähoidossa kasvattajien haasteena on toimia tavalla, joka ylläpitää ja vahvistaa vanhempien luottamusta henkilöstön tahtoon ja kykyyn auttaa lasta sekä perhettä. Lapsen ja perheen auttamisessa työntekijän tulee kiinnittää huomiota oman ammatillisen roolinsa rajoihin sekä omaan tapaansa olla vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa. Työntekijän on oltava tietoinen siitä, millä tavalla vuoropuhelu avaa ja sulkee vanhempien mahdollisuuksia tulla osalliseksi omaa lastaan koskevissa asioissa. Työntekijältä vaaditaan kykyä erilaisten näkökohtien kohtaamiseksi, niihin vastaamiseksi, tutkimiseksi ja uudenlaisen ymmärryksen rakentamiseksi niin, että lasta ja hänen perhettään pystytään auttamaan (Kaskela & Kekkonen 2006, 18, 46- 47.)

Lapsen huoltajan käytöksestä tai perheen tilanteesta huolta herättävien havaintojen kirjaaminen helpottaa huolen puheeksiottoa. Huolten konkretisointi ja jakaminen pienempiin osiin auttaa työntekijää paitsi selkiyttämään huolenaiheitaan myös pohtimaan tarvittavia tukitoimia. Lisäksi lapsen huoltajan on helpompaa muodostaa käsitys siitä, mistä ollaan huolissaan, jos työntekijä kertoo konkreettisista havainnoistaan. (Eriksson & Arnkil 2012, 22-23.)

Huolen puheeksiottamisen verkkopalvelu (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015) korostaa, että huolien havainnoinnin jälkeen huolet on otettava puheeksi varhain ja dialogisesti sekä asiakasta kunnioittavalla tavalla häntä loukkaamatta. Työntekijä avaa dialogisen keskustelun. Hän kertoo omasta huolestaan asiakkaalle ja pyytää tämän apua huolensa huojentamiseksi. Näin keskustelu säilyy asiakasta kunnioittavana eikä vääristy asiakasta vähätteleväksi tai häntä arvostelevaksi. Kun menetellään näin, asiakkaiden reaktiot ovat usein odotettua myönteisempiä ja samalla jatkossakin kynnys ottaa asiat puheeksi madaltuu. Lisäksi kun hankalissakin asioissa otetaan huoli puheeksi varhain ja dialogisesti, yhteistyöhön päästään varhain ja tällöin myös yhteistyösuhteet paranevat.

3.4 Dialogi

Dialogi on vuoropuhelu, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä. Se kehottaa etsimään jo olemassa olevaa kokonaisuutta ja luomaan uudenlaisen yhteyden, jossa kuunnellaan tarkkaavaisesti ja pyritään ymmärtämään kaikki näkemykset, joita muut esittävät. Dialogisuus on kokonaisvaltaista läsnäoloa nykyhetkessä, herkistymistä ottamaan vastaan mitä on, ja vastaamista sille mitä on. Dialogisuus koskettaa. Se pakottaa aitouteen ja empatiaan, kun työntekijä kohtaa toisen ihmisen kokonaisvaltaisesti ja kasvokkain. (Isaacs 2001, 30, 40; Isoherranen 2008, 65; Haarakangas 2011, 129, 151 – 152.)

Huhtanen (2004, 76) tarkentaa, että dialogissa huomiota tulee kiinnittää kuuntelun taitoon. Annetaan toisen puhua rauhassa, kiinnitetään huomiota sanoihin ja sanojen väliseen hiljaisuuteen, ei puhuta toisen päälle. Muut saa parhaiten kuuntelemaan ja ajattelemaan, kun ilmaisee itsensä selkeästi ja ymmärrettävästi. Vuorovaikutustilanteissa jokaisen tulee myös uskaltaa ilmaista omat näkemyksensä. Kunnioitetaan toista ja hyväksytään toisen omat rajat ja ollaan keskustelussa johdonmukaisia. Pysähdytään ja annetaan toiselle tilaa kertoa mielipiteistään ja omasta näkökulmastaan. Osataan lisäksi katsoa asioita uudesta näkökulmasta.

Isoherrasen (2005, 25- 26, 98) mukaan dialogin tavoitteena on saavuttaa uusi ymmärrys, joka muodostaa perustan myöhemmälle ajattelulle ja toiminnalle. Dialogi rohkaisee suhtautumaan avoimesti uusiin vaihtoehtoihin ja näkemään oletusten takana olevat ajatukset sen sijaan, että pyritään vain mahdollisimman nopeasti lopputulokseen. Dialogi on oleellinen osa moniammatillista yhteistyötä. Sillä rakennetaan yhteistä ymmärrystä, jota kukaan ei voi yksin saavuttaa.

Seikkula & Arnkil (2005, 52) sekä Haarakangas (2011, 135) jatkavat, että monologisen kielen sijasta dialogisen keskustelun kehittäminen on ehto uuden ymmärryksen syntymiseen. Työntekijällä on oltava ammattitaitoa dialogisen keskustelun synnyttämiseen. Dialoginen ihminen haluaa tulla kuulluksi, ymmärretyksi ja saada vastauksia loputtomiin. Dialogisen

keskustelun ominainen piirre on moniäänisyys. Työntekijöiden erilaisia käsityksiä pohditaan rinnakkain ymmärtäen, että ratkaisua asiaan ei saada hetkessä. Dialogisessa keskustelussa kuunnellaan ensin toisen näkökanta ilman arviointia ja vastaväitettä sekä pyritään avoimesti esittämään oma näkökulma asiaan. Tällöin on mahdollisuus saada kartoitettavasta asiasta kokonaiskuva jakamalla yksilöllinen tieto yhteisölliseen tietoon, jolloin rakentuu jaettu ymmärrys.

Seikkula & Arnkil (2005, 52) muistuttavat, että dialogiseen keskusteluun ei kuulu asiakkaan tai perheen käyttäytymisen tulkitseminen. Seurataan perheen kieltä ja kuunnellaan heitä sellaisenaan. Ei pidä luulla, että työntekijä havainnoidessaan käyttäytymistä tietää, mistä itse asiassa on kysymys. Työntekijä auttaa asiakasta toistamalla asiakkaan sanoja. Näin hän kääntää sanat asiakkaan omiksi tutuiksi sanoiksi. Asiakas kuulee mahdollisesti jotain uutta, kun ulkopuolinen toistaa hänen sanansa.

Haarakangas (2011, 150, 243) lisää, että työntekijä voi olla kiinnostunut asiakkaiden elämästä, vaikka ei hyväksyisikään heidän tapaansa elää. Työntekijän tulee kohdella asiakastaan oman toimintansa subjektina, ajattelevana ja tuntevana ihmisenä. Inhimillisen kanssakäymisen perusta muodostuu siitä, miten ja millä sanoin puhumme toisillemme ja toisistamme sekä miten huomioimme toisemme ja vastaamme toisillemme.

Mönkkönen & Roos (2009, 161) painottavat, että dialogisuus edellyttää harjoittelua, arviointia ja huomion kiinnittämistä vuorovaikutuksen kulkuun. Näin askel kerrallaan edetään suuntaan, joissa dialogi sujuu. Dialogisia ideoita pystytään viemään käytäntöön, kun yhteiset kokoukset ja työryhmät saadaan vaikuttaviksi ja innovatiivisiksi.

3.5 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillinen (multiprofessional, interprofessional, trans-/crossprofessional) yhteistyö vakiintui Suomessa käsitteenä 1990-luvulla. Moniammatillisuus käsitteenä tarkoittaa, että siinä on asiantuntijoilla

yhteinen työ tai tehtävä suoritettavanaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänään yhteiseen tavoitteeseen pääsemiseksi siten, että he yhdistävät tietonsa ja osaamisensa. Inter -etuliite viittaa roolien, tietojen, taitojen ja vastuiden yhteen sopeuttamiseen, jolloin päätöksenteossa pyritään runsaaseen informaation vaihtoon sekä yhteisiin sovittuihin keskusteluihin ja mahdollisuuksiin. Trans- ja cross -etuliitteet sisältävät tarkoituksenmukaisen mahdollisuuden rikkoa ammatillisia roolirajoja. (Isoherranen 2008, 33, 37-38.)

Isoherranen (2005, 13 -14, 17, 19, 101-102) jatkaa, että sosiaali- ja terveysalalla moniammatillinen yhteistyö on eri asiantuntijoiden työskentelyä, jossa pyritään huomioimaan asiakkaan kokonaisuus. Moniammatillinen keskustelu tapahtuu aina yhteisesti sovituin toimintaperiaattein. Tarvittaessa myös asiakas, omainen, läheinen tai vapaaehtoinen auttaja ovat mukana keskustelussa, jolloin kaikki osallistujat voivat vaikuttaa keskusteluun ja päätöksentekoon. Yhteisessä tiedon prosessoinnissa asiantuntijoiden tiedot ja taidot integroidaan yhteen asiakaslähtöisesti. Tiimin on muodostettava yhteinen tulkinta siitä, mitä on tapahtumassa ja mitä he aikovat tiimin jäseninä tehdä asiakkaan asian hyväksi. Tiimissä on monesti eri ammattikuntien edustajia, minkä vuoksi moninaisen taustan omaavan tiimin tulisi olla kannustava ja tiimin jäsenten olisi luotettava toistensa asiantuntijuuteen. Työntekijän pitää tuoda esille oma erityisosaamisensa ja asiantuntijuutensa, mutta hänen on kuitenkin kyettävä rakentamaan myös ryhmän yhteistä osaamista. On myös yhteistyömalleja, joissa yksi tai kaksi tiiminjäsentä tapaa asiakkaan, jonka jälkeen he vievät saadun tiedon kaikkien tiiminjäsenten käsiteltäväksi.

Käytännön näkökulmasta tarkasteltuna moniammatillisessa yhteistyössä korostuvat asiakaslähtöisyys, tiedon ja näkökulmien yhteen kokoaminen, vuorovaikutus-tietoinen yhteistyö ja verkostojen huomioiminen. (Isoherranen 2005, 18). Asiantuntijuuden ohella on yhä enemmän alettu kiinnittää huomiota työvoiman ja asiakkaiden monikulttuurisuuteen ja täten työntekijän moniosaamistaustaan. Onkin nähtävissä, että laadukkaaseen ja tehokkaaseen moniammatilliseen yhteistyöhön tuovat lisänsä

työkokemus (hiljainen tieto), monikulttuurisuus osaaminen sekä muut erityisosaamiset. (Isoherranen 2008, 140.)

Moniammatillisen yhteistyön sujuvuuden kannalta työntekijän on tärkeää saada jatkuvasti tietoa oman toimintansa onnistumisesta oman organisaation sisältä, moniammatillisen tiimin jäseniltä sekä asiakkailta. Heiltä saatujen palautteiden avulla työntekijän oma ammatillisuus ja moniammatillinen yhteistyö kehittyy ja työntekijä pystyy jatkossa vastaamaan paremmin moniammatillisen työskentelyn tarpeisiin. (Isoherranen 2008, 161.)

3.6 Päivähoito

Suomessa lasten päivähoito perustuu lakiin päivähoidosta (1973/ 36) ja asetukseen lasten päivähoidosta (1973/ 239). Päivähoitolain (451/ 1990, 1 §) mukaan lasten päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päiväkotihoidoa voidaan järjestää tätä tarkoitusta varten varatussa tilassa, jota kutsutaan päiväkodiksi. Päivähoidossa olevalle lapselle voidaan järjestää myös tarpeelliset kuljetukset. (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36.) Kunnalla on kuitenkin oikeus päättää siitä, missä kunnan päiväkodissa tai muussa yksikössä päivähoitoa järjestetään. Näin ollen subjektiivinen oikeus ei ulotu päivähoitopaikan sijaintiin tai hoitomuotoon. (Mahkonen 2012, 37.)

Päivähoitolain sääntelyn kohteena ovat lapsen ohella hänen huoltajansa, vanhempansa ja lakisääteiset edunvalvojansa sekä päivähoidon ammattihenkilöt. Lasten päivähoito kuuluu osana yhteiskunnan lapsiperheille tarjoamaa sosiaali- ja terveydenhuollon tuki- ja palvelujärjestelmää, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Lapsen vanhemmilla tai huoltajilla on subjektiivinen päivähoito-oikeus. Vanhempainrahakauden jälkeen lapsen huoltajilla on oikeus valita alle kolmevuotiaan lapsensa hoito kotona, kunnallisessa tai yksityisessä päivähoidossa. (Mahkonen 2012, 36, 311; Järvinen, Laine & Hellman- Suominen 2009, 89.)

Päivähoitolain (304/ 1983, 2 §) mukaan lasten päivähoitoa voivat saada lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä, eikä hoitoa ole muulla tavoin järjestetty. Lasten päivähoito on pyrittävä järjestämään siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivan hoitopaikan ja jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan. Järvinen, Laine & Hellman - Suominen (2009, 98) jatkavat, että vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista lapsella on oikeus kunnan joko päivähoidon tai koulun yhteydessä järjestämään maksuttomaan esiopetukseen.

Lastensuojelulaissa (417/ 2007, 2§) todetaan, että pääasiallinen vastuu lapsen hyvinvoinnista on hänen vanhemmillaan tai huoltajillaan. Lapsen vanhemman tai muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/ 417.) Päivähoitolaissa (304/1983, 2 a §) todetaan, että päivähoidon tavoitteena on tukea lasten vanhempia tai huoltajia lapsensa kasvatustyössä sekä yhdessä lasten vanhempien tai huoltajien kanssa edistää lapsen persoonallista ja tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet. Sen täytyy tarjota myös lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä mahdollistaa lapselle suotuisa kasvu ympäristö kodin ulkopuolella. Päivähoidon tulee lisäksi edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen eettistä, älyllistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai huoltajien vakaumusta. Edistäessään lapsen kehitystä päivähoidon tulee lisäksi tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. Päivähoitolain (1199/1985, 2 b § sekä 451/ 1990, 1 §) mukaan hoito-paikassa on järjestettävä lapselle tarpeellinen ravinto. Tarvittaessa päivähoidossa olevalle lapselle voidaan järjestää myös kuljetukset päivähoitoon. (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36)

Päivähoitolain (909/2012, 8 §) mukaan valtakunnallisesti lasten päivähoidon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat Opetus- ja kulttuuriministeriöille (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36). Järvinen, Laine & Hellman-Suominen (2009, 89, 94) jatkavat, että päivähoidon

toiminnan sisältöä ohjaavat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet v. 2005 ja Esiopetussuunnitelman perusteet v. 2000. Säännösten mukaisesti kaikille päivähoidossa oleville lapsille on laadittava henkilökohtainen palvelusuunnitelma. Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle on laadittava lisäksi päivähoitolain mukainen kuntoutussuunnitelma.

Päivähoitoasetuksen (239/1973) mukaisesti päiväkodin päivähoidossa lasten hoito- ja kasvatustavastuussa olevaa henkilökuntaa ovat:

- Päiväkodin johtaja tai päivähoidon esimies
- Päiväkodin opettajat: Lastentarhanopettaja, sosiaalikasvattaja, sosionomi, erityislastentarhanopettaja ja kiertävä erityislastentarhanopettaja
- Hoitajat: Lähihoitaja, lastenhoitaja, päivähoitaja ja perhepäivähoitaja
- Päivähoidon muuta ovat henkilökuntaa: keittäjä ja keittiöapulainen, siistijä, siivooja ja laitosapulainen, tekninen henkilökunta (esimerkiksi huoltomies), erityisavustajat sekä työllistämistuella olevat harjoittelijat, työelämään tutustujat ja siviilipalveluksen suorittajat. Päivähoidossa toimii lisäksi eri kasvatusalojen opiskelijoita työelämäharjoittelussa. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 94.)

Asetus lasten päivähoidosta (806/ 1992 6 §) määrittää, että päiväkodin päivähoidossa tulee hoito- ja kasvatustehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista hyväksytty ammatillinen kelpoisuus enintään seitsemää kokopäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden. Enintään neljää alle kolmivuotiaasta lasta kohden hoito- ja kasvatustehtävissä tulee samoin olla vähintään yksi henkilö, jolla on edellä säädetty ammatillinen kelpoisuus. Samoin hoito- ja kasvatustehtävissä tulee olla vähintään yksi henkilö, jolla on säädetty ammatillinen kelpoisuus enintään 13 osapäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden. (Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239)

Kaikki päivähoidon työntekijät ovat omalta osaltaan mukana lasten kasvatustyössä. Lisäksi päivähoidossa sosiaali- ja terveysalan ammattilainen on aina osa tiimiä, joka työskentelee moniammatillisessa yhteistyössä perheiden kanssa. Tällöin jokaisen työntekijän on tärkeä tietää oman asiantuntijuutensa vahvuudet ja osaamisensa rajat. Oman ammatillisuuden ja vastuun rajat selkiytyvät ja tarkentuvat, kun jokainen tietää oman roolinsa kasvatusta ja hoitotyössä. Vuonna 2002 tuli voimaan laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi; laki velvoittaa työnantajan selvittämään lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustan ennen työsuhteen tekemistä, tai virkaan nimittämistä (Järvinen, Laine & Hellman- Suominen 2009, 91, 94-95.)

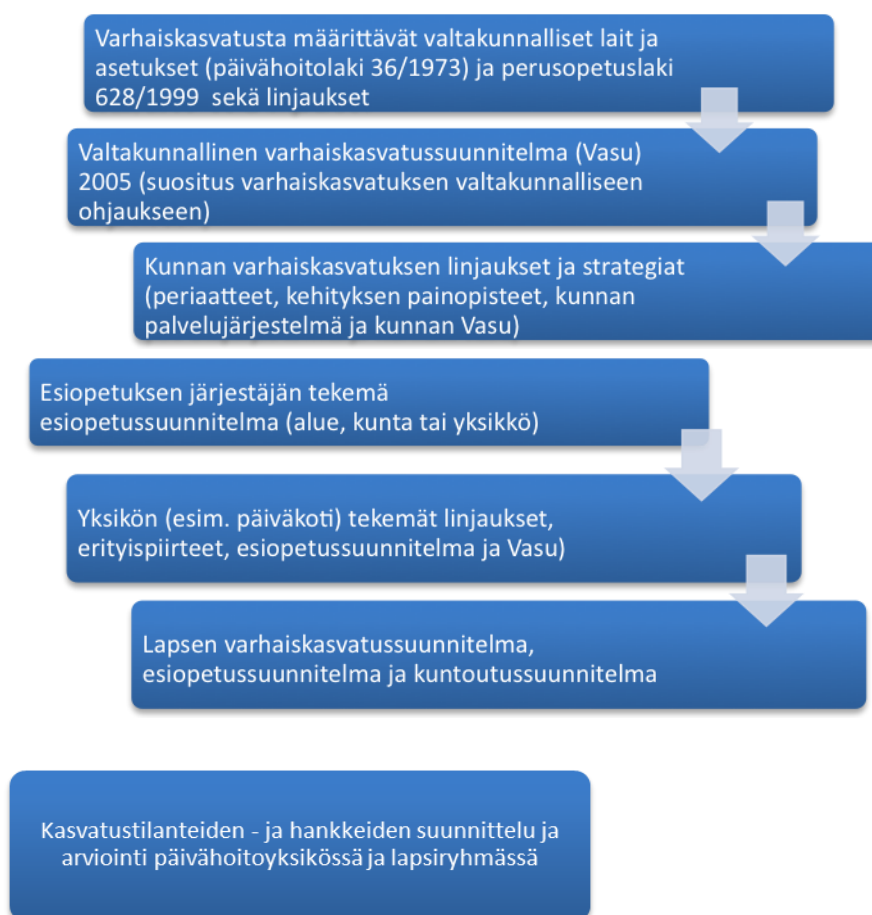
3.7 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvoinnin edistämiseksi lapsen terveyttä ja toimintakykyä on vaalittava ja lapsen perustarpeista huolehdittava. Varhaiskasvatuksen tavoitteina on myös edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa tulee huolehtia, että lapsi kohdataan yksilöllisten tarpeiden, persoonallisuuden ja perhekulttuurinsa mukaisesti, jolloin lapsi pystyy kokemaan olevansa tasa-arvoinen riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan. Varhaiskasvatuksessa lapsen tulee päästä myös kuulluksi ja nähdyksi ja hänen tulee saada vahvistusta terveelle itsetunnolle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11 - 12, 15.)

Varhaiskasvatus tarjoaa alle kouluikäisille lapsille päivähoitoympäristön, jossa he saavat hoitoa, kasvatusta ja opetusta sekä ohjausta ja kannustusta kehittyäkseen minäkuvaltaan myönteisiksi. (Järvinen, Laine & Hellman- Suominen 2009, 124). Varhaiskasvatus, esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän jatkumon. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat myös sellaiset ala-astetta käyvät koululaiset, jotka käyttävät varhaiskasvatukseen

kuuluvia palveluja, esimerkiksi aamu- ja/tai iltapäiväkerhotoimintaa. Esiopetus kuuluu varhaiskasvatukseen ja se on vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista tarjottavaa suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta. Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti varhaiskasvatuspalveluina, joista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11-12.)

Yhteiskunnan järjestämä, valvoma ja tukema varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. Käytännössä hoito, kasvatus ja opetus nivoutuvat luontevaksi kokonaisuudeksi päivittäisissä arjen tilanteissa. Varhaiskasvatuksessa jokaisen lapsiryhmän toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen lähtökohtana ovat ryhmän ja jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet, ikä, vireys ja lapsen perheen kanssa sovitut käytännöt. Kasvattajat oppivat havainnoimalla tuntemaan lapset ja lapsiryhmän ja saavat selville lasten tarpeita ja toiveita päivähoidon eri tilanteissa. Jokaisen varhaiskasvatusryhmän käytäntöjä kehitetään ja toimintaa suunnitellaan siten, että saavutetaan kullekin lapselle asetetut tavoitteet (Järvinen, Laine & Hellman- Suominen 2009, 124- 125.)

KUVIO 2. Varhaiskasvatuksen suunnittelun hierarkkinen rakenne

Kuvion 2 mukaisesti Suomen varhaiskasvatusta ohjaavat Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joiden pohjana ovat valtioneuvoston periaatepäätöksenä 28.2.2002 hyväksymät varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Ne sisältävät yhteiskunnan järjestämisen ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Perusteiden tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa, ohjata varhaiskasvatuksen sisällöllistä kehittämistä sekä luoda edellytykset varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi. Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on myös lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta sekä lisätä huoltajien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuksen palveluissa. Perusteet painottavat myös moniammatillista yhteistyötä eri palvelujen kesken, joilla

tuetaan lasta ja perhettä ennen oppivelvollisuuden alkamista
(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 7- 9, 12, 45.)

Suomessa kunnilla on laajat mahdollisuudet organisoida
varhaiskasvatuspalvelut perheitä parhaiten palvelevalla tavalla. Jokainen
Suomen kunta laatii valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman
perusteiden pohjalta oman kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman
sekä esiopetuksen suunnitelman, joiden tekemisessä otetaan huomioon
kunnan omat linjaukset sekä kunnassa tehdyt lasta ja perhettä koskevat
suunnitelmat ja esiopetussuunnitelmat. Kunnan
varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään, millaisia alueellisia ja
yksikkökohtaisia suunnitelmia kunnassa tehdään ja miten niitä
vahvistetaan sekä tarkistetaan säännöllisesti. Kunnan esiopetuksen
opetussuunnitelma ja varhaiskasvatussuunnitelma muodostavat
kokonaisuuden, joiden välillä on selkeä jatkumo. Jokaisen kunnan on
lisäksi arvioitava säännöllisesti valtakunnallisten
varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta oman kuntansa
varhaiskasvatuspalveluiden toteutumista (Varhaiskasvatussuunnitelman
perusteet 2005, 7-9, 43.)

Jokainen kunnan varhaiskasvatuspalvelun yksikkö esimiehensä johdolla
yhteis-työssä työntekijöidensä kanssa määrittää sekä valtakunnallista että
kuntakohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa mukaillen oman yksikkönsä
varhaiskasvatussuunnitelman sekä esiopetuksen opetussuunnitelman,
joka ohjaa yksikkökohtaisesti varhaiskasvatuspalvelun työntekijöiden
toteuttamaa varhaiskasvatusta. Yksikkökohtaisissa
varhaiskasvatussuunnitelmissa kuvataan varhaiskasvatuspalvelun yksikön
hoidon, kasvatuksen ja opetuksen lähtökohdat sekä niiden arjessa
toteuttamisen käytännöt. Erityisen tärkeää on määritellä, miten lapsen
luontaiset tavat toimia toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa. Jokaisen
varhaiskasvatuspalvelun yksikön tai toimipisteen esimies vastaa siitä, että
yksikön tai toimipisteen toiminta on varhaiskasvatussuunnitelmien
mukaista ja että yksikön kaikki työntekijät tuntevat ja sitoutuvat yksikkönsä
varhaiskasvatuksen sisällön, periaatteiden ja toimintatapoihin

toteuttamiseen. Jokaisen varhaiskasvatuspalvelun yksikön varhaiskasvatussuunnitelma pitää olla asiakkaiden luettavissa esimerkiksi Internetin kautta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8- 9, 32, 43.)

Varhaiskasvatuspalvelussa hoidossa olevalle lapselle laaditaan yhdessä kyseisen yksikön tai toimipisteen varhaiskasvattajien sekä lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetusikäiselle lapselle esiopetuksen suunnitelma, jotka ohjaavat lapsikohtaisesti varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttamista. Kaiken kaikkiaan lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelussa yhdistyvät lapsen vanhempien tai huoltajien sekä varhaiskasvatuksen hoito- ja kasvatushenkilöstön näkemykset sekä tarvittaessa myös yhteistyökumppaneiden näkemykset lapsen yksilökohtaisesta kasvun ja kehityksen tukemisesta. Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi oma erityisen tuen suunnitelma. Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle järjestetään varhaiskasvatuksen lisäksi kuntouttavaa varhaiskasvatusta yhteistyössä muiden kuntoutusta antavien tahojen kanssa. Suomea toisena kielenä puhuville lapsille laaditaan oma henkilökohtainen kaksikielisyyden suunnitelma yhteistyössä varhaiskasvattajien, lapsen vanhempien, tai huoltajien sekä tarvittavien yhteistyötahojen kanssa. Vanhempien tai huoltajien kanssa sovitaan muistakin tarvittavista lasta koskettavista kasvatuskeskusteluista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 9, 32-33, 36.)

Varhaiskasvatuksen sekä mahdollisesti myös erityisen tuen suunnitelmat arvioidaan ja laaditaan uudelleen yhteistyössä henkilöstön ja lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa (tarvittaessa myös eri yhteistyötahojen kanssa) noin vuoden välein siihen saakka, kunnes lapsi siirtyy esikouluun. Lapsi voi myös itse osallistua varhaiskasvatussuunnitelmansa tai esiopetussuunnitelmansa laatimiseen ja sen arviointiin, jos tämä on hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan mahdollista. Lapsen esiopetuksen suunnitelman toteutuminen arvioidaan samoin ennen kuin lapsi siirtyy

kouluun. Kaikki lapselle laaditut erilaiset varhaiskasvatussuunnitelmat elävät kuitenkin tässä hetkessä ja niitä täydennetään aina tarvittaessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 33.)

Varhaiskasvatuksen kehittäminen on jatkuva prosessi. Toteutunutta varhaiskasvatusta arvioidaan säännöllisesti sekä valtakunnallisella että kuntatasolla ja lisäksi myös yksikkötasolla. Varhaiskasvatuksen toiminnan arviointiin osallistuvat niin varhaiskasvatuksen poliittiset päättäjät kuin varhaiskasvatuspalvelujen henkilöstö sekä niiden asiakkaat, lasten vanhemmat tai huoltajat ja mahdollisuuksien mukaan myös lapset. Yksikkötason varhaiskasvatuksen arvioinnin avulla tarkastellaan, miten asetetut varhaiskasvatuksen tavoitteet ja päämäärät on saavutettu sekä asiakkaiden että työntekijöiden näkökulmista. Lisäksi arvioinnin avulla pystytään tunnistamaan varhaiskasvatustoiminnan vahvuudet ja vastaavasti myös varhaiskasvatuksen kehittämistarpeet (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32, 45.)

Järvinen, Laine & Hellman- Suominen (2009, 117, 125) lisäävät, että varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara on ammattitaitoinen varhaiskasvatushenkilöstö, joka kykenee soveltaa omaksumaansa varhaiskasvatusteoriaa varhaiskasvatuksen arjen käytännön tilanteisiin lapsille soveltuvien menetelmien avulla. Varhaiskasvatushenkilöstön on myös arvioitava säännöllisesti omaa ammattitaitoa mm. omia kasvatuksellisia ajatuksia ja omaa ammatillista toimintaa. Se onnistuu esimerkiksi reflektoinnin (syvällisesti pohtien) kautta, toiminko ammattimaisesti. Tärkeää on myös oman ammattitaidon jatkuva kehittäminen mm. tarvittavien koulutusten kautta. Tulee myös muistaa, että kaikki varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat toimivat joka vuosi työntekijöiden perehdyttämisen ja osaamisen kehittämisen välineinä.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Olen toteuttanut kehittämishankkeeni aiheen varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen toiminnan kehittämisen laadullisena toimintatutkimuksena.

4.1 Laadullinen toimintatutkimus hankkeen tutkimus- ja kehittämismuotona

Valitsin kehittämishankkeeni tutkimus- ja kehittämismuodoksi laadullisen toimintatutkimuksen. Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2010, 161-162, 164) mukaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Siinä kuvataan todellista elämää, josta pyritään löytämään tai paljastamaan asioita. Tiedon keruun kohteena suositaan ihmistä. Häntä tutkitaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille, esimerkiksi haastattelujen kautta. Tutkittavia käsitellään ainutlaatuisina ja tarkoitus on tulkita aineistoa sen mukaisesti vaikuttamatta tutkittavien mielipiteisiin.

Menetelmänä laadullinen tutkimus on joukko mitä moninaisimpia tutkimustyyppejä, mm. etnografia, sisällönanalyysi, tapaustutkimus ja toimintatutkimus. Mikä tahansa lajityyppi onkaan laadullisessa tutkimuksessa kysymyksessä, tutkimus voidaan aina toteuttaa joustavasti eli suunnitelmia voidaan muuttaa olosuhteiden mukaisesti. Laadullisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimusta tehdessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 164.)

Toimintatutkimus on tutkimusstrateginen lähestymistapa, jolle on ominaista sekä toiminnan tutkiminen että toiminnan kehittäminen. Toimintatutkimuksessa yhdistyy teoria ja käytäntö. Se kohdistuu erityisesti ihmisten sosiaaliseen toimintaan, joka pohjautuu vuorovaikutukseen. Siinä tutkitaan ihmisten toimintaa, tuotetaan tietoa käytännön kehittämiseksi

sekä kehitetään jo olemassa olevia käytäntöjä entistä toimivammiksi. Toimintatutkimuksessa on mahdollista käyttää myös määrällisiä tiedonhankintamenetelmiä, vaikka tutkimusoppaissa toimintatutkimus luokitellaan yleisimmin laadulliseksi tutkimukseksi. Lisäksi toimintatutkimus on useimmiten ajallisesti rajattu tutkimus- ja kehittämisprojekti, jossa suunnitellaan ja kokeillaan uusia toimintatapoja päämääränä tuottaa uutta tietoa. (Aaltola & Valli 2010, 214; Hannu, Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 16, 17, 19, 78.)

4.2 Hankkeen aikataulu

KUVIO 3. Kehittämishankkeen eteneminen pääkohdittain

KUVIO 3 mukaisesti aloitin hankkeeni aiheen valinnan suunnittelemisen syksyllä 2010 aloittaessani Lahden Ammattikorkeakoulussa Sosiaali- ja terveysalan lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen –opinnot (YAMK). Valinta nousi työelämän tarpeista ajankohtaisena ja puhututtavana

aiheena varhaiskasvattajien kanssa käydyissä keskusteluissa. Aihe on koettu haasteelliseksi käytössä olevilla resursseilla. Varhaiskasvattajat kaipaavat uusia menetelmiä huolien puheeksiottamiseen sekä ylipäättään yhtenäistä linjausta, kuinka huolia tulisi lähteä purkamaan. Kun kerroin viikoittaisessa talokokouksessa päiväkodin työntekijöille hankkeeni aiheesta sekä sen tarkoituksesta ja tavoitteista, ideani otettiin hyvin vastaan.

Kevätkaudella 2011 laadin hankettani koskevan tutkimussuunnitelman, kun olin perehtynyt hankkeen teoreettiseen viitekehykseen. Sain hyväksynnän hankkeeni toteutukselle koulun Sosionomi (YAMK) opinnäytetöiden suunnitelmaseminaarissa samoin kuin hankkeeni tekoa ohjaavan opettajan. Aihevalintani herätti keskustelua ajankohtaisena aiheena.

Esittelin hankkeeni tutkimussuunnitelman myös päiväkotiki ”Kissankellon” esimiehelle. Keskustelimme erityisesti hankkeen toimintatutkimuksellisuudesta. Painotin, että tulen tekemään hankkeeni yhteistyössä päiväkodin esimiehen ja varhaiskasvattajien kanssa. Hain toukokuussa tutkimusluvat hankkeelleni Helsingin kaupungin Sosiaalivirastolta, jonka alaisuuteen päivähoito tuolloin kuului.

Toteutin hankkeen tutkimusosuuden kahtena puolistrukturoituna kyselynä. Syksyllä 2011 toteutettiin kysely ”Kissankellon” lasten huoltajille ja keväällä 2012 varhaiskasvattajille.

Varhaiskasvattajille suunnatun kyselyn toteuttamisen jälkeen hankkeeni työstäminen jäi vähäksi aikaa. Tauon jälkeen jatkoin hankkeen teoreettisen viitekehyksen ja kyselyjen tulosten työstämistä opinnäytetyöni ohjaajan ja hankkeeni yhteistyötahon kanssa sovittujen aikataulujen mukaan.

Syyskaudella 2013 analysoin kyselyjen tulokset ja aloitin Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -oppaan valmistamisen. Kun esittelin kyselyjen tuloksia ja oppaaseeni valitsemiani menetelmiä ”Kissankellon” henkilökunnalle, sain positiivista palautetta. Menetelmien todettiin

soveltuvan hyvin päiväkodin varhaiskasvatuksessa tapahtuviin huoli puheeksi -tilanteisiin.

Kevätkauden ja kesän 2014 aikana valmistui hankeraportin yleinen teoriaviitekehys sekä Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opas. Lähetin kesän 2014 lopulla hankkeeni teoriaviitekehysten ”Kissankellon” päiväkodin johtajalle luettavaksi ja kommentoitavaksi (erityisesti päivähoitoa koskevan teoriaosuuden). Hän hyväksyi tekstini korostaen erityisesti varhaiseen puuttumiseen liittyvän toiminnan tärkeyttä huolien puheeksiottamisen mahdollistajana.

Syksy 2014 kului hankkeen kirjallista tuotosta työstettäessä. Sain hankkeen ohjaavalta opettajalta suostumuksen esittää hankkeeni joulukuun lopun julkaisuseminaarissa.

Esittelen valmiin hankkeen ”Kissankellon” työyhteisölle loppukeväästä 2015. Tällöin sovitaan, kuinka valmistamani Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opas otetaan päiväkotit ”Kissankellon” työyhteisössä käyttöön. Olen luvannut toimia itse oppaan perehdyttäjänä.

4.3 Hankkeen tutkimuksellinen osuus

Olen tutkinut tässä kehittämishankkeessa Itä-Helsingin Mellunkylän päivähoito-alueella Kontulassa sijaitsevan päiväkotit ”Kissankellossa” syksyllä 2011 asiakkaina olleiden huoltajien sekä keväällä 2012 samassa päiväkodissa työskennelleiden varhaiskasvattajien kokemuksia. Miten varhainen puuttuminen ja huolien puheeksiottaminen on toiminut ja mitä ajatuksia ja kehittämis ehdotuksia heillä on aiheeseen liittyen.

Kehittämishankkeeni tutkimuskysymykset ovat:

- Kuinka huolien puheeksiottaminen on toiminut?
- Mihin asioihin huolien puheeksiottamisessa on koettu tarvittavan tukea?

- Millaisia kehittämissuhteita huolien puheeksiottamiseen lasten huoltajilla sekä päiväkodin varhaiskasvattajilla on?

4.4 Hankkeen tutkimusten aineiston keruu

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Niitä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisesti, rinnan tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja tutkimusresurssien mukaan. Laadullisen tutkimuksen menetelmiä voidaan käyttää myös kerätessä määrällisen tutkimuksen aineistoja (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71.)

Eskola (1975) määrittelee, että kysely on sellainen menettelytapa, jossa tiedonantajat itse täyttävät heille esitetyn valmiiksi laaditun kyselylomakkeen joko valvotussa ryhmätilanteessa tai kotonaan. Kyselyssä pystytään tutkimaan erilaisia ilmiöitä ja hakemaan vastauksia erilaisiin ongelmiin. Ääripäässään kysely voi olla täysin strukturoitu, jolloin kyselyssä on tavoitteena saada vastaus jokaiseen ennalta laadittuun kysymykseen annettujen vaihtoehtojen sisällä ennalta määritetyssä järjestyksessä. Puolistrukturoidussa kyselyssä ennalta määritettyjen kysymysten lisäksi kyselystä löytyy myös avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat voivat vastata vapaasti. Kyselyillä kerättyjen aineistojen avulla voidaan myös testata hypoteeseja ja kerätty aineisto voidaan helposti kvantifioida. Strukturoituihin kysymyksiin vastaamisen jälkeen kyselyyn vastaajat voidaan vastaustensa perusteella tyypitellä erilaisiin laadullisiin luokkiin, esimerkiksi asiasta hyvin kiinnostuneisiin, jonkin verran kiinnostuneisiin ja ei kiinnostuneisiin -tyyppeihin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73-75.)

Tuomi & Sarajärvi muistuttavat (2013, 75), että kysely on suunniteltava ennalta hyvin. Hyödyllisintä on kysyä tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Jokaiselle kysymykselle on myös löydettävä perustelu tutkimuksen viitekehyksestä, tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetystä tiedosta.

Valitsin puolistrukturoidut kyselyt hankkeen tutkimusaineistojen keruumenetelmiksi. Käytin perinteisen kasvokkain tapahtuvan haastattelumuodon sijaan puolistrukturoitua kyselyä tavoitteenani saada vastauksia lyhyessä ajassa suuremmalta haastattelujoukolta.

4.4.1 Lasten huoltajille suunnattu puolistrukturoitu kysely

Valmistin päiväkotit ”Kissankellon” lasten huoltajille suunnatun puolistrukturoidun kyselyn syksyllä 2011. (Liite 2)

Ohjeistin aluksi lasten huoltajat vastaamaan kyselyyn. Tämän jälkeen kartoitin lasten huoltajien kokemuksia. Miten huolien puheeksiottaminen on toiminut heidän ja päiväkodin varhaiskasvattajien kesken. Kysyin myös ovatko varhaiskasvattajat osanneet vastata oikein esille tulleisiin huoliin. Kyselyn loppupuolella kysyin varhaisen avoimen yhteistyön toimimisesta huoltajien ja varhaiskasvattajien kesken. Lopuksi kartoitin mihin asioihin lasten huoltajat mahdollisesti kaipaavat parannusta, jotta huolien puheeksiottaminen olisi entistä sujuvampaa ja toimivampaa. Jokaiselle laaditulle kysymykselle löytyi sisältö hankkeen viitekehiksestä.

Tässä kyselylomakkeessa oli strukturoitujen kysymysten kohdalla viisi vastaus-vaihtoehtoa: erittäin hyvin, hyvin, ei hyvin eikä huonosti, huonosti ja ei ollenkaan. Avointen vastausten kautta halusin saada huoltajien omat näkemykset kattavammin esiin. Laadin huoltajille suunnatut kyselylomakkeet sekä suomeksi (liite 2) että englanniksi (liite 3), koska päiväkotit ”Kissankellossa” oli paljon maahanmuuttajataustaisia lasten huoltajia. Hyväksytin kyselyn ohjaavalla opettajallani.

Jaoin kyselylomakkeen lasten lokeroihin suljetuissa kirjekuorissa (yksi per perhe, yhteensä 64). Olin ohjeistanut samana kyselyjen jättöpäivänä jokaisen lapsiryhmän varhaiskasvattajia kertomaan lasten huoltajille, mikä kysely kirjekuoressa on, mihin hankkeeseen tutkimus liittyi ja kuka on tekemässä kyseistä tutkimusta. Tavoitteenani oli, että kyselyyn vastaisi perheistä ainakin toinen huoltaja. Kokosin lasten huoltajilta saadut vastaukset yhteen keväällä 2012. Lasten huoltajille suunnatun kyselyn

palautti vain 15 huoltajaa, vaikka heitä oli motivoitu kyselyn vastaamiseen ja vastaamisaikaa kyselyyn oli reilu kuukausi.

4.4.2 Päiväkodin varhaiskasvattajille suunnattu puolistrukturoitu kysely

Toteutin Päiväkoti ”Kissankellon” varhaiskasvattajille suunnatun puolistrukturoidun kyselyn keväällä 2012 (Liite 4).

Tämä kysely syntyi lasten huoltajille suunnatun kyselyn pohjalta noudattaen pää-osin samoja aihepiirejä. Olin pystynyt syventämään kyselyn aiheiden käsittelyä, sillä varhaiskasvattajien kanssa käydyissä keskusteluissa oli selvinnyt, että hankkeen aihe oli tuttu ja ajankohtainen suurimmalle osalle varhaiskasvattajista.

Kyselyn aluksi ohjeistin ja motivoin varhaiskasvattajat vastaamaan kyselyyn. Tämän jälkeen kartoitin tutkimusaiheen asiakastyön näkökulmaa kysymällä, kuinka huolien puheeksiottaminen on toiminut lasten huoltajien kanssa. Kartoitin myös yhteistyöverkoston näkökulmaa kysymällä, kuinka yhteistyö on toiminut yhteistyökumppaneiden kanssa huolien puheeksiottamisessa. Lopuksi kartoitin menetelmällistä näkökulmaa kysymällä, mitkä ovat varhaiskasvattajien mielestä tärkeimpiä asioita huolien puheeksiottamisessa ja mihin asioihin he kaipaivat tukea, jotta huolien puheeksiottaminen olisi entistä toimivampaa. Hankkeen viitekehyksestä löytyi sisältö jokaiselle kysymykselle. Hyväksyin myös tämän kyselyn ohjaavalla opettajallani.

Myös tässä kyselylomakkeessa oli strukturoitujen kysymysten kohdalla viisi vastausvaihtoehtoa: erittäin hyvin, hyvin, ei hyvin eikä huonosti, huonosti ja ei ollenkaan.

Kyselyyn vastanneisiin varhaiskasvattajiin (yhteensä 14) kuului; päiväkodin johtaja, erityisopettajia, lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Kun annoin kyselyt, kerroin mitä kyselyssä tutkitaan ja mihin kysely liittyy. Markkinoin tämän toisen kyselyn kohdalla erityisesti vastaamisen

tärkeyttä. Vastaamisajan, reilun kuukauden jälkeen, kyselyn palautti 13 varhaiskasvattajaa.

4.4.3 Kyselyjen aineistoanalyysit

Analysoin kyselyjen strukturoidut vastaukset Excel -ohjelmalla. Avointen kysymysten analysointi tavaksi valitsin teemoittelun.

Teemoittelussa laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan, jolloin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93).

Eskolan mukaan (Aaltola & Valli 2010, 189 -192) teemoittelun ensimmäisessä vaiheessa tutkimuksesta saatu aineisto järjestetään teemoittain. Se tapahtuu poimimalla jokaisesta saadusta vastauksesta teemaan liittyvä kohta. Aineisto järjestetään uudelleen. Tämän jälkeen seuraa analyysivaihe, jossa tutkija lukee aineistonsa riittävän monta kertaa läpi ja esittää siitä tulkintansa. Aineiston merkittävät ja mielenkiintoisimmat kohdat merkitään ylös. Tässä vaiheessa aineistoon voidaan liittää muitakin muistiinpanoja, kuten teoreettisia kytkentöjä ja ihmettelyitä, ideoita, pohdintoja.

Kun tärkeimmät kohdat on merkitty muistiin, valitaan joko aineiston tematisointivaihe tai tyypittelyvaihe. Tematisoinnissa aineisto ryhmitellään teemoittain ja tutkimusongelmaa valaisevista teemoista nostetaan esiin tulkittaviksi mielenkiintoisimmat ja tärkeimmät sitaattit. Tällöin yhdistetään aineistoesimerkit ja tutkijan ajattelu. Tyypittelyssä aineistosta konstruoidaan yleisimpiä tyyppejä, jotka kuvaavat vastauksia laajemmin. Sekä tematisoinnissa että tyypittelyssä tutkija siis poimii tärkeimmät kohdat. Teemoittelun viimeisessä vaiheessa aineistosta kirjoitetaan auki edellisessä vaiheessa työstettyjen omien analyysien parhaat palat eli kirjoitetaan omin sanoin tulkinnat siitä, mitä aineistossa on. Tällöin yhdistetään aineistoesimerkit ja tutkijan ajattelu. Lopuksi analyysiin ja tulkintaan tuodaan mukaan kytkennät teorioihin ja aikaisempiin tutkimuksiin. Teemoittelun viimeisessä vaiheessa kaikki saadut tekstit

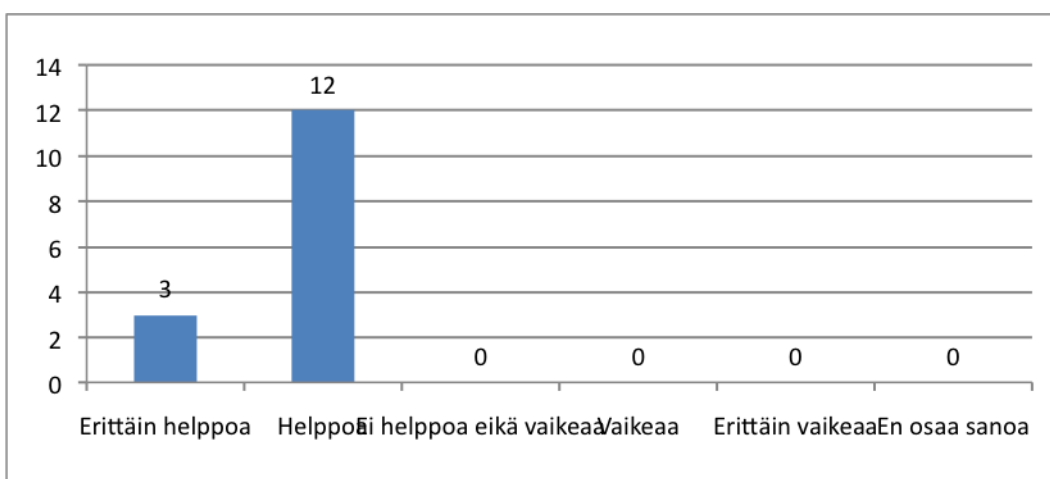
hiotaan ja editoidaan valmiiksi eli saadut tekstit saatetaan lopulliseen valmiiseen muotoonsa. (Aaltola & Valli 2010, 193 -198.)

Analysoin avointen kysymysten vastaukset teemoittelumenetelmän teorian mukaisesti. Kirjoitin ensin kaikki saadut avointen kysymysten vastaukset puhtaaksi allekkain, huoltajilta saadut vastaukset omaksi ryhmäkseen ja varhaiskasvattajilta saadut vastaukset omakseen. Seuraavaksi järjestin kummankin tutkimusaineiston teemoittain ja koodasin saamani teemat numeroilla. Analyysivaiheessa merkitsin aineiston merkittävimmät ja mielenkiintoisimmat kohdat ylös. Liitin viereen myös omia pohdintojani vaikuttamatta kuitenkaan haastateltavien omiin sanomisiin. Lopuksi nostin esiin aineiston tutkimusongelmaa valaisevista teemoista yleisimmät ja mielenkiintoisimmat sitaatit. Kirjoitin ne kehittämishankkeen tutkimuksen kohtaan ”kyselyjen tulokset”.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TUTKIMUSTULOKSET

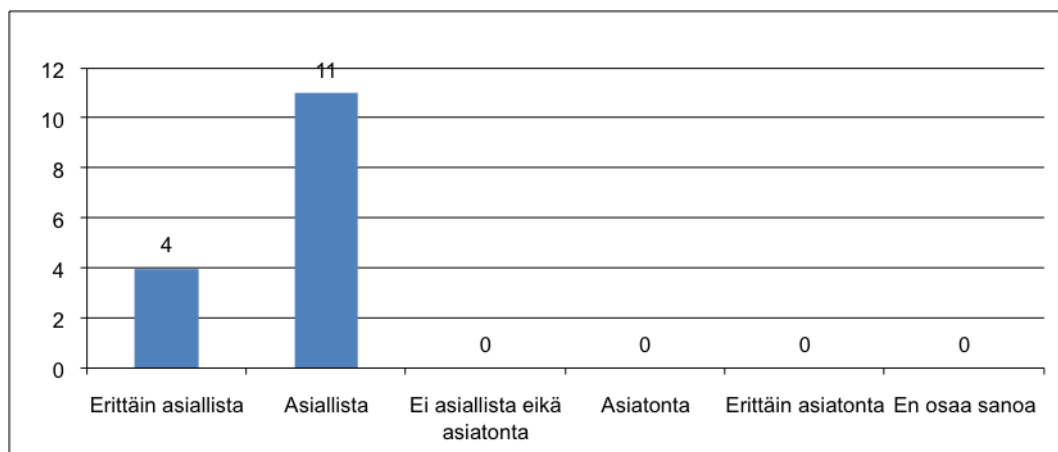
5.1 Lasten huoltajilta saadut vastaukset

Annoin lasten huoltajille suunnatun lomakehaastattelun 64 perheelle, joissa oli lapsia 83. Sain vastaukset 15 perheen huoltajalta, joten vastausprosentiksi tuli 24 prosenttia. Kaikista vastanneista huoltajista naisia oli neljätoista ja miehiä oli yksi.

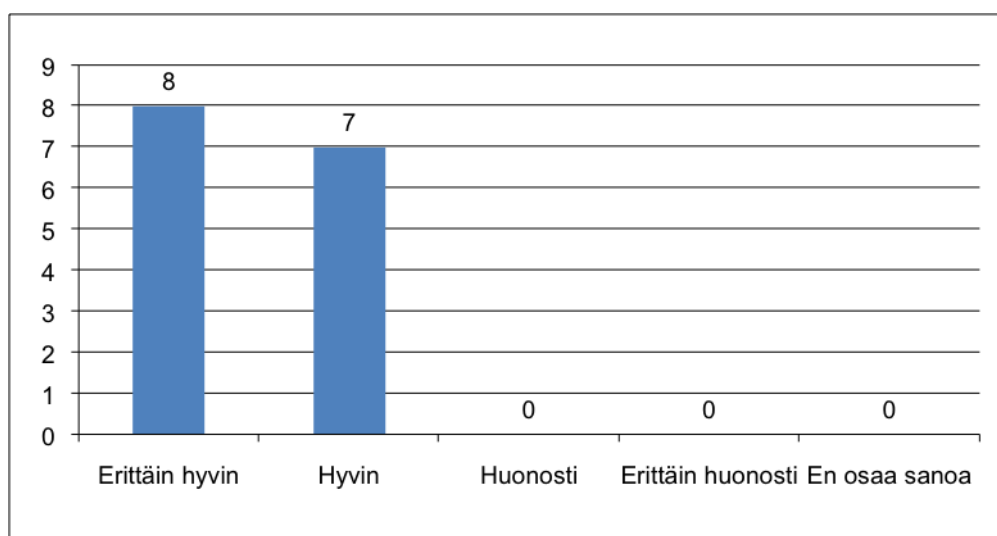
KUVIO 4. Huolien puheeksi oton helppous tapaamisten yhteydessä

Lasten huoltajien kokemukset huolien puheeksiottamisessa ja käsittelyn asiallisuudessa olivat hyvin myönteisiä. 12 totesi huolien puheeksiottamisen olleen helppoa ja 3 erittäin helppoa tapaamisten yhteydessä.

KUVIO 5. Päiväkodin kasvattajien huolien puheeksiottamisen asiallisuus

11 huoltajan mielestä päiväkodin kasvattajien huolien puheeksiottaminen oli ollut asiallista ja 4 huoltajan mielestä erittäin asiallista.

KUVIO 6. Ovatko päiväkodin kasvattajat toimineet hyvin ottaessaan huolia puheeksi

Kahdeksan huoltajaa oli sitä mieltä, että kasvattajat ovat osanneet toimia erittäin hyvin ja seitsemän huoltajaa, että ovat osanneet toimia hyvin huolien käsittelyssä.

Avoimeen kysymykseen kasvattajien toiminnasta huolia puheeksi ottaessaan tuli 10 vastausta.

Vastausten mukaan huoltajat olivat erittäin tyytyväisiä päiväkodin kasvattajien tapaan ottaa huolet puheeksi. Kokemus oli kaikille positiivinen.

"Minusta erinomaisesti"(vastaaja 1)

Huolista on osattu kertoa huoltajille heti niiden ilmennettyä.

"Vasu -keskusteluissa luonnollisesti ja päivittäin pienemmistä sattumista, asiat selvitetään

heti"(vastaaja 2)

Huoltajille on kerrottu huolista asiallisesti ja ymmärrettävästi. Huoltajat ovat pitäneet erityisesti kasvattajien suorasta ja avoimesta tavasta kertoa vaikeistakin asioista. Huoltajat kokivat, että heitä on osattu myös kuunnella.

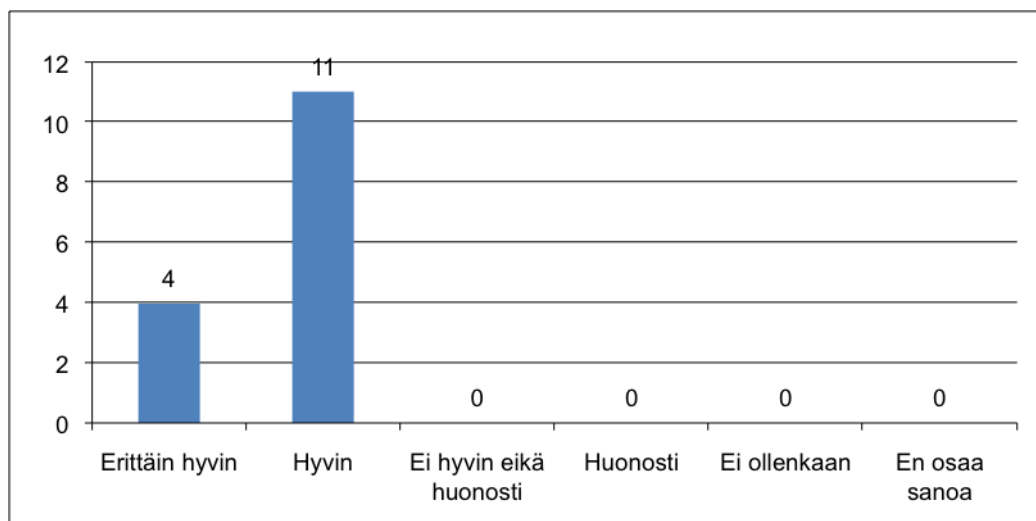
"Asioista on puhuttu suoraan, avoimesti ja kiertelemättä". (vastaaja 3)

"Asioista on pystytty puhumaan asiallisesti, myös vanhempia kuunneltu". (vastaaja 4)

"Ovat asiallisesti kertoneet mistä ovat huolissaan ja selvittää asiaa erityislastentarhanopettajalta". (vastaaja 5)

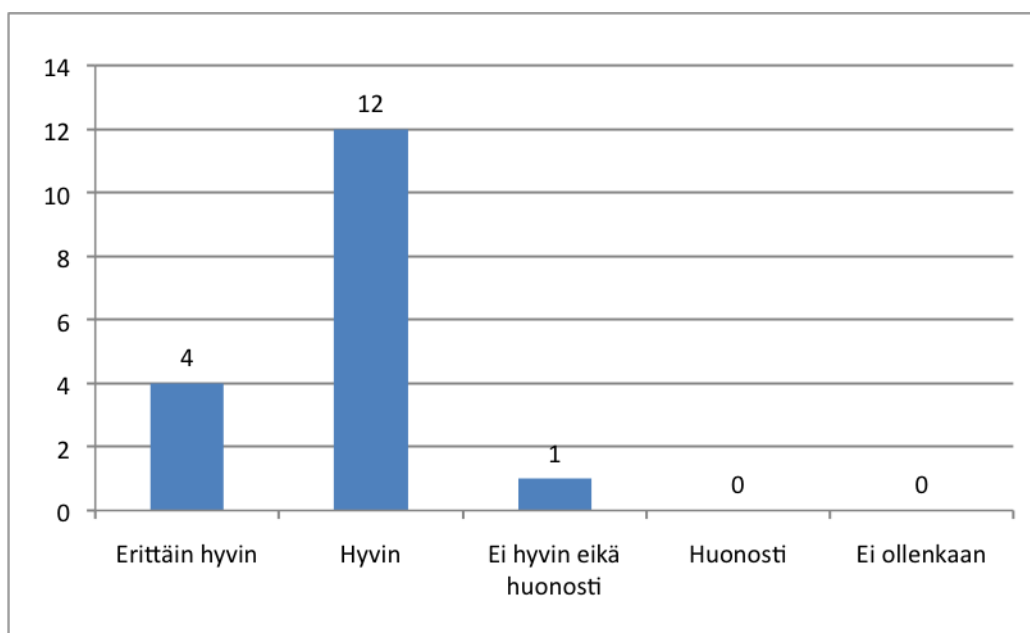
"Ovat tarkkailleet tilanteita ja puhuneet asiasta työyhteisön kesken".(vastaaja 6)

Lasten huoltajien kokemukset kasvattajien taidosta ratkaista huolia ja käsitellä niitä lopputulokseen saakka olivat myös hyvin myönteisiä.

KUVIO 7. Kasvattajien tuki huolien ratkaisussa

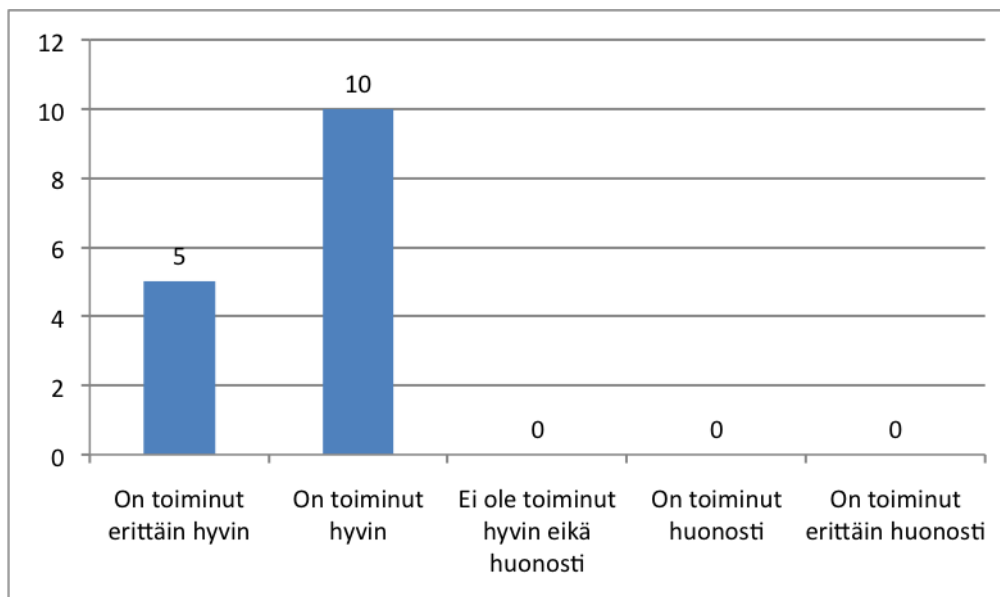
Neljä huoltajaa oli saanut erittäin hyvin ja yksitoista hyvin tukea huolien ratkaisuun.

KUVIO 8. Huolten käsittely loppuun saakka

Kolmen huoltajan mukaan huolet on pystytty käsittelemään loppuun erittäin hyvin ja kymmenen huoltajan mukaan hyvin. Lisäksi yhdessä vastauksessa oli rastitettu vaihtoehdot: Erittäin hyvin ja hyvin. Toisessa vastauksessa oli rastitettu vaihtoehdot hyvin ja ei hyvin eikä huonosti.

Avoimeen kysymykseen, jos jotain jäi esiin nousseista huolista selvittämättä, niin mitä, ei tullut yhtään vastausta.

KUVIO 9. Yhteistyön avoimuus hoitajien ja kasvattajien välillä

Huoltajat kokivat yhteistyön varhaiskasvattajien kanssa avoimeksi. Viiden huoltajan mukaan varhainen avoin yhteistyö on toiminut erittäin hyvin ja kymmenen huoltajan mukaan se on toiminut hyvin.

Avoimeen kysymykseen, mikä on ollut huonoa tai erittäin huonoa, tuli yksi vastaus. Sen mukaan hoitaja oli kokenut sijaisten vaihtuvuuden kasvattajien poissaolojen aikana harmilliseksi.

"Mälsää on ollut ajoittainen sairastelun vuoksi syntynyt kasvattajien nopea / tiivistähtinen vaihtuvuus. Ilmeisesti sijaistavat samassa paikassa vain 1-2 pv kerrallaan. Sairastumisille ei mitään voi, mutta pitkälle saikulle pitäisi saada sama sijainen koko ajaksi..."(vastaaja 1)

Avoimeen kysymykseen, mikä huolista puheeksiottamisessa on ollut toimivaa tuli 10 vastausta.

Vastausten perusteella huolien puheeksiottaminen on hoitajien mielestä toiminut luontevasti. Päivittäinen kuulumisten vaihto hoitajien ja

kasvattajien kesken on ollut toimivaa. Tällöin on puhuttu myös esiin nousseista huolista. Huolista on puhuttu tarkemmin erityisesti lapsen Vasu (varhaiskasvatussuunnitelma) -keskusteluissa.

"Huolista on puhuttu Vasu -keskusteluissa luonnollisesti ja päivittäin pienemmistä sattumista. Asiat selvitetään heti 😊". (Vastaaaja 1)

"Keskustelu kasvattajien kanssa päivittäin tarhasta hakiessa sekä tarvittaessa on keskusteltu myös aamuisin. Toimivaa lyhyesti: Päivittäisyys" (Vastaaaja 2)

Huoltajat ovat kokeneet huolien puheeksiottamisen olevan avointa tuttujen ja mukavien kasvattajien kanssa. Päiväkodin kasvattajat ovat osanneet myös kuunnella huoltajia ja huoltajat ovat kokeneet, että heitä on ymmärretty.

Yhdessä vastauksessa painotettiin etenkin pitkäaikaisen suhteen merkitystä edesauttavana tekijänä huolien puheeksiottamisessa. Päiväkodin kasvattajilla on usein esittää ratkaisuehdotuksia esiin nousseisiin huoliin.

"Avoimuus sekä mukavia ja ihan lämpimien hoitajien ansiosta". (vastaaaja 3)

"On kuunneltu ja ymmärretty, toiminta lapsilähtöistä". (vastaaaja 4)

"Pitkäaikainen suhde päiväkotiin ja henkilökuntaan on helpottanut asioista puhumista ja vaikeidenkin asioiden käsittelyä". (vastaaaja 5)

"Hoitajia on helppo lähestyä, koska he ovat tottuneet monennäköisiin huoliin/ ongelmatilanteisiin, usein heillä on myös esittää ratkaisuideoita". (vastaaaja 6)

"Kuvasta avulla on toiminut hyvin. Ja puheterapia". (vastaaaja 7)

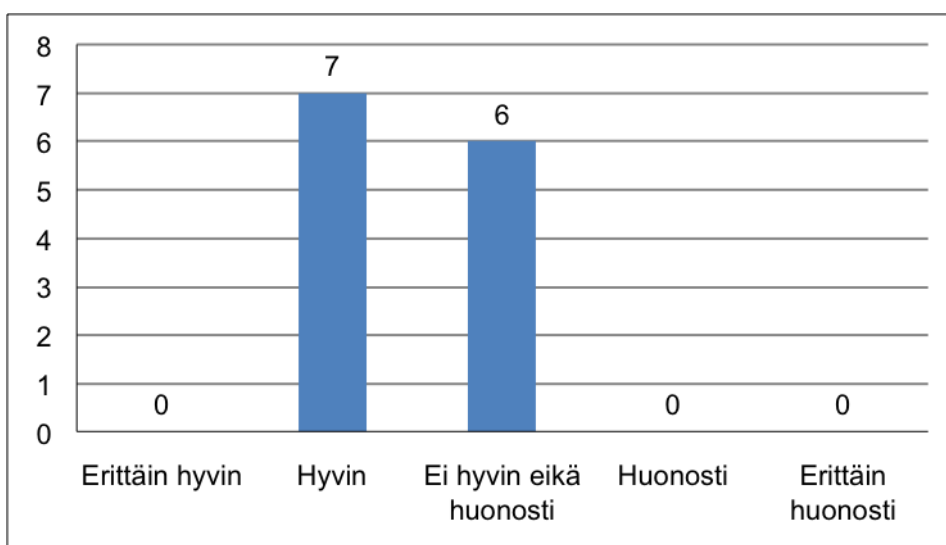
Avoimeen kysymykseen, mihin huoltajat kaipaavat parannusta, jotta huolien puheeksiottaminen olisi sujuvampaa ja toimivampaa tuli 3 vastausta. Vastauksista kävi ilmi Vasu -keskustelujen käymisen tärkeys ja riittävän ajan sekä rauhallisen paikan mahdollistaminen keskusteluille.

”Ehkä enemmän aikaa vasu -keskustelulle tai vähän useammin keskustelut”. (vastaaja 1)

”Aika milloin, koska, missä; kaikesta ei voi puhua eteisessä tai lasten ympäröimänä”. (vastaaja 2)

5.2 Päiväkodin varhaiskasvattajilta saadut vastaukset

Annoin kyselylomakkeen kaikille (14) päiväkotia ”Kissankellon” varhaiskasvattajille. Sain vastauksia 13 kappaletta, kaikki naisilta. Vastausprosentiksi tuli 93 prosenttia.

KUVIO 10. Puheeksiottamisen toimivuus ja avoimuus (sama kysymys kuin huoltajille)

Kuuden vastaajan mielestä huolista puheeksi otto lasten huoltajien kanssa oli toiminut kesinkertaisesti ja seitsemän vastaajan mielestä oli toiminut hyvin.

Avoimista vastauksista nousi esiin, että huolista oli keskusteltu sekä oman tiimin jäsenten että lasten vanhempien kanssa. Huolien puheeksiottamisen tavassa korostui rauhallinen ja hienovarainen tapa keskustella. Lisäksi oma rauhallinen paikka keskusteluille koettiin tärkeäksi.

”Ottanut puheeksi sekä tiimissä, että vanhempien kanssa”. (vastaaja 1)

”Jos kyse on lapsesta, olen varovaisesti alkanut keskustelemaan vanhemman kanssa”. (vastaaja 2)

”Ongelmiin ja heränneisiin huoliin tulee reagoida mahdollisimman nopeasti. Asiasta tulee keskustella vanhempien kanssa ja yhdessä miettiä, mitä asialle tehdään. Huolista puhutaan rauhassa ja sivussa muista vanhemmista tai asialle varataan keskusteluaika. Ei eteiskeskustelua”. (vastaaja 3)

Varhaiskasvattajat kertoivat ohjanneensa huolen mukaisesti perheitä erilaisiin palveluihin, joista perhe voisi saada apua (yleisimpinä Kelto, neuvola, lastensuojelu ja Vartu).

”Olen keskustellut vanhempien kanssa ja suositellut heille erilaisia palveluja, joista he voisivat saada apua, esim. varhainen tuki”. (vastaaja 4)

”1. Ensimmäiseksi olen ottanut asian puheeksi muiden ryhmän aikuisten kanssa. 2. Ottanut asian puheeksi lapsen huoltajan kanssa.

3. Tarvittaessa kehottanut

Aluksi ottamaan yhteyttä Vartu:n sosiaaliohjaajaan”. (vastaaja 5) keskustellen asiasta muiden tiimin jäsenten kanssa. Konsultoin tarvittaessa nimettömänä muita asiantuntijoita (mm. lastensuojelu). Sen jälkeen olen puhunut asiasta vanhempien kanssa”. (vastaaja 6)

Huoliin liittyvät asiat on tärkeää ottaa esille niin kuin ne ovat, mutta pehmeällä ja positiivisella tavalla. Liian hyökkäävä tyyli saa vanhemmat lukkoon ja jopa kieltäytymään yhteistyöstä. Tärkeää on myös kuunnella vanhempien mielipiteitä asioista.

Huoltajien syyllistäminen ei toimi. ”Esittää asiat rauhallisesti kuunnellen vanhempia. Liian hyökkäävästi esitetyt asiat lyö monesti koko jutun lukkoon”. (vastaaja 1)

”Asia kannattaa esittää pehmeästi ja hieman epäsuorasti (esim. Oletteko kotona huomanneet vastaavaa?)” (vastaaja 2)

”Positiivinen asioiden ja piirteiden huomioiminen auttaa. Liian suora asian esittäminen ei sen sijaan ole toiminut, vaan saa usein huoltajat kieltäytymään yhteistyöstä. (vastaaja 3)

Varhaiskasvattajat totesivat myös, että luottamukselliset ja avoimet välit huoltajien kanssa helpottaa huolien puheeksi ottamista. Vanhempien ymmärrys asioista koettiin myös tärkeäksi.

”Ensisijaisesti ---luottamus vanhempiin, luottamuksellinen suhde yhteistyössä lapsen parhaaksi. Vanhempien ymmärrys ---tarvii tehdä jotain, välinpitämättömyys. Sitoutuminen ---vaatii voimavaroja vanhemmilta”. (vastaaja 4)

”Hyvät ja avoimet välit huoltajien kanssa helpottaa myös vaikeista asioista puhuttaessa”. (vastaaja 5)

Aina kuitenkaan kaikki ei toimi. Huolien puheeksiottamisen jälkeen asioiden eteenpäin vieminen vanhempien taholta voi olla vaikeaa ja hidasta.

Vaitiolovelvollisuuden takia päiväkodin varhaiskasvattajat eivät saa aina tietoa, miten huolta on käsitelty muualla tai tiedon saanti voi kestää pitkään.

Väsyneen huoltajan kanssa keskustelu huolista puheeksi otossa on hankalaa, eikä huoltaja tällöin aina huomaa omissa asioissa mitään huolta.

Lapsen vanhemmat eivät aina välttämättä ole samaa mieltä huolesta päiväkodin kasvattajien kanssa.

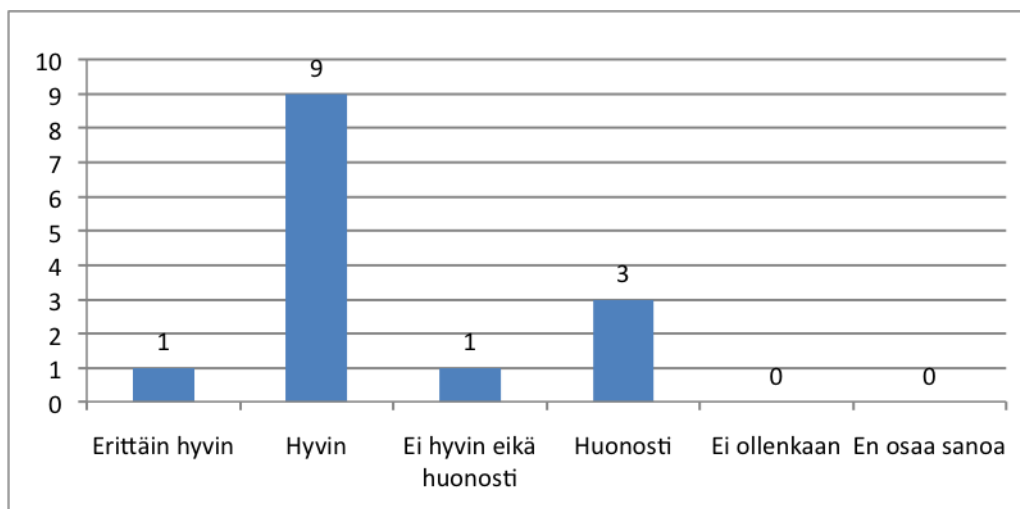
"Asian eteenpäin vieminen on ollut paikoin hidasta. Vanhempi ei välttämättä ole halunnut ottaa yhteyttä seuraavaan henkilöön esim. perheneuvolassa. Tieto siitä onko viesti mennyt eteenpäin voi tulla pidemmänkin odottelun jälkeen".(vastaaja 6)

"Huoltajilla tuntuu olevan melko korkea kynnys hakeutua avun piiriin. Helpointa on ottaa puheeksi ongelmia silloin kun vanhemmat ensin itse puhuvat ongelmista / huolista". (vastaaja 7)

"Riippuu tapauksesta, vanhempi ei ole joko halunnut tulla keskusteluun kahden kesken, tai puhelimesta ollut vähäsanainen, välttelevä. Väsynyt äiti alkaa vasta vuoden keskustelujen jälkeen huomaamaan oman käyttäytymisen syy –yhteyden lapsen käytökseen". (vastaaja 8)

"Asiakas ei aina ole samaa mieltä, eivät siis näe esim. huolena". (vastaaja 9)

Kysyttiin, onko huolet pystytty käsittelemään loppuun saakka?

KUVIO 11. Huolten käsittely loppuun asti

Yksi varhaiskasvattaja vastasi pystyneensä käsittelemään huolet loppuun asti erittäin hyvin ja kahdeksan hyvin. Yksi varhaiskasvattaja vastasi että ei hyvin eikä huonosti ja kaksi varhaiskasvattajaa vastasi huonosti. Yhdessä vastauksessa oli rastitettu sekä vaihtoehto hyvin että huonosti.

Varhaiskasvattajat olivat kokeneet, että avoin yhteistyö huoltajien kanssa on toiminut hyvin. Asioista on tärkeää puhua, vaikka keskusteltavat huolen aiheet olisivatkin vaikeita.

”Asioista pitää puhua, mutta sanansa pitää miettiä huolellisesti, ettei esim. loukkaa tai syyttele. Mietin itse miten haluaisin itselleni kerrottavan vaikeasta asiasta!” (vastaaja 1)

Avoimessa yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa tärkeitä asioita ovat myös varhaiskasvattajan oma positiivinen ja kannustava suhtautuminen. Asiat on tärkeä esittää pehmeästi ja kuunnella myös huoltajan näkökulmia asioista. Huoli puheeksi -keskustelun lopuksi tulee myös sopia yhdessä, kuinka huolta lähdetään käsittelemään.

”Vakuuttelu vanhemmille, olemme ammatillisesti oikeilla asioilla, yhteistyöllä ja sitoutumisella saadaan jotain aikaiseksi, parhaaksi lapselle”. (vastaaja 2)

”Asioista on tärkeää puhua, vaikka ne olisivat vaikeitakin. Avoimessa yhteistyössä on tärkeää kuunnella myös huoltajan näkökulmaa, vaikka se olisi hyvinkin paljon ristiriidassa oman näkemyksen kanssa. Avoimessa yhteistyössä myös suunnitellaan yhdessä tavoitteet huoltajan kanssa huolen poistamiseksi”. (vastaaja 3)

Pitkäaikainen yhteistyösuhde vanhempien kanssa tekee huolien puheeksiottamisen helpommaksi ja luontevammaksi.

”Pitkä yhteistyösuhde aina hyvä asia. Oman asenteen tulee olla kaikesta huolimatta positiivinen. Lapsesta aina ensin jotakin hyvää, sitten vasta huoli”. (vastaaja 4)

Lisäksi vastauksista nousi esiin, että kaikki vanhemmat eivät halua jakaa asioita päiväkodin varhaiskasvattajien kanssa tai perheelle ulkopuolisen avun vastaanottaminen on vaikeaa.

”Huoltajat saattavat kertoa hyvinkin avoimesti huolistaan, mutta ulkopuolisen avun vastaanotto tuntuu silti heistä usein hankalalta”. (vastaaja 5)

”Jokseenkin on toiminut, jotkut vanhemmat haluavat jakaa, toiset eivät”. (vastaaja 6)

Yhteisverkostonäkökulmaa kartoitettiin avoimilla kysymyksillä (kysymys 3). Kysyttiin, olivatko päiväkodin kasvattajat osanneet ohjata huolen mukaisesti asiakkaat tarvittavien palveluiden pariin.

Vastausten perusteella päiväkodin kasvattajat olivat osanneet ohjata asiakkaita erilaisten palveluiden piiriin huolen mukaisesti, kuten kiertävä erityislastentarhanopettaja, suomi toisena kielenä lastentarhanopettaja, neuvola, puheterapeutti, varhainen tuki, perheneuvola ja lastensuojelu.

Kiertävään erityislastentarhan opettajaan ja neuvolaan on oltu yhteydessä eniten.

Kun kysyttiin yhteistyön toimivuutta yhteistyökumppaneiden kanssa, vastattiin, että yhteistyö huolien puheeksiottamisessa on toiminut pääsääntöisesti hyvin.

Yhteistyökumppanit ovat yhteistyökykyisiä ja he ovat halukkaita tekemään yhteistyötä.

"Kyllä toimii". (Vastaaja 1)

Varhaiskasvattajat toivoivat kuitenkin tiedon kulun parantamista päiväkodin kaikkien yhteistyötahojen kanssa. Erityisesti toivottiin avoimempaa tiedonkulkua perheiden kanssa tehtävästä jatkotyöskentelystä. Toivottiin myös nopeampaa tietoa päiväkotiin, onko asiakas ollut huolen mukaisesti yhteydessä tarvittavaan yhteistyötahoon. Vaitiolovelvollisuus ei saisi olla esteenä viranomaisten välissä.

"Yhteistyö toimii. Jos mahdollista olisi hyvä tietää perheiden jatko yhteistyökumppaneiden kanssa". (vastaaja 2)

"Yhteistyö sujuu hyvin. Tiedon kulkua voisi parantaa. (Vaitiolovelvollisuus ei saisi koskea viranomaisten välillä". (vastaaja 3)

"Tieto, siitä onko asiakas ollut yhteydessä yhteistyökumppanin kanssa, voisi tulla nopeamminkin". (vastaaja 4)

Myös lastensuojelun ja päiväkodin välillä toivottiin yhteistyön lisäämistä ja tiedonkulun parantamisesta. Varhaiskasvattajat kokivat, että tällä hetkellä lähinnä päiväkodista käsin ollaan yhteydessä lastensuojeluun ja annetaan tärkeitä tietoja, mutta lastensuojelusta ei olla vastaavasti yhteydessä päiväkotiin. Päiväkodin kasvattajien kuuluisi yhtä lailla saada lasta koskettavia tärkeitä tietoja.

"Yhteistyö toimii. Välillä yhteistyö lastensuojelun kanssa tuntuu tylsältä, koska sieltä suunnalta ei saa tietoa siitä, onko perhe saanut apua.

Tietenkään heillä ei ole oikeutta kertoa perheen asioista, mutta tieto siitä, että perhettä autetaan, olisi hyvä saada”. (vastaaja 5)

Yhteistyö toimii kohtalaisesti. Yhteistyökumppanit ovat yhteistyökykyisiä ja halukkaita tekemään yhteistyötä, mutta tiedonkulku on välillä ongelmallista. Päiväkodilla pitäisi olla oikeus saada hoidon järjestämistä koskevia tietoja, koska näin voidaan parhaiten turvata lapsen edun toteutuminen. (vastaaja 6)

Lisäksi varhaiskasvattajat toivoivat tiiviimpää yhteistyötä neuvolan kanssa, esimerkiksi saada neuvolasta konsultaatioapua päiväkotiin. Erilaisia yhteistyökumppaneita toivottiin myös päiväkotiin juttelemaan asioista. Päiväkodista käsin joudutaan usein lähtemään muualle yhteistyöpalavereihin. Kiertävän erityislastentarhanopettajan ja resurssi erityislastentarhanopettajan tukea ja lasten kasvatustapaa päiväkoteihin toivottiin myös lisättävän.

”Toivoisin enemmän yhteistyötä neuvolan kanssa. Hyvä 4-malli on hyvä uudistus, jossa päiväkodin näkemystä kuunnellaan, mutta toivoisin että neuvolan edustaja olisi paikalla esim. huolen häivä tiimissä ym. Neuvola on kuitenkin se taho josta saadaan lähetteet esim. putelle, toimintaterapeutille, psykologille”. (vastaaja 6)

”Mielestäni olisi hyvä, jos yhteistyötahot saataisiin päiväkotiin juttelemaan yhdessä, ettei tarvis käydä monella luukulla. Yhteistiimi –palaverissa jokaiselle selviäisi oma osuus. Kokonaistilanne hahmottuisi paremmin”. (vastaaja 7)

”Kelto on paras ja lähin apu, reltoja pitäisi saada lisää taloihin”. (vastaaja 8)

Avoimessa kysymyksessä (kysymys 4) oli menetelmällinen näkökulma; mitkä ovat tärkeimpiä asioita huolien puheeksiottamisessa.

Vastausten perusteella kaikkein tärkeintä on rohkea varhainen puuttuminen, auttaminen ja kyky tarttua heti asioihin. On oltava myös itse sitoutunut auttamaan.

“Varhainen puuttuminen huoleen on tärkeää.” (vastaaja 1)

”Itsellä rohkeus ja kyky tarttua asioihin huomattaessa jotakin, asian puheeksi otto. Paljonhan se on kiinni siitä, että myös itse sitoudumme”. (vastaaja 2)

Huoleen tarttumisen lisäksi esiin nousseesta huolesta on tärkeää keskustella oman tiimin ja lapsen vanhempien kanssa. Huoli puheeksi keskusteluissa tulee myös sopia kaikkien osapuolten kesken, kuinka huolia lähdetään selvittämään.

”Nopea puuttuminen, keskustelu vanhempien kanssa. Huolista on hyvä keskustella myös tiimissä ja miettiä yhdessä miten asiassa on parasta edetä”. (vastaaja 3)

Tärkeitä tekijöitä ovat myös kunnioitus ja luottamus osapuolten välillä sekä työntekijän empatiakyky ymmärtää asiakkaan näkökulma asioihin ja olla asiakkaan tukena. Oma rauhallinen tapa suhtautua asioihin auttaa vaikeiden asioiden selvittämisessä.

“Tärkeimpiä asioita ovat vanhemman näkökulman huomioiminen sekä oma rauhallinen tapa suhtautua asioihin”. (vastaaja 4)

”Tärkeimpiä asioita ovat ajoitus, luottamus ja huoltajien kunnioittaminen, sekä empatiakyky. Tärkeää on kulkea rinnalla, eikä olla ylimielinen, kaikki tietävä ammattilainen. Vanhemmat ovat lastensa parhaita asiantuntijoita ja ammattilaisen tehtävä on tukea ja ohjata”. (vastaaja 5)

Seuraavaksi kysyttiin, mitä lisätukea työntekijät kaipaisivat huolien puheeksiottamiseen, jotta se olisi entistä sujuvampaa ja toimivampaa.

Vastaajat kaipasivat tukea ja uusia keinoja esimerkiksi koulutuksen muodossa erilaisten vanhempien kohtaamiseen ja erilaisiin vuorovaikutustilanteiden haasteisiin. Yhteisen kielen puuttuminen koettiin erityisenä haasteena. Varhaiskasvattajat toivoisivat lisäksi enemmän aikaa huolien puheeksiottamiselle ja myös rutiinien oppimista huolista puheeksi ottoon.

"Kaipaisin enemmän tukea vuorovaikutustaitoihin sekä keinoihin, miten suhtautua vanhemman negatiiviseen suhtautumiseen ja jopa päiväkodin henkilökunnan syyttelyyn". (vastaaja 1)

"Kokemus tuo varmasti helpotusta huolista puhumiseen, mutta myös koulutus voisi olla hyvä." (vastaaja 2)

" Vanhemman kohtaaminen, vuorovaikutustilanteiden haasteet, kuinka tulla oikein ymmärretyksi varsinkin jos ei ole tulkkia". (vastaaja 3)

" Riittävästi aikaa. Tuntuu että aikaa on aina liian vähän". (vastaaja 4)

Varhaiskasvattajat ovat halukkaita omaksumaan uusia menetelmiä huolien puheeksi ottoon. Hyödyllisiksi menetelmiksi oli jo koettu huolista keskustelu, huolikartoitus huolen purkukaavion ja nelikentän kautta.

Päivähoitohenkilökunnalle toivottiin omaa foorumia internetiin, missä voisi keskustella huoliin liittyvistä asioista. Toivottiin myös Vartun (varhaisen tuen) sosiaaliohjaajan tapaamisia päiväkodilla sekä huolista konsultointia yhteistyötahoilta. Lisäksi toivottiin uutta tietoa, kuinka tulkita vanhempien sanatonta viestintää ja kuinka reagoida siihen. Haluttiin omaksua myös lastensuojelun tapa tehdä perhetyötä perheen kanssa. Yhdessä vastauksessa toivottiin tietoa.

"Keskustelu on mielestäni paras tapa". (vastaaja 1)

" Eräässä kunnassa on kokeiltu huolikartoitusta, jossa henkilökunta kokoaa lomakkeelle, kuinka paljon kyseinen asia herättää huolta. Jos jokin asia herättää paljon huolta, voidaan sitä käsitellä yleisluonteisesti etukäteen esim. vanhempainillassa ja näin helpottaa huolen puheeksi ottamista." (vastaaja 2)

" Huolenpurku kaavio, nelikenttä on hyvä materiaalipaketti". (vastaaja 3)

"Päivähoitohenkilökunnalle oma foorumi nettiin, missä voisi keskustella asioista". (vastaaja 4)

"Vartun sos. ohjaajan tapaaminen 1. kerran esim. päiväkodin tiloissa, tärkeä keskustella huolista työyhteisössä ja konsultoida kollegoita ja esim. lastensuojelua. " (vastaaja 5)

"Mielestäni on tärkeä keskustella huolista työyhteisössä ja konsultoida kollegoita ja esim. lastensuojelua. "Huolen häivä" tiimi, joka alueellamme toimii on hyvä kanava tuoda esille ongelmia ja pohtia niitä yhdessä. Tiimi koostuu pk:n työntekijöistä, sosiaaliohjaajista ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä". (vastaaja 6)

"Olisi tärkeää tietää lastensuojelun tavasta tehdä töitä perheiden kanssa perheen sisällä. Siitä olisi apua päiväkodissa tehtävän työn kanssa". (vastaaja 7)

"Kaipaisin lisää tietoa mm. siitä, miten tulkita vanhempien sanatonta viestintää ja miten reagoida siihen". (vastaaja 8)

Lopuksi sai kertoa huolien puheeksiottamiseen mitä vielä halusi. Vastausten perusteella huolien puheeksiottaminen koetaan ajankohtaiseksi ja tärkeäksi aiheeksi.

"Tämä alkaa olla meidän työssä jo ihan käytäntö. Kerran kuukaudessa on näitä tilanteita." (vastaaja 1)

"Asiat ovat tärkeitä. Toiminta pitäisi käynnistää heti, ettei tarvis jonotella, esim. perheneuvola. Apua ongelmiin ilman pitkää odottamista." (vastaaja 2)

Yhteisen kielen puuttuminen koettiin haasteeksi.

"Maahanmuuttajat tuovat omat haasteensa arkeen, jos yhteistä kieltä ei ole" (vastaaja 3)

Lisäksi toivottiin lisää tietoa ja käyttökelpoisia työvälineitä, miten ottaa huolia puheeksi. Huolista pitäisi myös keskustella enemmän sekä jakaa huolia yhdessä esimerkiksi kehittämispäivillä.

”Aiheesta olisi hyvä saada lisää tietoa ja työvälineitä. Esim. kehittämispäivissä voitaisiin enemmän puhua ja jakaa asioita”. (vastaaja 4)

” Suurin ongelma huolien puheeksi otossa on ehdottomasti yhteisen kielen puuttuminen! Tulkkia kun ei voi käyttää päivittäisissä keskusteluissa. Olisiko mahdollista kehittää esim. huolien puheeksi ottoon liittyvä kuvasarja, jota voisi käyttää yhteisen kielen puuttuessa?” (vastaaja 5)

5.3 Tulosten yhteenveto

Huoltajien kokemukset:

Sekä kvantifioitujen että avointen kysymysten vastauksien perusteella voi tehdä johtopäätöksen: Henkilöstö on pääsääntöisesti onnistunut hyvin huolien puheeksiottamisessa ja käsittelyssä.

Varhaiskasvattaja kokemukset:

Varhaiskasvattajien näkökulmasta avoin yhteistyö huoltajien kanssa on toiminut hyvin. Asioihin pitää tarttua heti sellaisena kuin ne ovat, kuitenkin pehmeällä ja positiivisella tavalla vanhempien mielipiteitä kuunnellen. Oleellista on empatiakyky. Kaikkien osapuolten kesken pitää sopia, kuinka huolia lähdetään selvittämään.

Aina kaikki ei kuitenkaan ole onnistunut. Sovittujen toimenpiteiden eteenpäin vieminen vanhempien taholta voi olla vaikeaa ja hidasta. Kaikki vanhemmat eivät myöskään halua jakaa asioita päiväkodin varhaiskasvattajien kanssa tai perheelle ulkopuolisen avun vastaanottaminen on vaikeaa.

Yhteistyökumppanit ovat yhteistyökykyisiä ja halukkaita tekemään yhteistyötä. Kuitenkin lastensuojelun ja päiväkodin välinen yhteistyö tarvitsisi tiedon kulun parantamista. Samoin neuvolayhteistyössä toivottiin konsultaatioapua neuvolasta päiväkotiin.

Varhaiskasvattajien toivomuksia:

Varhaiskasvattajat kokevat huolien puheeksiottaminen ajankohtaiseksi ja tärkeäksi aiheeksi. Siksi huolista pitäisi keskustella enemmän sekä jakaa huolia yhdessä esimerkiksi kehittämisspäivillä. Varhaiskasvattajat ovat halukkaita omaksumaan uusia menetelmiä huolien puheeksi ottamiseen. He toivovat lisää tietoa, tukea ja käyttökelpoisia työvälineitä esimerkiksi koulutuksen muodossa erilaisten vanhempien kohtaamiseen ja erilaisiin vuorovaikutustilanteiden haasteisiin samoin kuin rutiinien oppimista huolien puheeksi ottamiseen.

6 KEHITTÄMISHANKKEEN KONKREETTINEN TUOTOS: VARHAINEN PUUTTUMINEN JA HUOLI PUHEEKSI -OPAS

Tässä kappaleessa käsitellään kehittämishankkeen tuotosta Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opasta. (LIITE 1)

Oppaan näkökulmina ovat päivähoidon varhaiskasvattajien, lasten huoltajien ja päiväkodin yhteistyötahojen yhteistyö ja sen sujuminen varhaisessa puuttumisessa ja huolien puheeksiottamisessa sekä erityisesti madaltaa lasten kanssa työskentelevien varhaiskasvattajien kynnystä varhaiseen puuttumiseen.

Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opas on valmistunut kehittämishankkeen tutkimuksista saatujen tulosten, hankkeeseen liittyvän teoriaviitekehyksen sekä hankkeen kohdeorganisaation asiakkaiden ja varhaiskasvattajien kokemusten ja toiveiden pohjalta. Oppaassa on konkreettisia ohjeita ja toimintamalleja päivähoidon varhaiskasvatuksessa tapahtuvaan varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen käytäntöön.

Oppaan ensimmäisessä luvussa käsitellään varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen teoriaa. Aiheina ovat päivähoito, varhaiskasvatus, varhainen puuttuminen, kasvatuskumppanuus, varhaisen puuttumisen toiminnan käynnistäminen päivähoidossa sekä havaittujen huolien ja ongelmien puheeksiottaminen.

Päivähoidon verkostoyhteistyötä käsitellään luvussa kaksi. Aiheina ovat verkostoyhteistyön periaatteet, verkostoyhteistyötahot sekä moniammatillinen tiimityö. Kolmannessa luvussa käsitellään dialogisia, verkostokeskeisiä työskentelymalleja Näiden menetelmien tarkoituksena on ohjata varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen sujumista samoin kuin madaltaa kynnystä varhaiseen puuttumiseen. Valittuja menetelmät ovat: huolen vyöhykkeistö, huolen puheeksi ottaminen, puheeksi oton ennakointimenetelmä sekä hyvien käytäntöjen dialogit.

7 POHDINTA

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen aihe on varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen kehittäminen päivähoidon varhaiskasvatuksessa. Olen käsitellyt näitä ajankohtaisia ja keskeisiä käsitteitä sekä hankkeen teoriaviitekehyksessä että Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -oppaassa.

Aiheen valinta nousi hankkeen kohdeorganisaation päiväkotitiimin ”Kissankellon” työelämän tarpeista. Varhaiskasvattajien kanssa käymieni keskustelujen perusteella keskeisiksi tutkimusongelmiksi muodostuivat:

Miten huolien puheeksiottaminen saadaan osaksi jokapäiväistä käytäntöä?

Miten lasten ja heidän perheidensä huoliin tulisi puuttua, jotta perheitä pystytään auttamaan?

Miten yhteistoiminta päiväkodin yhteistoimintatahojen kanssa saadaan toimimaan nykyistä paremmin?

Asetin hankkeeni tavoitteiksi tutkia päiväkotitiimin ”Kissankellon” varhaiskasvattajien sekä päiväkodissa asiakkaina olleiden lasten huoltajien kokemuksia ja kehittämisajatuksia sekä rakentaa varhaiskasvatuksen arkikäytäntöön opas kehittämään varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen käytäntöjä entistä toimivammiksi ja palkitsevammiksi.

Valitsin hankkeeni ensimmäisen tavoitteen – tietojen hankkimisen käytännön työstä – keruumenetelmäksi puolistrukturoidut lomakehaastattelut päiväkotitiimin ”Kissankellon” lasten huoltajille ja varhaiskasvattajille. Lomakehaastattelussa kysyttiin tutkimuksen tarkoitukseen ja ongelmanasetteluun liittyviä kysymyksiä, joilla oli mahdollista saada kattavaa tietoa varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen tämän hetkisestä toimivuudesta ja kehittämistarpeista.

Lasten huoltajista kyselyyn vastasi 24 %, 15 huoltajaa 64:stä. Vastaukset olivat myös suppeita. Tältä osin tulokset ovat korkeintaan suuntaa antavia. Varhaiskasvattajien vastausprosentti oli hyvä, 84 %. Vastaukset olivat kattavia. Niistä näkyi, että tutkimusaihe kiinnosti ja puhututti heitä.

Huoltajien vastauksien yhteisenä piirteenä oli hyvin suuri tyytyväisyys päiväkodin varhaiskasvattajien toimintaan huolien puheeksiottamisessa. Esiin nousseista huolista oli kerrottu asiallisesti ja ymmärrettävästi heti niiden ilmennettyä. Huoltajia oli osattu myös kuunnella. He olivat saaneet tukea varhaiskasvattajilta ja huolet oli pystytty käsittelemään hyvin loppuun. Parannusehdotuksia oli muutama, kuten enemmän aikaa keskusteluille sekä rauhallisen paikan mahdollistamisen keskusteluille.

Harmilliseksi osoittautui lasten huoltajien pieni vastausten määrä ja suppeat vastaukset. Pohdituttamaan jäi, mitä muut lasten huoltajat olisivat ajatelleet tutkimuksen aiheesta ja mitä hyviä keskusteluehdotuksia ja kehittämistarpeita heiltä olisi voinut tulla. Jaoin kyselylomakkeet lasten lokeroihin ja pyysin varhaiskasvattajia kertomaan kyselystä huoltajille. Suuremman vastausmäärän saamiseksi minun olisi ilmeisesti pitänyt itse olla henkilökohtaisesti jakamassa kyselyt. Olisin samalla voinut kertoa huoltajille, mitä tutkimusta toteutan ja miksi. Samalla olisin myös voinut motivoida huoltajia vastaamaan tutkimukseeni. Aineiston keruumuotona haastattelututkimus olisi mahdollistanut lisäksi kattavammat vastaukset.

Päiväkodin varhaiskasvattajilta sain kyselyjen kautta kattavampia vastauksia, vastaajista näkyi että tutkimusaiheeni kiinnosti ja puhututti heitä. Vastauksista kävi ilmi, että huolien puheeksiottaminen lasten vanhempien kanssa on kokonaisuudessaan toiminut hyvin. Tärkeimmiksi tekijöiksi koettiin rohkea varhainen puuttuminen, asioihin tarttuminen ja auttaminen. Käsitykset päivähoidon yhteistyötahoista vaihtelivat. Hankaloittavina tekijöinä nähtiin etenkin hidas ja ongelmallinen tiedonkulku päiväkodin varhaiskasvattajien ja yhteistyötahojen samoin kuin varhaiskasvattajien ja lasten vanhempien kanssa.

Jotta huolien puheeksiottaminen olisi entistä varhempaa ja toimivampaa varhaiskasvattajat kaipaavat kouluttamista, uusia menetelmiä ja keinoja erilaisten vanhempien kohtaamiseen ja huolien puheeksiottamiseen.

Hankkeen toisena ja samalla varsinaisena tavoitteena oli rakentaa varhaiskasvatuksen arkikäytäntöön Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opas kehittämään varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen käytäntöjä. Keskeisten käsitteiden – päivähoito, varhaiskasvatus, varhainen puuttuminen, subjektiivinen huoli, dialogisuuden edistäminen asiakkaan kohtaamisessa, moniammatillinen yhteistyö – sisäistäminen on keskeistä käytännön työssä. Lisäksi oppaassa olevan muun teoriatiedon – kasvatuskumppanuus, verkostoyhteistyö ja dialogiset verkostokeskeiset menetelmät – avulla huolien puheeksiottamisen taidot parantuvat. Huolien käsittelykäytännöstä tulee entistä toimivampaa, varhempaa ja palkitsevampaa.

Vaikka päiväkotia ”Kissankellossa” varhaiskasvattajien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella on nähtävissä, että Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opasta odotetaan käyttöön ja sen anti soveltuu hyvin päiväkodin varhaiskasvatuksen huoli puheeksi -tilanteisiin, on työyhteisön kesken sovittava, kuinka opas otetaan käyttöön. Olen sopinut ”Kissankellon” johtajan kanssa, että esitän koko valmiin kehittämishankkeen päiväkotia ”Kissankellon” työyhteisölle, kun opinnäytetyöni on arvosteltu. Samalla sovitaan päiväkodin johtajan ja varhaiskasvattajien kanssa oppaan käyttöön otosta. Olen lupautunut opastamaan päiväkotia ”Kissankellon” varhaiskasvattajia käyttämään Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opasta suunnitelmallisena perehdyttämistoimintana.

Nykyisessä muodossaan olevaa opasta voidaan myös laajentaa käsittelemään uusia tarpeellisia aiheita. Kehittämishankkeen tutkimuksista tuli aihekokonaisuuteen monia uusia hyviä ehdotuksia, kuten kuinka kohdata monikulttuurisuuteen liittyviä vuorovaikutustilanteiden haasteita huolien puheeksiottamisessa. Mielestäni tärkeää on myös, että

”Kissankellon” varhaiskasvattajat pääsisivät kouluttautumaan varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen aiheen pariin.

Opasta voidaan tarpeen mukaan lähteä levittämään myös eteenpäin esimerkiksi päiväkotia ”Kissankellon” toiseen päiväkotiyksikköön ja muuallekin sosiaalialalla tapahtuvaan varhaiseen puuttumiseen ja huolien puheeksiottamiseen.

Olen saanut kehittämishankkeeni teoriaviitekehykselle ja sen toimivuudelle paljon apua, kannustusta ja hyväksyntää päiväkotia ”Kissankellon” johtajalta. Samoin päiväkodin varhaiskasvattajat ovat rohkaistuneet minua läpi koko kehittämishankkeen. Suurena apuna ja tukena on ollut myös kehittämishankettani ohjannut opettaja. Hän on antanut todella tärkeitä neuvoja hankkeeni työstämiseen.

Jatkotutkimuksena olisi hyödyllistä seurata, onko Varhainen puuttuminen ja huoli puheeksi -opas otettu käyttöön päiväkotia ”Kissankellossa” ja ovatko varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen käytännöt lähteneet toimimaan entistä paremmin. Kehittämishaasteeksi näkisin valtakunnallisen varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamiseen liittyvän toiminnan parantamisen päivähoidon varhaiskasvatuksessa.

Yhteenvetona varhaisen puuttumisen ja huolista puhumisen tärkeydestä on helppo yhtyä K. Huhtasen (2004, 84) toteamukseen: ”Onnistunut huoleen puuttuminen on aina palkitsevaa ja rohkaisee tarttumaan myös jatkossa vaikeisiin asioihin. Samalla puuttuminen lapsen tilanteeseen on puuttumista perheen, vanhempien, sisarusten ja lähiympäristön elämään. Se on näkymätöntä rajan ylittämistä, astumista tunteita ja odotuksia horjuttavalle maaperälle. Sosiaalinen vuorovaikutus on prosessi, jossa tilanteen lukutaito, sosiaalinen älykyys ja tavoitetietoisuus nousevat päivähoidon varhaiskasvattajien ammattitaidossa keskeiseen asemaan. Kohtaamisen pelko ei myöskään saisi olla esteenä huolien puheeksiottamiselle. Aina on perusteltua puuttua tilanteisiin, joissa lapsen kasvu ja kehitys sekä hyvinvointi ovat vaarassa. Lapsen varhaisvuodet ovat lapsen kehityksen kannalta erittäin arvokkaita ja merkityksellisiä. Siksi

ei yhtään tilaisuutta avun ja tuen tarjoamiseen tulisi menettää. On myös huomioitava, että tämän päivän ratkaisuilla päätämme samalla myös lasten tulevaisuudesta. Tehokkailla ja mahdollisimman varhain käynnistetyillä huolista puheeksiottamisen ammattitaitoisilla ratkaisuilla pystymme turvaamaan lasten tulevaisuuden toimintamahdollisuudet”.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. Uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS – Kustannus.

Armanto, A. & Koistinen, P. (toim) 2007. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/ 239. Finlex. [Viitattu 1.1.2015.] Saatavissa:

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Asetus lasten päivähoidosta](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Asetus%20lasten%20p%C3%A4iv%C3%A4hoito)

Boavida, T., Aguiar, C. & McWilliam, R.A. 2014. A Training Program to Improve IFSP/IEP Goals and Objectives Through the Routines-Based Interview. Topics in Early Childhood Special Education. Hammil Institute on Disabilities. Texas. [Viitattu 27.4.2015.] Saatavissa:

<http://tec.sagepub.com/content/early/2013/07/24/0271121413494416.abstract>

Brotherson, M., Summers, J., Naig, L., Kyzar, K., Friend, A., Epley, P., Gotto, G. & Turnbull, A. 2010. Partnership Patterns: Addressing Emotional Needs in Early Intervention. Topics in Early Childhood Special Education. Hammil Institute on Disabilities. Texas. [Viitattu 27.4.2015.]
[file://localhost/Saatavissa/ http://tec.sagepub.com/content/30:1:32.abstract](http://localhost/Saatavissa/http://tec.sagepub.com/content/30:1:32.abstract)

Eriksson, E. & Arnkil, T. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Oppaita 60. Tampere: Juvenes Print –Tampereen Yliopistopaino Oy.

Haarakangas, K. 2011. Voimistava läsnäolo. Mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hannu, L., Heikkinen, T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim) 2007. Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tark. p. -2. korj. p. Vantaa: Dark.

Harrikari, T. 2008. Riskillä merkityt: lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 87. Helsinki: Hakapaino Oy.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Hoito ja huolenpito, kasvatus ja kasvamisen sekä opetus ja oppiminen. Lasten päivähoito. Oppaita ja työkirjoja 2007: 2. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto [Viitattu 3.1.2015] Saatavissa:

http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/ee9c4b41-bd4b-4e97-bfe6-b1386a306067/Hki_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf?MOD=AJPERES

Helsingin varhaiskasvatusviraston toimintakertomus. 2013.

Varhaiskasvatuslautakunta 11.3.2014. [Viitattu 26.4.2015] Saatavissa:

http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/a36b1e17-53e8-41cf-8761-65fbb9efaa2f/toimintakertomus_2013_hyväksytty.pdf?MOD=AJPERES&ACHEID=a36b1e17-53e8-41cf-8761-65fbb9efaa2f

Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle. Työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Sakes.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huolen puheeksi ottaminen. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2015. [Viitattu 6.1.2015]

Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen

Huolen vyöhykkeistö. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Dialogiset verkostomenetelmät. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2015. [Viitattu 6.1.2015] Saatavissa:

http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet

Hyvien käytäntöjen dialogit. 2015. Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 6.1.2015] Saatavissa:

http://www.varpu.fi/varpu/tyovalineita/hyvien_kaytantojen_dialogit

Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.

Isoherranen, K. 2008. Enemmän yhdessä –moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta: Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita: 63. Helsinki: Stakes.

Kasvatuskumppanuus. 2015. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 3.1.2015]

Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatuskumppanuus

Laiho, O. Varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa. Toimintatavoiksi varhainen avoin yhteistyö. Nurmijärven kaupungin loppuraportti toiminnasta 2006-2007. Nurmijärvi: Nurmijärven kunta. [Viitattu 31.12.2014.] Saatavissa: http://www.nurmijarvi.fi/filebank/3141-raportti_varpu.pdf

Laki lasten päivähoidosta. 19.1.1973/ 36. Finlex. [Viitattu 1.1.2015.]

Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.). 2009.

Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Yliopiston kirjanpaino.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007- 2011.

Opetusministeriön julkaisuja 2007: 41. Helsinki. [Viitattu 7.1.2015]

Saatavissa:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittaemisohjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma.pdf

Lapsi –ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015.

Opetusministeriön julkaisuja 2012: 6. Helsinki: Opetus –ja

kulttuuriministeriö. [Viitattu 7.1.2015] Saatavissa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/ 417. Finlex. [Viitattu 1.1.2015.] Saatavissa:

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=Lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=Lastensuojelulaki)

Mahkonen, S. 2013. Päivähoito ja laki. 2. Ajantasaistettu painos. Helsinki: Edita.

Mönkkönen, K. & Roos, S. 2009. Työyhteisötaidot. Kuopio: Unipress.

Opetushallitus. 2015. Koulutus ja tutkinnot. Esiopetus. Helsinki:

Opetushallituksen verkkopalvelu. [Viitattu 2.1.2015]. Saatavissa:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus

Pääministeri Matti Vanhasen 2. hallituksen ohjelma 19.4.2007.

Valtioneuvoston kanslia. [Viitattu 3.1.2015] Saatavissa:

<http://www.aka.fi/Tiedostot/Strategiat/hallitusohjelma2007.pdf>

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6. 2011.

Valtioneuvoston kanslia. [Viitattu 3.1.2015] Saatavissa:

<http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/katainen/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

Pääministeri Aleksander Stubb hallituksen ohjelma 24.6.2014.

Valtioneuvoston kanslia. [Viitattu 1.1.2015] Saatavissa:

<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf-stubb/fi.pdf>

Remsu, N. ja Törrönen, M. (toim.).2007. Varhainen vastuunotto.

Mannerheimin lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö ja tekijät. Helsinki: Painotalo Miktor.

Satka, M. 2009. Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat. Yhteiskuntapolitiikka –YP 74 (2009): 1. [Viitattu 30.12.2014]

Saatavissa:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101479/satka.pdf?sequence=1>

Seikkula, J & Arnkil, T. 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki:

Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6. Helsinki: Sosiaali – ja terveysministeriö. [Viitattu 5.1.2015]. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLE-3683.pdf&title=Sosiaali_ja_terveydenhuollon_kansallinen_kehittamisohjelma

Sosiaali –ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Helsinki: Sosiaali – ja terveysministeriö. [Viitattu 5.1.2015]. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLE-18303.pdf

Tapola-Tuohikumpu, S. Positiivisella diskriminaatiolla varhaista tukea.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Positiivisen diskriminaation

hankekokonaisuuden (2001-2004) loppuraportti. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 3/2005. [Viitattu 18.4.2014] Saatavissa:

[http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/152/Positiivisella diskriminaatiolla varhaisista tukea tapola tuohikumpu 2005.pdf](http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/152/Positiivisella_diskriminaatiolla_varhaisista_tukea_tapola_tuohikumpu_2005.pdf)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Huolen puheeksi otaaminen. Lapset, nuoret ja perheet. Kasvun kumppanit. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen THL verkkopalvelu. [Viitattu 3.1.2015.] Saatavissa: [http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen](http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhainen avoin yhteistoiminta ja dialogiset menetelmät. 2015. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.[Viitattu 31.8.2014] Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanitfi/tyon/menetelmat/dialogiset_verkostomenetelmat

Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto/ Terveiden ja Hyvinvoinninlaitos. 2015. [Viitattu 6.1.2015] Saatavissa: [http://www.varpu.fi/varpu/varhainen puuttuminen](http://www.varpu.fi/varpu/varhainen_puuttuminen)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto. 2015. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos/ työvälineitä. [Viitattu 5.1.2015]. Saatavissa: <http://www.varpu.fi/varpu/tyovalineita>

Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto. 2014. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos/ Työvälineitä/ Hyvien käytäntöjen dialogit. [Viitattu 5.1.2015. Saatavissa: [http://www.varpu.fi/varpu/tyovalineita/hyvien kaytantojen dialogit](http://www.varpu.fi/varpu/tyovalineita/hyvien_kaytantojen_dialogit)

LIITTEET

VARHAINEN PUUTTUMINEN JA HUOLI PUHEEKSI - OPAS

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin

turvaaminen

Sosionomi (YAMK)

Opinnäytetyön liite

Kevät 2015

Katja Repo

SISÄLLYS

1	VARHAINEN PUUTTUMINEN JA HUOLIENTEN PUHEEKSIOTTAMINEN PÄIVÄHOIDON VARHAISKASVATUKSESSA	5
1.1	Päivähoito ja varhaiskasvatus	5
1.1.1	Päivähoito	5
1.1.2	Varhaiskasvatus	6
1.2	Varhainen puuttuminen	6
1.2.1	Kasvatuskumppanuus ja varhainen puuttuminen	7
1.2.2	Mitä on kasvatuskumppanuus?	8
1.3	Varhaisen puuttumistoiminnan käynnistäminen	11
1.3.1	Huolen herääminen	11
1.3.2	Huolen havainnointi ja arviointi	11
1.3.3	Haastattelut	12
1.3.4	Huolen jakaminen varhaiskasvattajien kesken	12
1.3.5	Sopiminen, kuinka huolen puheeksiottamisen kanssa edetään	13
1.4	Havaittujen huolien ja ongelmien puheeksiottaminen lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa	13
1.4.1	Huolien puheeksiottaminen dialogin kautta	13
1.4.2	Huolten ja ongelmien jatkotyöskentely	14
2	VERKOSTOYHTEISTYÖ VARHAISESSA PUUTTUMISESSA JA HUOLIENTEN PUHEEKSIOTTAMISESSA PÄIVÄHOIDON VARHAISKASVATUKSESSA	16
2.1	Verkostoyhteistyön periaatteet	16
2.2	Moniammatillinen tiimityö ja verkostoyhteistyötahot	17
3	DIALOGISET VERKOSTOKESKEISET TYÖSKENTELYMALLIT VARHAISEEN PUUTTUMISEEN JA HUOLIENTEN PUHEEKSIOTTAMISEEN PÄIVÄHOIDON VARHAISKASVATUKSESSA	19
3.1	Huolen vyöhykkeistö	19
3.2	Huolen puheeksi ottaminen	22
3.3	Puheeksioton ennakointimenetelmä	23
3.4	Hyvien käytäntöjen dialogit	27

ESIPUHE

Tämä VARHAINEN PUUTTUMINEN JA HUOLI PUHEEKSI -OPAS käsittelee päivähoidon varhaiskasvattajien, lasten vanhempien / huoltajien ja päiväkodin yhteistyötahojen yhteistyötä sekä pyrkii kehittää varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen käytäntöjä päiväkodin arjessa entistä toimivammiksi ja palkitsevammiksi. Opas antaa konkreettisia ohjeita ja toimintamalleja huolien havainnointiin, puheeksiottamiseen ja ratkaisuihin. Aihe on koettu haasteelliseksi käytössä olevilla resursseilla. Varhaiskasvattajat kaipaavat uusia menetelmiä sekä ylipäättään yhtenäistä linjausta, kuinka huolia tulisi lähteä purkamaan.

Kädessäsi oleva opas on Katja Revon Sosionomi YAMK-tutkintoon liittyvän kehittämishankkeen konkreettinen tuotos. Hankkeen toimeksiantaja ja yhteistyötaho on Itä-Helsingin Mellunkylän päivähoitoalueen Kontulassa sijaitseva kunnallinen päiväkotikoti ”Kissankello” (peitenimi). Opas on valmistunut kehittämishankkeeseen liittyvän teoriaviitekehyksen, kirjallisuusselvitysten sekä lasten huoltajille ja varhaiskasvattajille suunnattujen kyselytutkimuksen tulosten ja toiveiden pohjalta.

Sinun, päivähoidon varhaiskasvattajan, on hyvä tutustua ensin varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen menetelmiin, jotta voit valita itsellesi sopivimmilta tuntuvat työvälineet erilaisiin huoli puheeksi - tilanteisiin.

Oppaan luvussa 1 käsitellään aiheita: päivähoito, varhaiskasvatus, varhainen puuttuminen, kasvatuskumppanuus, varhaisen puuttumisen toiminnan käynnistäminen sekä havaittujen huolien ja ongelmien puheeksiottaminen.

Luvun 2 aiheina ovat verkostoyhteistyön periaatteet, verkostoyhteistyötahot ja moniammatillinen tiimityö.

Luvussa 3 käsitellään dialogisia verkostokeskeisiä työskentelymalleja. Näiden menetelmien tarkoituksena on ohjata varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen sujumista samoin kuin madaltaa kynnystä varhaiseen puuttumiseen. Aiheita ovat: huolen vyöhykkeistö, huolen puheeksi ottaminen, puheeksi oton ennakointimenetelmä sekä hyvien käytäntöjen dialogit.

Sinun on hyvä ensin harjoitella ja vasta sitten lähteä toteuttamaan näitä menetelmiä, jotta niiden käyttö onnistuisi mahdollisimman hyvin. Tutustu rohkeasti kaikkiin menetelmiin ja käytä niitä kaikkia sinulle sopivimmilla tavoilla.

Helsingissä 20.4.2015 Katja Repo

1 VARHAINEN PUUTTUMINEN JA HUOLIENTE PUHEEKSIOTTAMINEN PÄIVÄHOIDON VARHAISKASVATUKSESSA

Tämän luvun pääaiheet ovat:

- miten päivähoitolaki määrittää päivähoidon ja mitä päivähoidon varhaiskasvatus on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan,
- mitä varhainen puuttuminen on päiväkodissa sekä miten varhainen puuttuminen näkyy kasvatuskumppanuudessa,
- huolen herääminen, selvittäminen ja puheeksiottaminen lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa, erityisesti dialogin kautta,
- huolten ja ongelmien jatkotyöskentely.

1.1 Päivähoito ja varhaiskasvatus

1.1.1 Päivähoito

Lasten päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päiväkotihoidon voidaan järjestää tätä tarkoitusta varten varatussa tilassa, jota kutsutaan päiväkodiksi. Päivähoitolain mukaan päivähoidon tavoitteena on tukea lasten vanhempia tai huoltajia lapsensa kasvatustyössä sekä yhdessä lasten vanhempien tai huoltajien kanssa edistää lapsen persoonallista ja tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet. Sen täytyy tarjota myös lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä mahdollistaa lapselle suotuisa kasvu ympäristö kodin ulkopuolella. Päivähoidon tulee lisäksi edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen eettistä, älyllistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai huoltajien vakaumus. Edistäessään lapsen kehitystä päivähoidon tulee lisäksi tukea lapsen

kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen.
((päivähoitolaki 451/ 1990, 1 §; 304/1983, 2 a §; laki lasten päivähoidosta
19.1.1973/36)

1.1.2 Varhaiskasvatus

Päivähoidon varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvoinnin edistämiseksi lapsen terveyttä ja toimintakykyä on vaalittava ja lapsen perustarpeista huolehdittava. Varhaiskasvatuksen tavoitteina on myös edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista.

Varhaiskasvatuksessa tulee huolehtia, että lapsi kohdataan yksilöllisten tarpeiden, persoonallisuuden ja perhekulttuurinsa mukaisesti, jolloin lapsi pystyy kokemaan olevansa tasa-arvoinen riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan. Varhaiskasvatuksessa lapsen tulee päästä myös kuulluksi ja nähdyksi ja hänen tulee saada vahvistusta terveelle itsetunnolle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11-12, 15.)

On myös huomioitava, että kaiken kaikkiaan päivähoidon varhaiskasvatuksessa hoidossa olevien lasten hyvän kasvun edellytysten turvaamisen lähtökohtana on lapsen huoltajien ja päivähoidon varhaiskasvatushenkilöstön välinen kasvatuskumppanuus ja päivähoidon varhaiskasvatushenkilöstön hyvä ammatillinen varhaiskasvatusosaaminen. (Kaskela & Kekkonen 2005, 5).

1.2 Varhainen puuttuminen

Heinämäki (2005, 13) toteaa, että Suomessa sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä erityisesti päivähoito kaikille lapsiperheille avoimena palveluna on koko olemassaolonsa ajan ollut yksi varhaisen puuttumisen tärkeä ympäristö.

Päivähoidon varhaiskasvatuksen tehtävät varhaisessa puuttumisessa ova:

1. puuttua lasta tai hänen perhettään koskeviin huoliin aina, kun ne vaarantavat lapsen kasvua ja kehitystä.
2. pyrkiä ennalta ehkäisemään huolien ja ongelmien syntyä.
3. huoliin puuttuminen tapahtuu väliintulon (intervention) sekä myös ennaltaehkäisevän toiminnan kautta.

Lapsen erityisen tuen tarpeen havaitseminen ja siihen puuttuminen on yksi tyypillinen esimerkki varhaisesta puuttumisesta päivähoidossa. (Huhtanen 2004, 43, 45.)

Opetushallitus (2015) toteaa erityisesti päivähoidon esiopetuksen kohdalla, että on erityisen tärkeää, että varhaiskasvattajat kykenevät havaitsemaan päivähoidossa olevan lapsen kehitykseen ja oppimiseen vaikuttavia ongelmia. Tärkeää on, että varhaiskasvattajat puuttuvat nopeasti havaittuihin ongelmiin ja ryhtyvät heti tarvittaviin toimiin ongelmien ratkaisemiseksi. Mahdollisia ongelmia tulee myös pyrkiä ehkäisemään ennalta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 31) korostavat, että lapsen käyttäytymisen, oppimisen ja viihtymättömyyden ongelmat tulee nähdä sosiaalisen yhteistoiminnan ja oppimisympäristön epäkohtina, joihin on puututtava. Sopivat toimintatavat lapsen tukemiseksi ja ongelmien ratkaisemiseksi tulee etsiä yhdessä lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa. Järvinen, Laine & Hellman- Suominen jatkavat (2009, 72), että heti kun lapsella havaitaan jokin erityisen tuen tarve, on ryhdyttävä toimeen lapselle tarvittavan tuen saamiseksi ja mitä aikaisemmin päivähoidon käytännön toimintaa pystytään muuttamaan tuen tarpeen mukaisesti, sitä parempi ennuste on lapsen tasapainoiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

1.2.1 Kasvatuskumppanuus ja varhainen puuttuminen

Varhaisen puuttumisen tärkeys korostuu päivähoidon kasvatuskumppanuudessa. Sen yhtenä tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve ja luoda yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa yhteinen toimintastrategia lapsen tukemiseksi. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on myös edistää lapsen vanhempien tai huoltajien osallisuutta palveluihin sijoittuvissa lapsen kehitysympäristöissä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32.)

Päivähoidon varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatushenkilöstö on veloitettuja toteuttamaan kasvatuskumppanuutta ja päivähoidon varhaiskasvattajat ovat vastuussa siitä, että kasvatuskumppanuus sisältyy osaksi perheiden ja päivähoidon yhteistyötä sekä lapsen varhaiskasvatusta. Kasvatuskumppanuus lähtee aina lapsen tarpeista ja lapsen edun toteuttamisesta. Tavoitteena on, että lapsi toimijana ja oman elämänsä kokijana tulee kokonaisvaltaisesti nähdyksi, ymmärretyksi ja kannatelluksi (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

1.2.2 Mitä on kasvatuskumppanuus?

Päivähoidon kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan suhdetta, jossa päivähoidon varhaiskasvatushenkilöstö ja päivähoidon varhaiskasvatuksessa hoidossa olevan lapsen vanhemmat tai huoltajat sitoutuvat yhdessä tietoisesti lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31).

KUVIO 1. Kasvatuskumppanuus ja sen rakentuminen varhaiskasvatuksessa

Yllä oleva kuvio 1 havainnollistaa, mitä päivähoidon varhaiskasvatuksen kasvatuskumppanuus on ja miten kasvatuskumppanuus rakentuu päivähoidossa aina ensimmäisestä päivähoidon palveluohjauksesta lähtien, jatkuen ja syventyen lapsen koko päivähoidossa olemisen ajan yhteistyössä lapsen vanhempien tai huoltajien sekä päivähoidon varhaiskasvatushenkilöstön kanssa. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2007, 15.)

Kasvatuskumppanuussuhde kehittyy päivähoidon arjessa pienin askelin. Päivähoidon aloituksesta lähtien lapsen vanhempien tai huoltajien näkemykset, mielipiteet ja toiveet sisällytetään osaksi lapsen varhaiskasvatuspolun suunnittelua ja toteuttamista. Jaettu kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään elämäkokonaisuuden. (Kaskela & Kekkonen, 2006, 5.)

Vanhemmilla tai huoltajilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus- ja vastuu sekä oman lapsensa paras tuntemus, varhaiskasvattajilla on

koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti siihen, miten vanhemman lasta koskeva tietämys tulee vastaanotetuksi, keskustelluksi ja jaetuksi vuoropuhelussa ammattilaisten kanssa. Tärkeää on myös lapsen kuulemisen taito, jotta myös hän pääsisi kuulluksi ja oikein ymmärretyksi. (Kaskela & Kekkonen, 2006,13, 17.)

Kasvatuskumppanuus merkitsee myös avointa tiedottamista ja yhteistä päätöksentekoa. Yhdessä lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa kiteytetty näkemys lapsen päivähoidon varhaiskasvatuksen pääpiirteistä kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja toimitaan sen mukaisesti (Järvinen, Laine & Hellman- Suominen (2009, 118.)

Lisäksi kasvatuskumppanuus edellyttää, päivähoidon arjessa vaihdetaan päivittäin lasta koskettavat tärkeät kuulumiset ja tarvittaessa tulee järjestää aikaa myös pidemmille yhteisille keskusteluille. Luontevinta on keskustella lapsen vanhempien/ huoltajien kanssa silloin, kun lasta tuodaan tai haetaan päivähoidosta. Vanhemmille kerrotaan mitä lapsen kanssa on tehty ja kuinka lapsen kanssa on toimittu. Lapsen huoltajille on tärkeää kertoa myös päivähoidon varhaiskasvatushenkilöstön toimintatavoista lapsen kanssa, jolloin keskustelu lisää lasten vanhempien tai huoltajien tietoutta siitä, kuinka päivähoidon varhaiskasvattajat toimivat heidän lapsen kanssa ja kuinka vanhemmat itse voisivat toimia vastaavasti myös kotona. (Järvinen, Laine & Hellman- Suominen 2009,118.)

Kasvattajien tulee alkaa rakentaa riittävää luottamusta lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa hankalien asioiden puheeksi ottamiseksi jo päivähoidon alusta alkaen. On myös muistettava myönteisen ilmapiirin ylläpitäminen ongelmatilanteissa. Erityisesti luottamusta tarvitaan sellaisissa ristiriitatilanteissa, joissa kasvattajien havainnot ja käsitykset lapsen tarpeista ja tilanteesta eroavat lapsen vanhempien tai huoltajien käsityksistä. Vaikka erimielisyyttä olisikin syntynyt, toimiva kasvatuskumppanuussuhde kasvattajien ja lapsen vanhempien tai

huoltajien kesken mahdollistaa halun etsiä yhteistä ymmärrystä sille, miten erilaisissa vahaislapsuuden verkostoissa ja kehitysympäristöissä elävälle lapselle voidaan turvata ehjän kasvun, kehityksen ja oppimisen perusta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 5, 18, 21.)

1.3 Varhaisen puuttumistoiminnan käynnistäminen

Päivähoidossa varhaiseen puuttumiseen liittyvän toiminnan käynnistäminen edellyttää signaalia, lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen tai olemukseen liittyvää ongelmallista asiaa. (Huuhtanen 2004, 46).

1.3.1 Huolen herääminen

Huolen herättyä lasta tai perhettä koskettava ongelmallinen asia voi herättää joko välillisen tai välittömän signaalin. Välillinen signaali voi olla esimerkiksi viesti lapsen lähiympäristön muuttuneista olosuhteista tai lähiympäristöön liittyvästä kriisistä. Välitön signaali liittyy suoraan lapseen ja voi kertoa esimerkiksi lapsen erityisen tuen tarpeesta. Signaaliin tulee aina tarttua ja sitä on lähdettävä selvittämään. Lopulta signaali, joka on herättänyt kysymyksen puuttumisen tarpeesta, voi joko heikentyä, kadota, tai vahvistua riippuen siitä, miten signaaliin on pystytty vastaamaan, erityisesti kuinka signaalin myötä esiin nousseisiin ongelmiin on pystytty vastaamaan. (Huhtanen 2004, 46, 48.)

Lapsen tuen tarpeen havaitseminen edellyttää lapsen kehityksen hyvää tuntemista arjen tilanteissa. On erotettava, mitkä tilanteet edellyttävät puuttumista ja mitkä asiat ovat taas lapsen kehitykseen luonnostaan kuuluvia pulmia (Heinämäki 2005, 10.)

1.3.2 Huolen havainnointi ja arviointi

Kun huolen aiheuttama signaali on noussut esiin, sitä on lähdettävä selvittämään, havainnoimaan ja arvioimaan mahdollisimman pian päivähoiton arjessa. Lapseen sekä vanhemmuuteen tai huoltajuuteen kohdistuvat havainnot ovat keskeisiä. Lasta on aina tarkkailtava

kokonaisuutena ja arvioitava tilannetta toisaalta päivähoidon ja toisaalta lapsen kodin näkökulmasta. Tarkoituksena on ymmärtää lasta, hänen kokemusmaailmaansa, kasvua, kehitystä ja tuen tarpeita.

Lasta voidaan havainnoida erilaisissa päivähoidon arjen tilanteissa ja toiminnoissa, leikeissä ja opetustilanteissa kokonaisvaltaisesti tai johonkin tiettyyn osa-alueeseen keskittyen. Erityisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen kannalta tärkeitä ovat päivähoidossa tehdyt havainnot lapsen hoitoon tulo- ja lähtötilanteista, kuinka lapsi toimii omien vanhempiansa tai huoltajiensa kanssa.

Havaintojen jälkeen huolta voidaan arvioida lisäksi erilaisilla mitta-asteikoilla, esimerkiksi Huolen vyöhykkeistön kautta (Huhtanen 2004, 48, 63, 67, 70.)

1.3.3 Haastattelut

Huolesta saatuja havaintoja voidaan täydentää haastattelemalla lasta ja lapsen kanssa toiminutta päivähoidon varhaiskasvatushenkilöstöä. Lisäksi voidaan haastatella lapsen vanhempia, tai huoltajia heidän näkemyksistään. Haastatteluista saadut tiedot liitetään lapsen oman ryhmän varhaiskasvattajien tekemiin havaintoihin ja arvioihin, jotta esiin nousseesta huolesta saadaan mahdollisimman kattava kokonaiskuva. (Huuhtanen, K. 2004, 63.)

1.3.4 Huolen jakaminen varhaiskasvattajien kesken

Kaikista havaituista huoleen liittyvistä asioista on erittäin tärkeää keskustella oman päiväkotiryhmän varhaiskasvatushenkilöstön oman varhaiskasvatustiimin kanssa. Tarvittaessa voidaan keskustella myös päivähoidon muun työyhteisön ja päiväkodin kiertävän erityislastentarhanopettajan kanssa. Merkittävimmistä huoleen liittyvistä asioista on erityisen tärkeää kertoa päiväkodin johtajalle. Huolesta voidaan keskustella lisäksi asiaan liittyvän lapsen kanssa, kuunnellen hänen näkemyksiään, jos se hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaan on mahdollista. (Huhtanen, K. 2004, 48.)

1.3.5 Sopiminen, kuinka huolen puheeksiottamisen kanssa edetään

On tärkeää pohtia yhdessä, mitä päivähoidosta käsin voidaan tehdä lapsen auttamiseksi niin lapsen kodin kuin päivähoidon arjen sekä lapsen vanhempien ja mahdollisten yhteistyökumppaneiden näkökulmista. Jos päivähoidon tukitoimet eivät ole riittäviä, on kartoitettava lisätuen tarve ja saatavuus esimerkiksi päivähoidon yhteistyötahojen kautta, vietävä huolta eteenpäin. (Huuhtanen, K. 2004, 70, 83.)

1.4 Havaittujen huolien ja ongelmien puheeksiottaminen lapsen vanhempien tai hoitajien kanssa

Kun huoli on havaittu, arvioitu, selvitetty ja jaettu yhdessä tarvittavien varhaiskasvatushenkilöstön kanssa, esiin nousseesta huolesta ja siihen liittyvistä tärkeistä asioista tulee kertoa lapsen vanhemmille tai lapsen hoitajille ennalta valmistellussa keskustelussa kokonaisvaltaisesti. Vanhempien tai hoitajien on helpompi hyväksyä vaikeuksia, kun ne ovat näkyviä. Asiantunteva kasvattaja kykenee vastaamaan myös hyvin vanhempien tai hoitajien esittämiin kysymyksiin. (Huhtanen, K. 2004, 79-80.)

Vanhempien tai hoitajien kohtaamiseen tulee aina varata riittävä aika ja rauhallinen paikka, jossa keskustelu ei häiriinny. Keskustelun aluksi vanhemmille tehdään selväksi, kuinka paljon aikaa keskusteluun on varattu ja mikä on keskustelun tarkoitus. Vanhempien tai hoitajien on helpompi kuulla vaikeitakin asioita empaattiselta päivähoidon varhaiskasvattajalta, joka osaa kertoa asiansa ymmärrettävästi, vanhempia tukien kun taas tylysti ja epämääräisesti annetut tiedot loitontavat ja katkeroittavat helposti vanhempia tai hoitajia. (Huhtanen, K. 2004, 79.)

1.4.1 Huolien puheeksiottaminen dialogin kautta

Dialogi on vuoropuhelu, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä. Dialogi kehottaa etsimään jo olemassa olevaa kokonaisuutta ja luomaan uudenlaisen

yhteyden, jossa kuunnellaan tarkkaavaisesti ja pyritään ymmärtämään kaikki näkemykset, joita muut esittävät (Isaac 2001, 30, 40).

Dialogin tavoitteena on saavuttaa uusi ymmärrys, joka muodostaa perustan myöhemmälle ajattelulle ja toiminnalle. Se rohkaisee suhtautumaan avoimesti uusiin vaihtoehtoihin ja näkemään oletusten takana olevat ajatukset sen sijaan, että pyritään vain mahdollisimman nopeasti lopputulokseen Isoherranen (2005, 98).

Dialogissa huomiota tulee kiinnittää kuuntelun taitoon; annetaan toisen puhua rauhassa, kiinnitetään huomiota sanoihin ja sanojen väliseen hiljaisuuteen, ei puhuta toisen päälle. Parhaiten saa muut kuuntelemaan ja ajattelemaan, kun ilmaisee itsensä selkeästi ja ymmärrettävästi. Vuorovaikutustilanteissa jokaisen tulee myös uskaltaa ilmaista omat näkemyksensä. Kunnioitetaan toista ja hyväksytään toisen omat rajat ja ollaan keskustelussa johdonmukaisia. Pysähdytään ja annetaan toiselle tilaa kertoa mielipiteistään ja omasta näkökulmastaan. Tärkeää on osata lisäksi katsoa asioita uudesta näkökulmasta (Huhtanen 2004, 76.)

1.4.2 Huolten ja ongelmien jatkotyöskentely

Huoli puheeksi -keskustelun lopuksi pohditaan vielä yhdessä lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa, miten esiin nousseita huolia ja huolesta syntyneitä ongelmia lähdetään ratkaisemaan päivähoidon ja lapsen kodin näkökulmista. Päätetään keihin yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin otetaan yhteyttä. Sovitaan, tarvitaanko uusia tapaamisia sekä miten ja milloin tilannetta arvioidaan uudelleen. Vanhempia tai huoltajia voi pyytää myös havainnoimaan, kuinka lapsi toimii huoleen liittyen kotona (Huhtanen, K. 2004, 67.)

Keskustelun aikana on hyvä kirjata muistiin lapsen vanhempien tai huoltajien esiin nostamia tärkeitä asioita (esimerkiksi avainsanoja), jotka kirjoitetaan keskustelun jälkeen puhtaaksi muistuttamaan sovituista tärkeistä asioista. Keskustelusta ja esiin nousseista tärkeistä asioista tulee

kertoa keskustelun jälkeen muille asiaan liittyville päivähoiton varhaiskasvatushenkilöstölle sekä tarvittaville yhteistyökumppaneille. Tällöin kaikki huoli -asiaan liittyvät osapuolet tietävät, mitä on tapahtunut ja mitä on sovittu jatkosta huolen ratkaisemisen suhteen (Huuhtanen, K. 2004, 83.)

Kummankin lapsen vanhemman tai huoltajan läsnäolo huolen puheeksiottamisen keskustelussa olisi suotavaa. Tällöin kumpikin vanhempi tai huoltaja kuulee samat tiedot. He pystyvät vaihtamaan ajatuksia ja tuntemuksia saaduista tiedoista sekä keskenään että myös kasvattajien kanssa samoin kuin antamaan keskustelun aikana tukea toisilleen (Huuhtanen, K. 2004, 84.)

2 VERKOSTOYHTEISTYÖ VARHAISESSA PUUTTUMISESSA JA HUOLIENTUKEKSIOTTAMISESSA PÄIVÄHOIDON VARHAISKASVATUKSESSA

Tämän luvun pääaiheet ovat:

- mitä verkostoyhteistyö on
- mitkä ovat päivähoiton verkostoyhteistyötahot
- verkostoyhteistyössä tapahtuva moniammatillista tiimityö.

2.1 Verkostoyhteistyön periaatteet

Kun esiin nousseet huolet ovat suuria ja ongelmat niin syvällisiä ja monitahoisia, ettei niitä voida ratkaista enää yksin päivähoiton piirissä, ongelmien ratkaiseminen edellyttää lapsen vanhempien tai huoltajien, päivähoiton kasvattajien sekä tarvittavien päivähoiton yhteistyötahojen verkostoyhteistyötä ja tukipalveluiden käyttöä. Suuret huolenaiheet saattavat liittyä myös lastensuojelullisiin kysymyksiin, jolloin lapsi on vaarassa. Tällaisiin huoliin puuttuminen on ensisijaisesti lastensuojeluviranomaisten tehtävä, joskin ilmoitusvelvollisuus kuuluu ensin päivähoiton varhaiskasvatuksen henkilöstölle tai vastaavalle esimiehelle. (Huhtanen, K. 2004, 48.)

Lastensuojelullisissa ongelmatilanteissa on viipymättä käännyttävä lastensuojelun viranomaisten avun puoleen. Lastensuojelulaissa (417/2007, 2§) todetaan, että lasten ja perheiden kanssa toimivien työntekijöiden on tuettava lapsen vanhempia tai huoltajia heidän lastensa kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarvittavaa apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi/ lapsen perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun työntekijöiden on puolestaan tuettava lapsen vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/ 417)

Tähän verkostoyhteistyöhön kuuluu myös ehkäisevä lastensuojelu. Kunnan tulee järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa, esimerkiksi päivähoidossa varhaisen tuen kautta. (Lastensuojelulaki 88/2010, 3a § ja 13.4.2007/ 417)

Laadukas varhaiskasvatus on monimuotoista toimintaa, joka edellyttää päivähoidon eri yhteistyötahojen yhteistyötä. Sen keskeisenä tavoitteena ovat mahdollisimman varhainen puuttuminen riskitilanteisiin sekä ongelmiin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 10.)

2.2 Moniammatillinen tiimityö ja verkostoyhteistyötahot

Päivähoidon verkostotyöskentelyssä pyritään huomioimaan asiakkaan kokonaisuus. Lapsen ja hänen perheen asioissa toimii moniammatillinen tiimi. On myös yhteistyömalleja, joissa yksi tai kaksi tiiminjäsentä tapaa asiakkaan, jonka jälkeen he vievät saadun tiedon kaikkien tiiminjäsenten käsiteltäväksi. Moniammatillisessa tiimissä asiantuntijoilla on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavanaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänäan yhteiseen tavoitteeseen pääsemiseksi siten, että he yhdistävät tietonsa ja osaamisensa. Tavoitteena on koota perheiden tuen tarpeisiin soveltuvia tukiverkostoja niin, että perheet saavat tarpeitaan vastaavaa apua. Lähtökohtana on, että avun tarpeessa osataan kuunnella oikein lasta ja hänen perhettään (Isoherranen, 2005, 18 ja 2008,33; Järvinen, Laine & Hellman, 2009, 96.)

Käytännön näkökulmasta tarkasteltuna moniammatillisessa yhteistyössä korostuvat asiakaslähtöisyys, tiedon ja näkökulmien yhteen kokoaminen, vuorovaikutustietoinen yhteistyö ja verkostojen huomioiminen. Keskustelu tapahtuu aina yhteisesti sovituin toimintaperiaattein. Tarvittaessa myös asiakas, omainen, läheinen tai vapaaehtoinen auttaja ovat mukana keskustelussa, jolloin kaikki osallistujat voivat vaikuttaa keskusteluun ja

päätöksentekoon. Tiimin on muodostettava yhteinen tulkinta siitä, mitä on tapahtumassa ja mitä he aikovat tiimin jäsenenä tehdä asiakkaan asian hyväksi. (Isoherranen 2005, 19, 101-102.)

Verkostoyhteistyön keskeisiä yhteistyötahoja ovat opetus-, sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntatoimi, yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat, järjestöt, oppilaitokset sekä sosiaalialan osaamiskeskukset.

Verkostotyöskentelyn tavoitteet ja toteuttamistavat on kirjattu jokaisen Suomen kunnan ja päivähoitoyksikön varhaiskasvatussuunnitelmaan. Avun tarpeen mukaisesti päivähoidosta tulee olla yhteydessä tarvittaviin yhteistyötahoihin ja kertoa kaikista avun tarpeesta. Tämän jälkeen yhdessä yhteistyötahon kanssa sovitaan kuinka edetään ja keskustellaan tarvittavista yhteistyökäytännöistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, 10.)

Järvinen, Laine & Hellman- Suominen (2009, 95 - 96) erittelevät, että päivähoidon verkostoyhteistyön yhteistyötahoja ovat mm. kiertävä erityislastentarhanopettaja (kelto), erityislastentarhanopettaja (elto), resurssierityislastentarhanopettaja (relto), terveyskeskus ja sairaalat (mm. lasten neuvola, perheneuvola, psykologi ja hammashuolto), seurakunta, kuntoutusohjaaja, erilaiset terapeutit (mm. puhe- ja toimintaterapeutti), sosiaalitoimi (mm. lastensuojelun työntekijät), varhainen tuki ja koulu (mm. ensiluokan opettajat, koulukuraattori ja koulunkäyntiavustajat). (Katso päiväkotit ”Kissankellon” verkostoyhteistyötahojen yhteystiedot, joihin olla yhteydessä. Löytyy kahvihuoneen/ päiväkodin johtajan seinältä).

3 DIALOGISET VERKOSTOKESKEISET TYÖSKENTELYMALLIT VARHAISEEN PUUTTUMISEEN JA HUOLIEN PUHEEKSIOTTAMISEEN PÄIVÄHOIDON VARHAISKASVATUKSESSA

Tämän luvun pääaiheina ovat verkostokeskeiset dialogiset työskentelymallit:

- huolen vyöhykkeistö
- huolen puheeksi ottaminen
- puheeksioton ennakointimenetelmä
- hyvien käytäntöjen dialogit

Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen tutkijat Arnkil & Eriksson ovat kehittäneet dialogiset verkostokeskeiset työskentelymallit vuonna 2005. Näiden työskentelymallien tavoitteena on ottaa huolet puheeksi varhain ja dialogisesti. Ajattelun taustalla on, että pirstaloitunut asiantuntija- ja ongelmakeskeinen palvelukulttuuri muuttuisivat aidoksi avoimeksi yhteistyöksi kansalaisten ja heidän läheisverkostojensa kanssa Erityisesti tarkoitus on madaltaa lasten kanssa työskentelevien varhaiskasvattajien kynnystä varhaiseen puuttumiseen. (Eriksson & Arnkil, 2012,1.)

3.1 Huolen vyöhykkeistö

Huolen vyöhykkeitä on neljä:

- 1) Ei huolta -vyöhyke,
- 2) Pieni huoli -vyöhyke,
- 3) Tuntuva huoli, eli huolen harmaa vyöhyke ja
- 4) Suuri huoli vyöhyke (Eriksson & Arnkil 2012, 26.)

Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä pystyy jäsentämään kokemaansa huolen astetta, omien auttamismahdollisuuksien riittävyyttä sekä lisävoimavarojen, kuten perheen läheiset, eri tahojen työntekijät tarvetta (Eriksson & Arnkil, 2012, 25).

Työntekijöiden kokema subjektiivinen huoli lapsista, tai nuorista voidaan nähdä jatkumona. Yhdessä ääripäässä on tilanne, johon ei liity huolta. Toisessa ääripäässä on suuren huolen tilanne, jossa koetaan lapsen, tai nuoren olevan vaarassa. Arjessa huolet eivät välttämättä sijoitu tarkkarajaisiin vyöhykkeisiin. (Huolen vyöhykkeistö, 2015)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI	TUNTUVA HUOLI	SUURI HUOLI
1	2	3	4
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä. Luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa ja on tuntuva. Luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin *) lisäämisen tarve.	Huolta on paljon ja jatkuvasti, huoli on erittäin suuri. Omat keinot loppumassa tai lopussa. Lisävoimavaroja, kontrollia ja muutos tilanteeseen saatava heti.

(*kontrollilla tarkoitetaan tilanteen hallinnan lisäämistä rajoittamalla jotakin epätoivottavaa asiaa esim. päihteiden käyttöä)

KUVIO 2. Huolen vyöhykkeistö (Tom Arnkil & Esa Eriksson, THL, 2014)

Vailla huolia olevassa tilanteessa (1) työntekijä kokee, että lapsen, nuoren tai perheen asioissa työskentely on sujuvaa. Lapsen, tai nuoren asiat ovat hyvin. Tällä vyöhykkeellä asioiden, myös oman toiminnan koetaan sujuvan niin kuin pitääkin, saadaan toivottuja tuloksia. (Eriksson & Arnkil 2012, 26.)

Pienen huolen alueella (2) työntekijällä voi olla pientä huolta tai ihmettelyä lapsen, tai nuoren ja perheen tilanteesta, mutta hän kokee voivansa auttaa. Huolta saattaa esiintyä toistuvastikin, mutta työntekijällä on vahva luottamus omiin auttamismahdollisuuksiinsa. Tämän alueen huolet koetaan suhteellisen helpoiksi ottaa puheeksi, koska niihin voi tarjota omaa tukeaan. Tällä vyöhykkeellä on hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen. (Eriksson & Arnkil 2012, 26.)

Tuntuva huolen, eli huolen harmaalla vyöhykkeellä (3) huoli on jo tuntuva ja huoli voi kasvaa edelleen. Huolta on saattanut olla jo pitkään. Työntekijä kokee, että hänen omat auttamismahdollisuudet ovat vähissä tai hänen omat auttamiskeinonsa eivät riitä. Tällöin työntekijä tarvitsee tilanteeseen lisää tukea ja/tai kontrollia (tilanteen hallinnan lisäämistä rajoittamalla jotain epätoivottavaa). Tämän vyöhykkeen asiakkuudet ovat kuormittavia, tilanteeseen kytkeytyvien tahojen työnjako on usein epäselvä tai muiden tahojen mukanaolosta ei ole tietoa. Työntekijä kokee kasvavaa huolta, kaipaa lisää voimavaroja ja kontrollia. Hän voi olla myös epävarma ”riittävästä näytöstä” ja voi pelätä liioittelevansa. Hän voi joutua pohtimaan lisäksi velvollisuuksiaan: sitooko häntä vaitiolovelvollisuus vai lastensuojelulain velvoittama ilmoitusvelvollisuus, joka antaa mahdollisuuden hakea tukea ja asiantuntija-apua lastensuojelun työntekijöiltä. (Eriksson & Arnkil 2012, 26.)

Huolen harmaalla vyöhykkeellä oleminen on työntekijän näkökulmasta kuormittavin ja epäselvin toimintamaasto, jossa herää paljon kysymyksiä. On epäselvää keitä kokonaisuudessa on lopulta mukana ja mitä kukin tekee, onko kyseessä sittenkin pieni pulma tai päinvastoin suuremman huolen paikka ja mikä olisi paras oma toimintatapa ongelmakokonaisuuden ratkaisemiseksi. Ainoa täysin selvä asia on, että tilanne ei ole yksin määrättävissä eikä omassa hallinnassa. Niinpä harmaalta vyöhykkeeltä ei selviä selkeyteen yksin, tarvitaan yhteistoimintaa. Se edellyttää yhteistyön käynnistämistä, tilanteen selkiyttämistä ja tukitoimien suunnittelua. Jos omaan huoleen ei puututa, epäselvyys jatkuu ja vaikeudet kasaantuvat. (Huolen vyöhykkeistö, 2015)

Suuren huolen alueella (4) huoli on tuntuvaa ja omat keinot auttaa ovat lopussa. Tällöin kyse on kriisitilanteista, joissa työntekijä arvioi lapsen tai nuoren olevan vaarassa. Tällöin jo ammattietiikka pakottaa työntekijän nopeaan toimintaan. Työntekijä ennakoi, että lapselle tai nuorelle käy todella huonosti ellei tilanteeseen saada muutosta heti ja toimintaan saada aktivoitua muutoksen kannalta välttämättömät tahot. Vaikka suuren huolen vyöhykkeellä tilanteet ovat vakavimpia, tällä vyöhykkeellä työntekijän on usein helpompi toimia kuin harmaalla vyöhykkeellä. Tämä kuitenkin edellyttää, että toimipisteessä ja -alueella on suuren huolen tilanteisiin selkeät toimintatavat. (Eriksson & Arnkil 2012, 26.)

Huolen vyöhykkeistön avulla tarkoitus on ylittää eri ammattiryhmien ”kielimuurit” ja luoda varhaista puuttumista ja yhteistyötä tukevaa kieltä. Se tarjoaa kaikille ymmärrettävän ja yhteisen käsitteen; oma huoli. Huolen vyöhykkeistöä ei tule käyttää kuitenkaan asiakkaiden, oppilaiden tai perheiden luokitteluun eikä sitä tule käyttää minkäänlaisen rekisteröinnin välineenä. Se on tarkoitettu vain työntekijöiden omien työskentelysuhteiden kulloisenkin tilanteen sekä yhteistyötarpeiden jäsentelyyn. Huolen vyöhykkeistö auttaa selkiyttämään asiakkaiden ja työntekijöiden keskinäistä yhteistyötä. Myös lapset, nuoret ja perheet voivat arvioida vyöhykkeistön avulla omaa huolen astettaan ja tukitarpeitaan. (Huolen vyöhykkeistö, 2015, Koskimies & Pyhäjoki 2009, 188.)

3.2 Huolen puheeksi ottaminen

Huolen puheeksi ottaminen on olennainen osa kunnioittavaa varhaista puuttumista. Menetelmässä tarkoituksena on ottaa hankala asia puheeksi varhain ja dialogisesti asiakasta kunnioittaen sekä tukea tarjoten. Huoli ilmaisee, että asioiden ennakoidaan menevän lapsen kannalta huonoon suuntaan, ellei muutosta saada aikaan. Työntekijän on heti tartuttava esiin nousseisiin huoliin ja lähdettävä ratkaisemaan huolia tarpeeksi varhain. (Huolen puheeksi ottaminen, 2015, Eriksson & Arnkil 2012,7.)

Huolen vyöhykkeistö auttaa työntekijää arvioimaan tuen ja yhteistyön tarvetta. Oma huoli otetaan esiin loukkaamatta ketään ja pyydetään apua

ongelmien huoventamiseen. Työntekijä, joka lähestyy asiakasta/hoitajia ilmaisten huoltaan ja pyytää heitä yhteistyöhön, avaa dialogia sen sijaan, että määritteli tilannetta toisille ja heidän puolestaan. Aidosti ja vilpittömästi apua pyytävä ja yhteistyötä ehdottava työntekijä näyttää ja kuulostaa toisenlaiselta kuin ongelmia korostava, arvosteleva työntekijä. Kun huoli otetaan puheeksi varhain, yhteistyöhönkin päästään varhain. Ensikontakti ja -vaikutelma ovat merkityksellisiä. Vastavuoroinen ensivaikutelma ja kontakti luodaan kädenpuristuksen, katseen, esittelyn, sanallisen ja sanattoman viestin perusteella. Tarkoituksena on päästä yhteistoimintaan, jossa voidaan sopia konkreettisista tukitoimista työntekijän huolen helpottamiseksi ja lapsen avun turvaamiseksi. (Huolen puheeksi ottaminen, 2015, Haarankangas 2011, 177.)

Jos huoli on suuri, työskentelyä helpottaa huolten jäsentely pienempiin osiin. Kun huolet on saatu konkretisoitua ja huolen aiheet jäsenneiltyä pienempiin osiin, työntekijän on pohdittava mihin juuri nyt on olennaista puuttua. Huolten puheeksiottamisen voi jakaa useampaan keskustelukertaan, jolloin myös hoitajalla on aikaa pohdiskella kuulemaansa. (Eriksson & Arnkil 2012, 23.)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos kouluttaa kuntiin paikallisia kouluttajia toimimaan huolen puheeksiottamisen periaatteiden mukaan. He kouluttavat puolestaan sosiaalialan henkilöstöä omissa kunnissaan/toimintapiirissään. Edistyneimmät kunnat kouluttavat myös kaikki esimiehet ja sektoreiden päälliköt. (Huolen puheeksiottaminen 2015)

3.3 Puheeksioton ennakointimenetelmä

Puheeksioton ennakointimenetelmä on laadittu Terveysten- ja Hyvinvoinninlaitoksen Verkostotutkimus ja Kehittämismenetelmät -ryhmässä yhdessä psykososiaalisen työn ja opetustyön ammattilaisten kanssa. Tarkoituksena on ollut madaltaa lasten ja nuorten kanssa työskentelevien työntekijöiden kynnystä varhaiseen puuttumiseen ja huolien puheeksiottamiseen. Menetelmä sopii erityisen hyvin peruspalvelujen, kuten päivähoiton työntekijöille, joilla on tarve

keskustella lapseen liittyvästä huolesta huoltajien kanssa. (Eriksson & Arnkil 2012, 3,7.)

Puheeksioton ennakointimenetelmä soveltuu tilanteisiin, joissa työntekijä on epävarma millä tavalla ottaa lasta koskettava huoli puheeksi. Ennakointi on työntekijälle keino pohtia toimintavaihtoehtoja ja niiden mahdollisia seuraamuksia. Menetelmässä on keskeistä omaan huoleen tarttuminen ja puheeksi ottoa koskevien ennakointien tekeminen. Työntekijä ottaa puheeksi oman huolensa lapsesta sen sijaan, että puhuisi lapsen, nuoren tai perheen ongelmista. Näin työntekijä pyytää huoltajien apua ja yhteistyötä huolensa vähentämiseksi. Hankalammatkin asiat voidaan ottaa puheeksi kunnioittavasti ja tarvittavaa tukea tarjoten läpi koko auttamisprosessin. Myös aikaisemmin mahdollisesti vaikuttaneet negatiiviset ennakointiajatukset voivat muuttua; ”tämä puheeksiottamisen tapa ei loukkaa, eikä syyllistä toista, eikä tästä ehkä seuraakaan hankalaa tilannetta”, (Eriksson & Arnkil, 2012, 2, 7-8, 12.)

Puheeksioton ennakointimenetelmässä voidaan käyttää tukena Puheeksiottokysymyssarjaa, jossa asioita lähestytään ennakoiden (alla oleva lomake). Kysymyssarja sisältää tietyt kysymykset, joiden avulla työntekijä voi valmistautua puheeksioton tilanteeseen ennalta ja arvioida sitä jälkikäteen. Kysymysten avulla työntekijä voi harjoitella puheeksioton ennakointimenetelmän ajattelu- ja toimintatapaa, kehittää huolen ilmaisemista osana omaa työtään. Lopulta työntekijän ei enää välttämättä tarvitse käyttää kysymyssarjaa apunaan. Oman toiminnan kirjaaminen tietyin väliajoin on kuitenkin suotavaa kehitettäessä omia työtapojaan. (Eriksson & Arnkil, 2012, 8, 12, 45.)

Puheeksioton lomake:

Puheeksiotto -lomakkeessa on kolme osaa. Ensimmäistä kysymysjoukkoa pohditaan silloin, kun työntekijällä on työskentelysuhde, jossa hän kokee huolien puheeksiottamisen tarpeelliseksi ja haluaa ymmärtää tilanteesta lisää.

Kysymykset ensimmäisessä osassa ovat:

- Mistä olet huolissasi lapsen tilanteessa?
- Mitä tapahtuu, jos et ota huolta puheeksi?
- Kuinka suuri huolesi on? (Eriksson & Arnkil 2012, 12.)

Toista kysymysjoukkoa pohditaan silloin, kun työntekijä on valmistautumassa tapaamaan lapsen huoltajan/ huoltajat. Näiden kysymysten on tarkoituksena on auttaa löytämään itselleen arvostava ja luonteva tapa ilmaista huolet puheeksi. Kysymykset toisessa osassa ovat:

- Missä asioissa lapsen huoltaja/ huoltajat kokevat saavansa sinulta tukea?
- Onko asioita, joissa he voivat kokea sinut uhkaavaksi?
- Mitä voimavaroja lapsessa ja hänen tilanteessaan näet ja mitä voisit kertoa näistä huoltajalle/ huoltajille?
- Mitä sinä ja huoltaja/ huoltajat voisitte tehdä tahoillanne ja/ tai yhdessä lapsen tilanteen parantamiseksi?
- Miten otat huolesi ja yhteistyötoiveesi esille?
- Ennakoi, mitä tapahtuu puheeksiottamisen tilanteessa.
- Ennakoi, mihin puheeksiottaminen johtaa lähitulevaisuudessa?
- Millainen tila ja aika olisivat huoli puheeksi -kohtaamiselle otollisimmat, eli milloin ja missä otat esiin nousseen huolen puheeksi? (Eriksson & Arnkil 2012, 12.)

Kolmas kysymysjoukko on tarkoitettu pohdittavaksi mahdollisimman pian huoli puheeksi -tapaamisen jälkeen, kun käydyt asiat ovat vielä mahdollisimman hyvin työntekijän muistissa. Kolmannessa osassa kysytään "miten meni" ja "mitä ajattelet nyt" -kysymyksiä. Kysymykset kolmannessa osassa ovat:

- Miten toteutit puheeksiottamisen?
- Mitkä olivat tunnelmasi puheeksiottoa ennen? Entä sen aikana? Entä puheeksioton jälkeen?
- Tapahtuiko niin kuin ennakoit, vai tapahtuiko jotain muuta? Koitko jotain yllättävää?

- Miltä toiminta lapsen tilanteen helpottamiseksi nyt näyttää? Mikä herättää toiveikkuutta? Mikä huolestuttaa edelleen?
- Mitä aiot tehdä huolesi vähentämiseksi? (Eriksson & Arnkil 2012, 13.)

Lopuksi vielä yleisiä ohjeita huolien puheeksiotolle Erikssonin & Arnkilin mukaan (2012, 18)

- 1) Pohdi omaa huoltasi ja mieti, missä asioissa aidosti tarvitset lapsen tai nuoren vanhempien tai huoltajien apua lapsen/nuoren tukemisessa.
- 2) Mieti, mikä asiakkaiden kanssa työskentelyssä on hyvää ja toimivaa.
- 3) Pohdi, miten voisit ilmaista sekä hyvät asiat että huolesi niin, ettei puheesi tule tulkituksi moitteeksi tai syytteeksi.
- 4) Ennakoi, mitä tapahtuu, jos teet sen mitä ajattelit – miten sanoihisi reagoidaan.
- 5) Etsi itsekseesi ajatuskokein ja mahdollisesti työkaverisi kanssa ääneen puhuen tapaa, joka ennakoitisi mukaan aukaisee mahdollisuuksia puhua, kuunnella ja jatkaa yhteistyön rakentamista.
- 6) Muuta lähestymistapaasi, jos ajatuskokeesi tuottavat kielteisen tunteen, ennakkoinnin siitä, että dialogiin ei päästä tai sitä ei voi pidemmälläkään aikavälillä jatkaa.
- 7) Kun tunnet, että olet löytänyt rakentavan ja kunnioittavan lähestymistavan, ota huolesi puheeksi sopivan ajan tullen sopivassa paikassa.
- 8) Kuuntele ja ole joustava, kysehän on kontaktissa tapahtuvasta vuoropuhelusta. Älä siis toteuta aikeitasi mekaanisesti, tilanteesta välittämättä.
- 9) Pohdi, mitä tapahtui: Kävikö niin kuin ennakoit? Mitä opit? Miten turvaat osaltasi dialogin ja yhteistyön jatkumisen asiakkaiden kanssa?
- 10) Muista ennen kaikkea, että olet pyytämässä apua huoltasi vähentämiseen. Lapsen tai nuoren asioiden kehittymisen kannalta tärkeintä on päästä jatkamaan asiakassuhdetta hyvin.

3.4 Hyvien käytäntöjen dialogit

Hyvien käytäntöjen dialogeissa yhteisö (esim. työyhteisö, yhteistyökumppanit, luokka, vanhemmat, jne.) pohtivat ja jakavat yhdessä ei huolta ja huolta aiheuttavien tilanteiden kautta hyviä, huolta loitolla pitäviä ja sitä huojentavia käytänteitä. Tavoitteena on, että yhteisön jäsenet tulevat tietoisemmiksi omasta ja yhteisön ns. hiljaisesta tiedosta sekä jakavat ja kehittävät yhdessä hyviä, huolia loitolla pitäviä tai niitä huojentavia käytäntöjä. Hyvien käytäntöjen dialogeja voidaan järjestää esim. työyhteisöille, esimiehille, eri työyhteisöjen kesken, työyhteisöjen ja tärkeimpien yhteistyökumppaneiden kesken sekä lapsille, nuorille ja heidän vanhemmilleen. (Hyvien käytäntöjen dialogit, 2015)

Hyvien käytäntöjen dialogit pohjautuvat huolen vyöhykkeistöön. Tarkoituksenmukaisesti käytettynä vyöhykkeistö avaa mahdollisuuksia keskustella työyhteisön sisällä, sektorien välillä sekä lasten/nuorten ja vanhempien kanssa toimintakäytänteistä ja -rakenteista, jotka tukevat lapsen/nuoren kasvua ja kehitystä. (Hyvien käytäntöjen dialogit, 2015)

LÄHTEET

Armanto, A. & Koistinen, P. (toim) 2007. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Eriksson, E. & Arnkil, T. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Sosiaali –ja terveysalan tutkimus –ja kehittämiskeskus. Oppaita 60. Tampere: Juvanes Print- tampereen Yliopistopaino Oy.

Haarakangas, K. 2011. Voimistava läsnäolo. Mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen. Jyväskylä: PS- Kustannus.

Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle. Työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Sakes.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. 2015. Hoito ja huolenpito, kasvatus ja kasvaminen sekä opetus ja oppiminen. Lasten päivähoido. Oppaita ja työkirjoja 2007:2. [Viitattu 1.1.2015]

Saatavissa: http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/ee9c4b41-bd4b-4e97-bfe6-b1386a306067/Hki_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf?MOD=AJPERES

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoidossa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Huolen puheeksi ottaminen. 2015. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 6.1.2015]

Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen

Huolen vyöhykkeistö. 2015. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Dialogiset verkostomenetelmät. Terveiden ja

hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 6.1.2015] Saatavissa:

http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet

Hyvien käytäntöjen dialogit. 2015. Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 6.1.2015] Saatavissa:

http://www.varpu.fi/varpu/tyovalineita/hyvien_kaytantojen_dialogit

Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.

Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Isoherranen, K. 2008. Enemmän yhdessä –moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta: Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita: 63. Helsinki: Stakes.

Kasvatuskumppanuus. 2015. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 3.1.2015]

Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatuskumppanuus

Laki lasten päivähoitosta. 19.1.1973/ 36. Finlex. [Viitattu 1.1.2015.]

Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.). 2009.

Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Yliopiston kirjanpaino.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/ 417. Finlex. [Viitattu 1.1.2015.] Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=Lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=Lastensuojelulaki)

Opetushallitus. 2015. Koulutus ja tutkinnot. Esiopetus. Helsinki: Opetushallituksen verkkopalvelu. [Viitattu 2.1.2015]. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus

Varhainen avoin yhteistoiminta ja dialogiset menetelmät. 2015. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 6.1.2015] Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/dialogiset_verkostomenetelmat

Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto/ Terveiden ja Hyvinvoinninlaitos. 2015. [Viitattu 6.1.2015] Saatavissa: http://www.varpu.fi/varpu/varhainen_puuttuminen

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Huolien puheeksiottaminen keskusteluissa

Miten lapsiin ja muihin huoliin liittyvät asiat on tuotu esille ja käsitelty päivähoidossa:

Tämä kyselylomake on osa opinnäytetyötä, joka sisältyy Lahden ammattikorkeakoulun ylempään lasten ja nuorten varhaiseen tukemiseen keskittyvään ammattikorkeakoulututkintoon. Tällä kyselyllä on tarkoitus tutkia huoltajien näkökulmaa, kuinka huolista puheeksiottaminen on toiminut teidän kohdallanne ja onko esille tullessiin huoliin osattu vastata oikein. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, vastauksistanne ei ilmene kyselylomakkeen täyttäneen henkilöllisyyttä. Palautathan täytetyn kyselylomakkeen lapsesi päiväkotiryhmän henkilökunnalle viimeistään **ma 19.12.** KIITOS, terveisin Sosionomi (YAMK) opiskelijat Marjaana Halm ja Katja Repo.

---

1. Oletteko

- ☐ Nainen
- ☐ Mies

2. Onko huolien puheeksiottaminen ollut helppoa tapaamisten yhteydessä?

- ☐ Erittäin helppoa
- ☐ Helppoa
- ☐ Ei helppoa eikä vaikeaa
- ☐ Vaikeaa
- ☐ Erittäin vaikeaa
- ☐ En osaa sanoa

3. Onko päiväkodin kasvattajien huolien puheeksiottaminen ollut asiallista?

- ☐ Erittäin asiallista
- ☐ Asiallista
- ☐ Ei asiallista eikä asiatonta
- ☐ Asiatonta
- ☐ Erittäin asiatonta
- ☐ En osaa sanoa

4. Ovatko päiväkodin kasvattajat toimineet hyvin ottaessaan huolia puheeksi?

- ☐ Erittäin hyvin
- ☐ Hyvin
- ☐ Ei hyvin eikä huonosti
- ☐ Huonosti
- ☐ Erittäin huonosti
- ☐ En osaa sanoa

Miten he ovat toimineet?

---

5. Oletteko saaneet tukea päiväkodin kasvattajilta esiin nousseiden huolien ratkaisuun?

- ☐ Erittäin hyvin
- ☐ Hyvin
- ☐ Ei hyvin eikä huonosti
- ☐ Huonosti
- ☐ Ei ollenkaan
- ☐ En osaa sanoa

6. Onko esiin nousseet huolet pystytty käsittelemään loppuun?

- ☐ Erittäin hyvin
- ☐ Hyvin
- ☐ Ei hyvin eikä huonosti
- ☐ Huonosti
- ☐ Ei ollenkaan

Jos jotain jäi esiin nousseista huolista selvittämättä, niin mitä?

---

7. Oletteko kokeneet, että teidän ja päiväkodin kasvattajien välillä on toiminut varhainen avoin yhteistyö?

- ☐ On toiminut erittäin hyvin
- ☐ On toiminut hyvin
- ☐ Ei ole toiminut hyvin eikä huonosti
- ☐ On toiminut huonosti
- ☐ On toiminut erittäin huonosti

Jos on toiminut huonosti tai erittäin huonosti niin miksi?

---

8. Mikä huolien puheeksiottamisessa on ollut mielestänne toimivaa?

---

9. Jos huolien puheeksiottamisessa on parannettavaa, niin mihin asioihin kaipaisitte parannusta, jotta se olisi toimivampaa?

Palautathan tämän kyselyn lapsesi päiväkotiryhmään hoitajille viimeistään **ma 19.12.**

Kiitos vastauksestanne! Käsittelemme vastauksenne täysin ilman tunnistetietoja.

LIITE 3. ENGLANNINKIELINEN LASTEN HUOLTAJIEN
KYSELYLOMAKE

Survey for parents having children in the day care

How are the children related and other concerns brought up and dealt with in the day care:

This questionnaire is part of the thesis, which is included in the Lahti University of Applied Sciences Master Degree: Master of social services focused on children and young people's early support. The purpose of this questionnaire is to examine parents' viewpoints on how well bringing up concerns during discussions has worked for you and whether the concerns brought up have been properly responded. Your response is kept confidential and your identity will not be shown in the answer.

Please return the questionnaire completed to the staff of your child's daycare group no later than **Monday 19.12**. Thank you! Yours sincerely, Master of Social Services – students Marjaana Halm and Katja Repo.

1. Are you

☐ Female

☐ Male

2. Have you experienced that during the meetings it has been easy to bring up concerns?

- ☐ Very easy
- ☐ Easy
- ☐ Not easy or difficult
- ☐ Difficult
- ☐ Very difficult
- ☐ I do not know

3. Do you consider bringing up concerns by the day care educators has been justified?

- ☐ Very justified
- ☐ Justified
- ☐ Not justified or unjustified
- ☐ Unjustified
- ☐ Very unjustified
- ☐ I do not know

4. Have the day care educators been able to act well when they have brought up concerns?

- ☐ Very well
- ☐ Well
- ☐ Not well or poorly
- ☐ Poorly
- ☐ Very poorly

☐ I do not know

How they have acted?

---

5. Have the day care educators offered you support in solving the concerns brought up?

- ☐ Very well
- ☐ Well
- ☐ Not well or poorly
- ☐ Poorly
- ☐ Never
- ☐ I do not know

6. Were the concerns brought up completely solved?

- ☐ Very well
- ☐ Well
- ☐ Not well or poorly
- ☐ Poorly
- ☐ Not at all

If something of the concerns brought up was not solved, what was it?

---

7. Do you consider that early and open cooperation has worked between you and the day care educators?

- ☐ It worked very well
- ☐ Has worked well
- ☐ Has not worked well or poorly
- ☐ It worked poorly
- ☐ It worked very poorly

If an early and open co-operation has worked poorly or very poorly, please tell why?

---

8. What has worked well when concerns have been brought up in conversation?

---

9. What are the improvements you suggest to make bringing up concerns easy and well working?

Thank you for your response! We deal with your answer completely without any identifying information

LIITE 4. VARHAISKASVATTAJIEN KYSELYLOMAKE

Huoli puheeksi

Tällä kyselylomakkeella on tarkoitus tutkia päiväkodin kasvattajien sekä sovittelutoimiston työntekijöiden ja vapaaehtoisten sovittelijoiden näkökulmaa huolien puheeksiottamisesta. Kyselylomake on osa Lahden ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon lasten ja nuorten varhainen tukeminen opintokokonaisuudessa toteuttamaamme opinnäytetyön kehittämistyötä, missä tutkimme työyhteisöjemme työntekijöiden sekä asiakkainamme olevien lasten ja nuorten huoltajien näkökulmista kuinka varhainen puuttuminen ja huolien puheeksiottaminen toimii Mellunkylän päivähoidon alueen kunnallisessa päiväkotikoti Lammikossa sekä Päijät-Hämeen sovittelutoimiston toiminta-alueella. Kehittämishankkeemme tarkoituksena on parantaa varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen toteutumista asiakastyössä. Käsitlemme vastauksenne luottamuksellisesti, vastauksistanne ei ilmene kyselylomakkeen täyttäneen henkilöllisyyttä. Toivomme, että avaisitte mahdollisimman kattavasti kysymyksiä, KIITOS!

---

1. Oletteko

- ☐ nainen
☐ mies

2. Huolen puheeksiottaminen asiakastyössä

a. Arvioi alla olevan asteikon avulla 1-5 kuinka hyvin mielestäsi huolien puheeksiottaminen on toiminut lasten/nuorten huoltajien kanssa?

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐
erittäin huonosti				erittäin hyvin

b. kuinka olet toiminut, kun olet huomannut jotain huolta lapseen, nuoreen tai huoltajaan liittyen?

---

c. Mikä on toiminut ja mikä taas ei ole toiminut huolien puheeksiottamisessa huoltajien kanssa?

---

d. Onko esiin nousseet huolet pystytty käsittelemään loppuun asti huoltajien kanssa?

- ☐ Erittäin hyvin
- ☐ Hyvin
- ☐ Ei hyvin eikä huonosti
- ☐ Huonosti
- ☐ Ei ollenkaan
- ☐ En osaa sanoa

e. Oletko kokenut, että huoltajien kanssa on toiminut avoin yhteistyö?
Antaisitko jotain esimerkkejä.

---

3. Yhteistyöverkoston näkökulma

a. Osaatko ohjata asiakkaasi nousseen huolen pohjalta tarvittavien palveluiden pariin? Keiden yhteistyötahojen kanssa olet ollut tekemisissä huolien puheeksiottamiseen liittyen?

---

b. Toimiiko mielestäsi yhteistyö huolien puheeksiottaminen yhteistyökumppaneiden kanssa?
Miten kehittäisit sitä?

---

4. Menetelmällinen näkökulma

a. Mitkä ovat mielestäsi huolien puheeksiottamisessa tärkeimpiä asioita? Mihin kaipaisit tukea, jotta huolien puheeksiottaminen olisi entistä sujuvampaa ja toimivampaa?

---

b. Onko mielessäsi joitain menetelmiä, joista voisi olla apua huolien puheeksiottamisessa ja mistä menetelmistä kaipaisit lisää tietoa?

---

5. Onko jotain muuta mitä vielä haluaisit sanoa huolien puheeksiottamiseen liittyen?

Kiitos vastauksestanne ja avustanne, terveisin opiskelijat Marjaana Halm ja Katja Repo ☺